

Pro gradu

Juho Piispanen 2019

LUT-Yliopisto
School of Business and Management
Laskentatoimi

Juho Piispanen

**Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen - Vaikutukset yritysten
näkökulmasta**

Pro gradu- tutkielma 2019

1. Tarkastaja: Tutkijaopettaja Kati Pajunen
2. Tarkastaja: Tutkijatohtori Juha Soininen

Tiivistelmä

Tekijä:	Juho Piispanen
Tutkielman nimi:	Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen - Vaikutukset yritysten näkökulmasta
Akateeminen yksikkö:	LUT School of Business and Management
Pääaine:	Laskentatoimi
Vuosi:	2019
Pro gradu- tutkielma:	LUT-Yliopisto 81 sivua, 1 kuvio, 2 taulukkoa, 5 liitettä
Työn tarkastajat:	Tutkijaopettaja Kati Pajunen, Tutkijatohtori Juha Soininen
Hakusanat	Tilintarkastus, Tilintarkastusvelvollisuus

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia millaisia vaikutuksia yrityksiin olisi kohdistunut sen seurauksena, jos Suomen tilintarkastuslakia olisi muutettu tilintarkastusvelvollisuuden rajojen osalta niin, että kirjanpitolaissa määritellyt mikroyritykset olisivat vapautuneet tilintarkastusvelvollisuudesta. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, miten tilintarkastuksesta luopuminen vaikuttaa yritykseen ja miten eri sidosryhmät ovat lainvalmistelun yhteydessä arvioineet tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta seuraavia mahdollisia vaikutuksia. Tutkimus toteutettiin käyttämällä laadullisia tutkimusmenetelmiä.

Tutkimuksen tulosten perusteella tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisella voi olla hyötyjä tai haittoja. Rajojen korottaminen antaa yrityksille mahdollisuuden valita itse tilintarkastuksen suorittamisesta, mutta se voi lisätä mahdollisuuksia epärehelliseen kilpailuun ja talousrikollisuuteen. Tilintarkastuksesta luopuminen voi keventää hallinnollista taakkaa ja tuoda kustannussäästöjä, mutta voi myös lisätä tahallisia ja tahattomia virheitä tilinpäätöksessä ja heikentää tilinpäätöksen luotettavuutta ja siten hidastaa rahoituksen saantia ja korottaa rahoituskustannuksia. Lausunnonantajista rajojen korottamista kannattaneet suhtautuivat optimistisesti mahdollisiin hyötyihin, kun taas rajojen korottamista vastustaneet korostivat mahdollisia haittoja.

Abstract

Author:	Juho Piispanen
Title:	Increasing the audit exemption thresholds - The possible effects for companies
Faculty:	LUT School of Business and Management
Master's Programme:	Accounting
Year:	2019
Master's Thesis:	LUT University 81 pages, 1 figure, 2 tables, 5 appendices
Examiners:	Associate Professor Kati Pajunen, Postdoctoral Researcher Juha Soininen
Keywords:	Audit, Audit exemption thresholds

The purpose of this study was to investigate the possible effects for companies if the Finnish Auditing Act would have been changed so that the micro-enterprises defined in the Accounting Act would have been exempted from audit. In addition, the purpose of this study was to find out what are the possible effects if a company decides that it doesn't need an audit and how different stakeholders have estimated these effects during the preparation of the law change. This study was conducted by using qualitative research methods.

Based on the results of this study, increasing the audit exemption thresholds could have advantages and disadvantages for the companies. The main advantage is that after exemption the companies can decide if they want to perform an audit or not, but it could lead to increased possibility of unfair competition and financial crimes. The advantages of waiving audit include reduced administrative burden and cost savings for the company. Disadvantages include higher possibility of intentional or unintentional mistakes in financial statements and reduced credibility of financial statements which could lead to higher costs of capital or delay funding and investment decisions. The stakeholders that supported increasing the audit exemption thresholds were very optimistic about the possible advantages. The stakeholders that resisted the increasing of the audit exemption thresholds highlighted the possible disadvantages.

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
1.1	Tutkimuksen taustaa	1
1.2	Katsaus aikaisempaan tutkimukseen	4
1.3	Tutkimusongelmat ja tutkimuksen tavoitteet.....	6
1.4	Tutkimuksen rajaukset.....	6
1.5	Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	8
1.6	Tutkimuksen rakenne	9
2	Tilintarkastus	10
2.1	Miksi tilintarkastusta tehdään?	10
2.2	Agenttiteoria ja tilintarkastus.....	14
2.3	Tilintarkastus käytännössä	16
2.4	Tilintarkastusvelvollisuuden rajat ja ehdotetut muutokset rajoihin	20
2.5	Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen Ruotsissa.....	22
3	Vapaaehtoinen ja pakollinen tilintarkastus.....	24
3.1	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavat tekijät	24
3.2	Pakollinen tilintarkastus	29
3.3	Tilintarkastuksen vaikutukset tilintarkastamattomiin yrityksiin verrattuna	32
3.4	Tilintarkastusvelvollisuuden noudattamatta jättäminen.....	35
4	Tutkimuksen toteuttaminen	38
4.1	Tutkimusmenetelmät	38
4.2	Tutkimusaineisto.....	40
4.3	Tutkimuksen toteutus	43
5	Tutkimuksen tulokset.....	46
5.1	Diskurssianalyysi työryhmän muistiosta annetuista lausunnoista.....	46
5.1.1	Sidosryhmien tarve tilintarkastukselle ja vapaaehtoinen tilintarkastus ..	47
5.1.2	Rajojen korottaminen ja harmaa talous.....	50

5.1.3	Tilintarkastuksen kustannukset ja hallinnollinen taakka	54
5.1.4	Pakollinen tilintarkastusvelvollisuus	58
5.2	Diskurssianalyysi hallituksen esitysluonnoksesta annetuista lausunnoista .	61
5.2.1	Tilintarkastuksen kustannukset ja hallinnollinen taakka	62
5.2.2	Ulkoistettu kirjanpito ja digitalisaatio	65
5.2.3	Rajojen korottaminen ja harmaa talous.....	68
5.2.4	Yleisluontoinen tarkastus vaihtoehtona.....	70
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	73
6.1	Yhteenveto	73
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitteet	78
6.3	Jatkotutkimusaiheita	81
	Lähteet:.....	82

Liitteet:

Liite 1. Työryhmän muistiosta annetut lausunnot luokiteltuna

Liite 2. Hallituksen esitysluonnoksesta annetut lausunnot luokiteltuna

Liite 3. Tutkimuksessa käytetyt lausunnot työryhmän muistiosta

Liite 4. Tutkimuksessa käytetyt lausunnot hallituksen esitysluonnoksesta

Liite 5. Tutkimuksessa käytetyt lausunnot

Kuviot:

Kuvio 1. Tilintarkastuksen sisältö

Taulukot:

Taulukko 1. Työryhmän muistiosta annetut lausunnot ryhmiteltynä lausunnonantajan mukaan

Taulukko 2. Hallituksen esitysluonnoksesta annetut lausunnot ryhmiteltynä lausunnonantajan mukaan

1 Johdanto

Syksyllä 2018 eduskunnassa käsiteltiin hallituksen esitysluonnosta tilintarkastuslain muuttamisesta, jossa tilintarkastusvelvollisuuden rajoja Suomessa olisi korotettu. Tässä tutkimuksessa perehdytään siihen, millaisia mahdollisia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisella olisi voinut olla tilintarkastuksen kohteena olevien yritysten näkökulmasta.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tilintarkastuslakia (1141/2015) muutettiin edellisen kerran vuonna 2016 lailla tilintarkastuslain muuttamisesta (622/2016). Tällöin lainvalmistelun yhteydessä havaittiin tarve selvittää mahdollisia lisämuutoksia tilintarkastuslakiin. Näitä tarpeita selvittämään työ- ja elinkeinoministeriö asetti 27.4.2016 virkamiestyöryhmän. Työryhmän tehtävänä oli selvittää muun muassa hallinnon tarkastusta tilintarkastuksen kohteena, tilintarkastusvelvollisuuden rajoja sekä toimintakertomuksen tilintarkastuksesta luopumisen vaikutuksia riippuen kirjanpitolakiin tehtävistä muutoksista. Tavoitteeksi asetettiin selvittää mahdollisuudet, joilla yrityksiin kohdistuvaa sääntelyä voitaisiin keventää. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2016)

Tällä hetkellä tilintarkastusvelvollisuudesta määrätään tilintarkastuslain 2 luvun 2 §:ssä seuraavasti: *Tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisössä, jossa sekä päätyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:*

- 1) *Taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa*
- 2) *Liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa*
- 3) *Palveluksessa on keskimäärin yli 3 henkilöä.*

Tammikuussa 2018 Työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä julkaisi muistion tilintarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä. Tekemänsä selvityksen perusteella työryhmä päätti puoltaa tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista niin, että kirjanpitolain mukaiset mikroyritykset jäävät velvollisuuden ulkopuolelle. (Hellberg-Lindqvist,2018,68-69) Tästä muistiosta pyydettiin lausuntoja sidosryhmiltä ja näiden lausuntojen pohjalta on laadittu luonnos hallituksen esityksestä tilintarkastuslain muuttamiseksi (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a,19). Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan tilintarkastuslain rajojen korottamista niin, että kirjanpitolain 1 luvun 4 b § mukaiset mikroyritykset jäisivät tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle.

Kirjanpitolain 1 luvun 4 b § mukaan mikroyrityksellä tarkoitetaan: *Kirjanpitovelvollista, jolla päättäneellä tai sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä:*

- 1) *Taseen loppusumma 350 000 euroa*
- 2) *Liikevaihto 700 000 euroa*
- 3) *Tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 10 henkilöä*

Hallituksen esitysluonnoksessa tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen on rajattu koskemaan ainoastaan osakeyhtiöitä, kommandiittiyhtiöitä ja avoimia yhtiöitä. Muiden yhteisöjen osalta rajat säilyisivät ennallaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a, 12)

Ehdotetulla rajojen korottamisella olisi siis ollut huomattavan suuri vaikutus, sillä hallituksen esitysluonnoksen mukaan tilintarkastusvelvollisuus olisi poistunut noin 37 000 yritykseltä. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a) Työryhmän muistiossa rajojen korottamisen katsotaan hyödyttävän yrityksiä ja rajojen ennallaan pitämisen hyödyttävän yhteiskuntaa. Rajojen korottamisen keskeisenä hyötynä pidetään tilintarkastuksesta luopuville yrityksille aiheutuvia säästöjä. Rajojen ennallaan pitämisen taas katsotaan hyödyttävän yhteiskuntaa ehkäisemällä harmaata taloutta ja ylläpitämällä taloudellisen tiedon luotettavuutta. (Hellberg-Lindqvist, 2018,67-68)

Tilintarkastusvelvollisuuden rajoja korotettiin Ruotsissa vuonna 2010. Myös Ruotsissa tavoitteena oli keventää yritysten hallinnollista taakkaa ja mahdollistaa yrityksille kustannussäästöjä tilintarkastuksesta luopumalla. Uudistuksen lopputulokset eivät kuitenkaan vastanneet tavoitteita. Tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten liikevaihdot laskivat, kustannussäästöt jäivät pieniksi eikä myöskään yritysten kannattavuus parantunut. (Riksrevision,2017,5)

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen mahdollinen korottaminen herätti runsaasti keskustelua muun muassa sosiaalisessa mediassa ja yleisönosastokirjoituksissa. Muun muassa Kauppalehden debatti- palstalla on syksyllä 2018 julkaistu muutamia mielipidekirjoituksia sekä rajojen korottamisen puolesta että sitä vastaan. Muun muassa KHT Timo Virkilä ja Suomen Tilintarkastajat ry:n Risto Ruuska ja Jarkko Raitio vastustivat rajojen korottamista mielipidekirjoituksissaan. (Virkilä, 2018; Ruuska & Raitio, 2018)

Sen sijaan Keskuskauppakamarin Leena Linnainmaa kannatti rajojen korottamista yritysten edun mukaisena, mutta esitti samalla myös ehdotuksen aloittaa mikroyrityksille kevyemmän niin sanotun review- menettelyn valmistelu tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen jälkeen (Linnainmaa, 2018). Kevyemmän review- menettelyn valmistelua kannattivat myös Ruuska& Raitio (2018). Myös mielipidekirjoituksista on havaittavissa, että rajojen korottaminen nähdään yritysten etuna ja rajojen ennallaan pitäminen puolestaan yhteiskunnan etuna.

Työryhmän muistiosta annetuissa lausunnoissa muun muassa Valtionvarainministeriö, Sisäministeriö, Verohallinto ja Verohallinnon harmaan talouden selvitysyksikkö sekä tilintarkastusyhteisöt vastustivat uudistusta. Uudistusta taas kannattivat muun muassa Suomen Yrittäjät, Taloushallintoliitto ja Keskuskauppakamari sekä ministeriöistä Liikenne- ja viestintäministeriö, Oikeusministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö ja Ympäristöministeriö. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018c, 9-12)

Tilintarkastuslain muuttamista käsitellyt hallituksen esitysluonnos eteni hallituksen käsiteltäväksi 16.11.2018. Hallitus teki kuitenkin päätöksen, ettei tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista koskevaa lakiesitystä anneta eduskunnalle, sillä uudistuksella olisi voinut olla yhteiskunnalle haitallisia vaikutuksia. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018d) Kokonaan asian käsittelyä ei kuitenkaan lopetettu, sillä pienten yritysten tilintarkastus koetaan ylimitoitetuksi toimenpiteeksi, jonka vuoksi on tarpeen selvittää mahdollisuuksia kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoon. Tätä selvittämään Työ- ja Elinkeinoministeriö asetti 1.3.2019 työryhmän valmistelemaan varsinaista tilintarkastusta kevyemmän tarkastuksen käyttöönoton edellyttämiä muutoksia tilintarkastuslakeihin. Tämän työryhmän yhtenä tehtävänä on myös määrittellä rajat, milloin on velvollisuus suorittaa varsinainen tilintarkastus ja milloin on mahdollista suorittaa kevyempi tarkastus. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019)

Vaikka tilintarkastuslain muutos ei vielä toteutunutkaan, niin se tarjoaa hyvän taustan tämän tutkimuksen aiheelle, sillä myös kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistelemaan asetetun työryhmän tehtäviin tulee kuulumaan tilintarkastusvelvollisuuden rajojen määrittelemineen. Keskeinen perustelu tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamiselle oli yritysten hallinnollisen taakan keventäminen ja yrityksille tilintarkastuksesta luopumisesta syntyvät kustannussäästöt. Tämä herättää mielenkiintoa tutkia, millaisia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta olisi yrityksille ja olisiko rajojen korottamisesta muita hyötyjä kustannussäästöjen lisäksi. Koska rajojen korottamista valmistellessa esitelty perustelu hallinnollisen taakan kevenemisestä ja kustannussäästöistä edellyttää, että yritykset luopuvat tilintarkastuksesta, niin on mielenkiintoista tutkia myös sitä, mitkä tekijät vaikuttavat yritysten mahdollisuuksiin ja halukkuuteen luopua tilintarkastuksesta.

1.2 Katsaus aikaisempaan tutkimukseen

Ehdotettu tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen olisi poistanut tilintarkastusvelvollisuuden isolta osalta yrityksiä. Yritys voi kuitenkin suorittaa tilintarkastuksen vapaaehtoisesti niin halutessaan, vaikka tilintarkastusvelvollisuutta ei

olisikaan. Tilintarkastuksesta luopumisen seurauksena yrityksille syntyvät kustannussäästöt olivat yksi keskeinen perustelu sille, miksi rajoja olisi tullut korottaa.

Tilintarkastuksesta luopumiseen liittyivät myös suurimmat pelot mahdollisista negatiivisista vaikutuksista yhteiskunnalle. Rajojen korottamisesta lähtökohtaisesti seuraavat hyödyt ja haitat siis kulminoituvat siihen, kuinka halukkaita yritykset olisivat luopumaan tilintarkastuksesta ja kuinka halukkaita ne olisivat suorittamaan tilintarkastuksen vapaaehtoisesti tilintarkastusvelvollisuuden päätyttyä.

Agenttiteoria on yksi keskeisimmistä teorioista, joilla on pyritty selittämään yritysten halukkuutta tilintarkastuksen suorittamiseen. Agenttiteorian mukaan tilintarkastuksen tehtävänä on valvoa omistajien edun toteutumista (Jensen & Meckling, 1976). Agenttiteoriaan onkin ainakin jollain tavalla viitattu useassa tämänkin tutkimuksen lähteenä käytetyissä aikaisemmissa tutkimuksissa. Muun muassa Ojala, Collis, Kinnunen, Niemi, Troberg (2016), Lennox ja Pittman, (2011) Huq, Hartwig, Rudholm (2018) Dedman, Kausar, Lennox (2014) ja Collis, Jarvis, Skerratt (2004) ovat omissa tutkimuksissaan viitanneet Jensenin ja Mecklingin (1976) tutkimukseen.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on tutkittu muun muassa yritysten vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavia tekijöitä, vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisen seurauksia yrityksille, vertailtu pakollista ja vapaaehtoista tilintarkastusta sekä tilintarkastuksen suorittamatta jättämistä ja sen seurauksia. (Ojala et al., 2016; Collis et al., 2004; Dedman et al., 2014; Collis, 2010; Abdel-Khalik, 1993; Carey, Knechel, Tanewski, 2013; Gandía & Huguet, 2018; Lennox & Pittman, 2011; Huq et al., 2018) Aikaisemmin on siis tutkittu syitä ja seurauksia sille, että yritys suorittaa tai on suorittamatta tilintarkastuksen vapaaehtoisesti tai pakollisesti, mutta varsinaisesti ei ole tutkittu sitä, millaisia hyötyjä tilintarkastuksen suorittamatta jättämisestä olisi. Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen seurauksia on tutkittu muun muassa sen osalta, että miten halukkaita yritykset ovat olleet luopumaan tilintarkastuksesta, kun siihen on tullut mahdollisuus. (Senkow, Rennie, Rennie, Wong, 2001; Dedman et al., 2014, Ojala et al., 2016) Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen seurauksia on tutkittu ainoastaan vähän. Muun muassa Riksrevision (2017) on tutkinut,

millaisia seurauksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta seurasi Ruotsissa.

1.3 Tutkimusongelmat ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksessa pyritään löytämään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin. Päättutkimuskysymys on

- *Millaisia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta olisi yritysten näkökulmasta?*

Päättutkimukseen pyritään vastaamaan kolmen alatutkimuskysymyksen avulla, jotka ovat:

- *Millaisia yrityksiin kohdistuvia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta on esitetty annetuissa lausunnoissa?*
- *Millaisia vaikutuksia tilintarkastuksesta luopumisella on yritykseen?*
- *Miten tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen vaikutuksia on perusteltu annetuissa lausunnoissa?*

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen vaikutuksia tilintarkastuksen kohteena oleville yrityksille. Lisäksi tutkimuksessa pyritään selvittämään millaisia vaikutuksia eri sidosryhmät ovat arvioineet rajojen korottamisesta seuraavan ja miten näitä arvioituja vaikutuksia on perusteltu annetuissa lausunnoissa.

1.4 Tutkimuksen rajaukset

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen herätti runsaasti keskustelua syksyllä 2018. Rajojen korottamisesta käydyssä keskustelussa oli havaittavissa yritysten edun ja yhteiskunnan edun välinen vastakkainasettelu. Rajojen ennallaan

pitämistä pidettiin yhteiskunnan etujen mukaisena, kun taas rajojen korottamista pidettiin yritysten etujen mukaisena. Suurimmat pelot rajojen korottamiseen liittyen kohdistuivat erityisesti rajojen korottamisesta potentiaalisesti aiheutuviin yhteiskunnalle negatiivisiin vaikutuksiin. Hallitus päättikin 16.11.2018 keskeyttää tilintarkastuslain muutosten valmistelun, sillä tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisella olisi voinut olla yhteiskunnalle haitallisia vaikutuksia (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018d).

Tässä tutkimuksessa keskitytään tutkimaan tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta mahdollisesti seuraavia vaikutuksia yritysten näkökulmasta. Tilintarkastukselle voidaanakin katsoa olevan yhteiskunnallinen tarve, ainakin sen perusteella, että Suomen hallitus perusteli päätöstään tilintarkastuslain valmistelun keskeyttämisestä mahdollisilla yhteiskunnalle haitallisilla vaikutuksilla. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018d).

Tilintarkastuksen hyödyt kohdistuvat ensisijaisesti yritykseen itseensä mutta myös yhteiskuntaan. Toisaalta tilintarkastusvelvollisuuden rajojen kohottamisesta seuraavat mahdolliset yhteiskunnalle haitalliset vaikutukset olisivat seurausta siitä, että yritykset luopuisivat tilintarkastuksesta. Tästä syystä tutkimuksessa halutaan keskittyä mahdollisiin vaikutuksiin yritysten näkökulmasta ja siihen, mitkä tekijät vaikuttavat yritysten halukkuuteen suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus tai tilintarkastuksesta luopumiseen.

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle myös siksi, että niiden arvioiminen olisi hyvin hankalaa. Riistama (1999,48) toteaaakin, että tilintarkastuksen hyötyjä on vaikea mitata, vaikka onkin selvää, että tilintarkastuksella on yhteiskunnallinen perusta.

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista koskevan lakihankkeen ja sen etenemisen arviointi on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, koska tutkimuksen tavoitteena ei ole tutkia poliittista päätöksentekoa.

1.5 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Tutkimuksen empiirinen osio on toteutettu laadullisia tutkimusmenetelmiä käyttäen. Tutkimusaineiston analysointiin käytettiin diskurssianalyysia, jonka avulla pyrittiin tutkimaan, millaisia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisella ja tilintarkastuksesta luopumisella on yrityksiin ja erityisesti sitä, millaisia perusteluita arvioituille vaikutuksille on esitetty annetuissa lausunnoissa ja onko eri sidosryhmien välillä havaittavissa erilaisuuksia.

Tutkimuksen aineistona on käytetty työ- ja elinkeinoministeriön asettaman tilintarkastuslain muutosta tutkineen virkamiestyöryhmän muistiosta annettuja lausuntoja, joita oli yhteensä 42 kappaletta sekä tilintarkastuslain muutoksesta annetusta hallituksen esitysluonnoksesta annettuja lausuntoja, joita oli myös yhteensä 43 kappaletta. Tutkimuksessa käytettäväksi rajattiin 21 työryhmän muistiosta annettua lausuntoa ja 20 hallituksen esitysluonnoksesta annettua lausuntoa.

Lausunnoista kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty lausunnot, joissa lausunnonantajat ovat todenneet, ettei heillä ole lausuttavaa asiasta. Näitä lausuntoja oli yhteensä yhdeksän kappaletta. Lisäksi suuri osa lausunnoista jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle sen vuoksi, ettei niissä ole esitetty perusteluita sille, miksi tilintarkastusvelvollisuuden rajoja tulisi korottaa tai miksi ne tulisi pitää ennallaan. Osassa lausunnoista puolestaan on otettu kantaa ainoastaan johonkin lausunnonantajan näkökulmasta merkittävään seikkaan, joka tulisi huomioida lainvalmistelussa, ei siihen pitäisikö tilintarkastusvelvollisuuden rajoja korottaa vai pitää ennallaan. Tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä, tutkimuksen toteutusta ja tutkimusaineistoa on kuvattu tarkemmin kappaleessa 4.

1.6 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu johdantokappaleen lisäksi viidestä kappaleesta. Toisessa kappaleessa käsitellään tilintarkastuksen teoriaa ja käytäntöä, tilintarkastusvelvollisuuden rajoja ja niihin ehdotettuja muutoksia. Kolmannessa kappaleessa käsitellään vapaaehtoista ja pakollista tilintarkastusta, mitkä tekijät vaikuttavat yritysten halukkuuteen suorittaa tilintarkastus vapaaehtoisesti ja miten yritykset suhtautuvat pakolliseen tilintarkastukseen ja mitkä tekijät vaikuttavat siitä luopumiseen. Lisäksi kappaleessa esitellään, millaisia hyötyjä vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisesta on tilintarkastuksen suorittamatta jättämiseen verrattuna. Tutkimuksen neljännestä kappaleesta alkaa tutkimuksen empiirinen osio. Neljännessä kappaleessa esitellään käytetyt tutkimusmenetelmät, tutkimusaineisto ja tutkimuksen toteutus. Viidennessä kappaleessa analysoidaan aineistoa ja esitellään tutkimuksen tulokset. Tutkimuksen kuudes ja viimeinen kappale on yhteenveto ja johtopäätökset. Viimeisessä kappaleessa tehdään yhteenveto tutkimuksesta, johtopäätökset tutkimuksen tuloksista, arvioidaan tutkimusta ja pohditaan tutkimuksen aikana heränneitä aiheita jatkotutkimukselle.

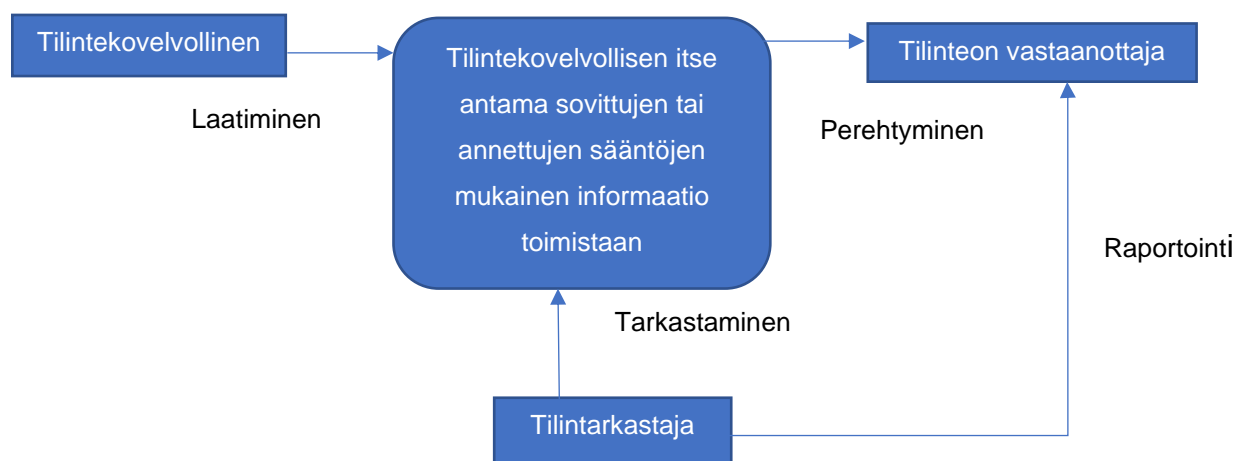
2 Tilintarkastus

Tutkimuksen toinen kappale käsittelee tilintarkastusta yleisesti. Aluksi perehdytään tilintarkastuksen taustoihin, miksi tilintarkastusta tehdään ja mitkä ovat keskeiset teorit tilintarkastuksen taustalla. Tämän jälkeen perehdytään lyhyesti tilintarkastusprosessiin käytännössä, tilintarkastusvelvollisuuden rajoihin ja niiden korottamiseen sekä Ruotsissa tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen seurauksista tehtyihin havaintoihin. (Riksrevision, 2017)

2.1 Miksi tilintarkastusta tehdään?

Tilintarkastus on syntynyt käytännön tarpeesta; tilintarkastusta on suoritettu jo 1800-luvulla omistajien tarpeesta valvoa yrityksen johdon toimia. Tilintarkastuksen tehtävänä on taloudellisten tietojen luotettavuuden varmistaminen. (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 23; Riistama, 1999, 17)

Tilintarkastuksessa lähtökohtana on tilintekovelvollisuus, johon liittyy olennaisesti tilanne, jossa yrityksen omistus ja johto ovat erillään. Edellä mainitussa tilanteessa, jossa yrityksen omistus ja johto on eriytyneet, johto on tilintekovelvollinen omistajille. (Riistama, 1999, 27) Tilintekovelvollisuutta voidaan selittää agenttiteorian avulla. (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 24) Agenttiteoriaa käsitellään laajemmin seuraavassa kappaleessa.

Kuvio 1: Tilintarkastuksen sisältö (Riistama, 1999, 29)

Kuviossa 1 on kuvattu tilintarkastuksen sisältö. Tilintekovelvollinen laatii tilinpäätöksen tai muun vastaavan informaation toimistaan, jonka tilintarkastaja tarkastaa ja raportoi tilinteon vastaanottajalle.

Wallace (1980) esitti kolme hypoteesia, joiden avulla tilintarkastuksen kysyntää voidaan selittää: Valvontahypoteesi, informaatiohypoteesi ja vakuutushypoteesi. Valvontahypoteesi liittyy läheisesti agenttiteoriaan, mutta se sopii oikeastaan kaikkiin tilanteisiin, jossa päätöksenteko on delegoitu jollekin toiselle taholle, esimerkiksi myös työnantajan ja työntekijän väliseen suhteeseen. Valvontahypoteesilla tarkoitetaan sitä, että kun päätöksenteko on delegoitu agentille, niin myös agentilla on kannustin oman toimintansa valvonnalle, jos valvonnasta seuraa enemmän hyötyjä, kuin mitä sen kustannuksen ovat. Tilintarkastukseen liittyen tämä tarkoittaa sitä, että tilintarkastus on myös yrityksen johdon näkökulmasta kannattavaa, sillä se voi lisätä yrityksen omistajien luottamusta yrityksen johtoon.

Informaatiohypoteesi puolestaan täydentää tai toimii vaihtoehtona valvontahypoteesille. Informaatiohypoteesissa tilintarkastuksen tarvetta voidaan perustella sillä, että sijoittajat tarvitsevat päätöksenteon tueksi tilintarkastettua tilinpäätöstä. Tilintarkastus vähentää riskiä ja helpottaa päätöksentekoa, joten tilintarkastettujen tilinpäätösten avulla sijoittajat pystyvät tekemään parempia sijoituspäätöksiä. Informaatiohypoteesilla onkin pyritty käyttämään perusteluna sille, että tilintarkastusvelvollisuudelle on asetettu sääntelyä yleisen edun kannalta. (Wallace, 1980)

Vakuutushypoteesi puolestaan liittyy yrityksen johtoon kohdistuviin vastuisiin. Tilintarkastus vähentää johdon vastuuta virheellisen tilinpäätöksen seurauksena ulkopuolisille osapuolille koituneista vahingoista. Yrityksen kannalta tilintarkastuksen suorittaminen vakuutuksen sijaan voi olla kannattavaa esimerkiksi siksi, että tilintarkastuksen suorittamatta jättäminen voi antaa signaalin, että yritys haluaa peitellä väärinkäytöksiään. Toiseksi tilintarkastajat ovat varautuneet mahdollisiin vastuukysymyksiin liittyviin oikeudenkäynteihin ja mahdollisen syytteen tullessa

tilintarkastaja on yhdessä yrityksen kanssa syytettynä, kun taas vakuutusyhtiö olisi ainoastaan ulkopuolinen osapuoli. Kolmanneksi mahdollisissa vastuukysymyksissä tilintarkastajat ovat huolissaan maineestaan, aivan kuten yrityksetkin, jolloin molempien intresseissä on selvittää asia mahdollisimman vähin mainehaitoin. Vakuutusyhtiölle yrityksen maineella ei ole väliä, vaan se tekee päätöksensä sen perusteella, mikä on kustannustehokkainta. Neljänneksi tilintarkastajan katsotaan olevan vastuussa korvaamaan maksukyvyttömän tai konkurssiin menneen yhtiön sijoittajille virheellisen tilinpäätöksen seurauksena syntyneistä vahingoista. Tilintarkastaja osaltaan sosialisoi riskiä, sillä tämän seurauksena tilintarkastaja korottaa muiden asiakkaiden tilintarkastuspalkkioita. Yhteiskunnalle tämä puolestaan näkyy korkeampina hintoina ja alhaisempina tuottoina, mutta ilman tätä sijoittajien riskit jäisivät yhteiskunnan vastuulle. Vakuutushypoteesiin liittyy myös poliitikkojen kannustimet tilintarkastuksen pakollisesta tilintarkastuksesta määräämiseen. (Wallace, 1980)

Tilintarkastuksen myötä parantunut taloudellisen tiedon luotettavuus on yrityksen omistajien lisäksi myös koko yhteiskunnan etu (Riistama, 1999, 15). Riistama (1999) listaa muun muassa seuraavia yhteiskunnallisia sidosryhmiä tilintarkastajan työstä kiinnostuneiksi: Valtiot, kunnat, työntekijät, tavarantoimittajat ja asiakkaat.

Kansainvälisessä ISA 200-standardissa on määritelty tilintarkastajan yleiset tavoitteet. Tilintarkastajan yleiset tavoitteet ovat: *”hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyyttä, jotta hänen on mahdollista antaa lausunto siitä, onko tilinpäätös kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti”* (ST-Akatemia, 2018, 334) Lisäksi tilintarkastajan on annettava tilintarkastuskertomus ja raportoitava ISA-standardien edellyttämällä tavalla. Jos tilintarkastaja ei pysty hankkimaan kohtuullista varmuutta, eikä varauman sisältävä lausunto tilintarkastuskertomuksessa ole riittävä raportointikeino tilinpäätöksen käyttäjille, lausunto on jätettävä kokonaan antamatta tai luovuttava toimeksiannosta, jos se on säädösten ja määräysten mukaisesti mahdollista. (ST-Akatemia, 2018, 334)

Tilintarkastuksen odotuskuilu on yksi keskeinen käsite tilintarkastuksen yhteiskunnallisiin perusteisiin liittyen. Odotuskuilulla tarkoitetaan eroa tilinpäätösten käyttäjien odotusten ja tilintarkastajan toteutuneen suorituksen välillä. Osa odotuskuilusta syntyy tilintarkastajan suorituksen perusteella, jos tilintarkastaja ei täytä tilintarkastajalle asetettuja realistisia odotuksia, mutta osa odotuskuilusta syntyy siksi, että yhteiskunnalla on epärealistiset odotukset tilintarkastajan tehtävistä. Erityisesti yleisön käsityksen tilintarkastajan roolista petosten ja väärinkäytösten paljastamisessa on kasvattanut odotuskuilua. Tilinpäätösten käyttäjien näkemys on, että tilintarkastaja on epäonnistunut työssään, jos hän ei ole onnistunut paljastamaan taloudellisia väärinkäytöksiä. (Frank, Lowe, Smith, 2001; Porter, 1993)

Tilintarkastajien suhde petosten ja väärinkäytösten ehkäisyssä on havaittu ongelmalliseksi myös tilintarkastajien toimesta. Silti tilintarkastus on kehittynyt suuntaan, jossa korostuu olennaisuuden tarkastaminen ja sen vahvistaminen, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yrityksen taloudellisesta tilanteesta. (Humphrey, Turley, Moizer, 1993)

Yhdysvalloissa 2000-luvun vaihteessa havaittiin, että petosten paljastaminen jakautuu laajasti eri toimijoille ja tilintarkastajien rooli petosten paljastamisessa oli pieni. Yhtenä syynä tilintarkastajien haluttomuudelle petosten paljastamiselle nähtiin kannustimien puute. Petoksen paljastaminen ei välttämättä hyödytä tilintarkastajaa ja johtaa päinvastoin todennäköisesti asiakkaan menettämiseen. 2000-luvun alun tilintarkastusskandaalit, kuten Enron-skandaali, johtivat kiristyksiin tilintarkastajien sääntelyssä. Kiristyneen sääntelyn myötä tilintarkastajat havaitsivat enemmän petoksia ja väärinkäytöksiä kuin aikaisemmin. (Zyck, Morse, Zingales, 2010)

Tilintarkastuksen odotuskuilu liittyy läheisesti myös tilintarkastusvelvollisuuden rajoista käytyyn keskusteluun. Tilintarkastusvelvollisuuden hyötyjen liioittelulla voisi olla odotuskuilua kasvattavia vaikutuksia. Tämä voisi puolestaan heikentää yhteiskunnan arvostusta tilintarkastajien työtä kohtaan.

2.2 Agenttiteoria ja tilintarkastus

Agenttiteoria on yksi keskeisimmistä teorioista, jolla edellisessä kappaleessa mainittua tilintekovelvollisuutta on pyritty selittämään. Agenttiteoriaan liittyy niin sanottu päämies-agentti-ongelma, eli tilanne, jossa päämies on delegoinut omaisuutensa hoidon agentille, eli yrityksestä puhuttaessa yrityksen omistaja on delegoinut yrityksen hoitamisen yrityksen johdolle. (Horsmanheimo &Steiner, 2017, 24)

Agenttiteoriaa ovat tutkineet muun muassa Jensen ja Meckling (1976) ja Watts ja Zimmerman (1983). Jensen ja Meckling (1976) tutkivat agentti- ja rahoitusteoriaa ja kehittivät teorian yrityksen omistajarakenteesta. Jensen ja Meckling (1976) määrittelivät agenttisuhteen sopimukseksi, jolla päämies valtuuttaa agentin tekemään jonkin toimen itsensä puolesta. Esimerkiksi yrityksen omistajien ja johdon välillä on agenttisuhte, jossa omistajat toimivat päämiehenä ja yrityksen johto agenttina. Päämiehellä ja agentilla voi olla erilaisia tavoitteita, joten päämiehelle aiheutuu agenttikustannuksia siitä, että hän yrittää saada agentin toimimaan etujensa mukaisesti. Erilaisia agenttikustannuksia ovat muun muassa päämiehen agentille maksamat kannustimet, agentin toiminnan valvomisesta aiheutuneet kulut sekä kustannukset erilaisista sopimuksista, joilla rajoitetaan agentin toimintaa tai estetään agenttia toimimasta päämiehelle haitallisella tavalla. Tilintarkastus on yksi keino, jonka avulla agenttikustannuksia voidaan hallita kustannustehokkaasti.

Watts ja Zimmerman (1983) pyrkivät selittämään tilintarkastuksen merkitystä yrityksille tutkimalla yritysten historiaa. Wattsin ja Zimmermanin (1983) mukaan tilintarkastusta on suoritettu jo 1200-luvun aikaisissa yrityksissä, eli kauan ennen kuin tilintarkastusta koskevat lait ovat kehittyneet. Tilintarkastajalla oli merkittävä rooli toimia valvojana ja siten omalta osaltaan vähentää kannustinongelmia yrityksessä. Tilintarkastuksesta ei kuitenkaan ole apua agenttiongelmiiin, ellei tilintarkastaja raportoi havaitsemiaan väärinkäytöksiä, joka edellyttää, että tilintarkastaja on itsenäinen ja riippumaton. Tilintarkastajien itsenäisyyteen kannustavat mekanismit ovatkin Wattsin ja Zimmermanin (1983) mukaan kehittyneet jo 1200-luvun kiltojen tilintarkastuksesta asti

sopeutumaan yritysten tarpeita vastaaviksi, joka kertoo siitä, että tilintarkastus on syntynyt yritysten tarpeesta, ei sääntelyn seurauksena.

Myöhemmin tässä tutkimuksessa esiteltävistä tutkimuksista erittäin monessa on enemmän tai vähemmän viitattu näihin tutkimuksiin tai muihin agenttiteoriaa käsitteleviin tutkimuksiin.

Agenttiteoriaan perustuen Chow (1982) tutki yritysten syitä valita tilintarkastaja. Tutkimuksessa oletuksena oli, että tärkein syy tilintarkastajan valitsemiselle on johdon, osakkeenomistajien ja rahoittajien välisten intressi ristiriitojen vähentäminen, eli agenttikustannusten pienentäminen. Tutkimuksen perusteella yrityksen velkaantuneisuus, kovenanttien määrä sekä yrityksen koko vaikuttivat yrityksen todennäköisyyteen suorittaa tilintarkastus. Mitä enemmän yrityksellä oli velkaa ja kovenantteja ja mitä isompi yritys oli, sitä todennäköisemmin yritys suoritti tilintarkastuksen. Chow'n (1982) tutkimukseen ovat viitanneet omissa tutkimuksissaan muun muassa Dedman et al. (2013), Collis et al. (2004) ja Collis (2010)

DeAngelo (1981) tutki tilintarkastusyhtiöiden koon ja tilintarkastuksen laadun välistä suhdetta. Viranomaisten ja pienten tilintarkastusyhtiöiden mukaan tilintarkastuksen laatu ei ole riippuvainen tilintarkastusyhtiön koosta, vaan tilintarkastuksen laadun pitäisi olla samanlainen kaiken kokoisilla tilintarkastusyhtiöillä. DeAngelo (1981) nostaa tutkimuksessaan esiin tilintarkastuksen aloittamiskustannukset, joiden vuoksi tilintarkastaja hyötyy asiakkuuden jatkumisesta. Lisäksi asiakkaalle koituisi tilintarkastajan vaihtamisesta ylimääräisiä kustannuksia, joten asiakkaan kannalta on edullisempaa pysyä saman tilintarkastajan asiakkaana. Asiakkuuden jatkuessa tilintarkastajan on mahdollista korottaa palkkiotaan, koska asiakkaalle tulisi kalliimmaksi vaihtaa tilintarkastajaa. Tämä taas kannustaa tilintarkastajaa suorittamaan tilintarkastuksen laadukkaasti, jotta asiakkuus säilyy, mutta toisaalta se voi myös kannustaa tilintarkastajaa toimimaan virheellisesti saadakseen asiakkuuden jatkumaan.

DeAngelon (1981) tutkimuksen mukaan erikokoisten tilintarkastusyriyten suorittamien tilintarkastusten laadun välillä on eroja. Tilintarkastuksen laatuun vaikuttaa tilintarkastusyhtiön koko eli asiakkaiden lukumäärä sekä asiakkaan koko eli yritykselle koituvan hyödyn määrä siitä, että asiakkuus jatkuu. Mitä enemmän tilintarkastusyhtiöllä on asiakkaita ja mitä pienempi on yksittäisen asiakkaan säilymisestä koituva hyöty, niin sitä parempi on tilintarkastuksen laatu, sillä tilintarkastajalla on pienempi kannustin toimia virheellisesti säilyttääkseen asiakkuuden.

Myöhemmin tässä tutkimuksessa esiteltävistä aikaisemmista tutkimuksista muun muassa Huguet ja Gandía (2014) ja Kim et al. (2011) ovat viitanneet DeAngelon (1981) tutkimukseen ja vertailleet tutkimuksissaan tilintarkastusyhtiön koon vaikutuksia. Tilintarkastusyhtiön koon vaikutusta tutkimuksissaan ovat tutkineet myös muun muassa Huq et al. (2018) ja Koren, Kosi, Valentincic (2014)

2.3 Tilintarkastus käytännössä

Tilintarkastusprosessi on käytännössä todella laaja kokonaisuus. Tässä kappaleessa pyritään kuvaamaan lyhyesti tilintarkastuksen kohteita sekä niihin liittyviä tilintarkastusasiakkaan näkökulmasta keskeisiä tarkastustoimenpiteitä. Lisäksi kappaleessa nostetaan esiin niitä tilintarkastuksen vaiheita ja toimenpiteitä, joihin tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen voisi vaikuttaa.

Suomessa lakisääteisestä tilintarkastuksesta säädetään tilintarkastuslaissa. Tilintarkastuslain määräykset koskevat myös vapaaehtoisesti suoritettuja tilintarkastuksia (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 172). Tilintarkastuslain 3 luvun 1 § mukaan tilintarkastuksen kohteena ovat kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto. Tilintarkastuksen lopputuloksena tilintarkastaja antaa tilintarkastuslain 3 luvun 5 § mukaisen tilintarkastuskertomuksen, joka sisältää lausunnon *”siitä antavako tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; sekä ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia”*.

Tilintarkastajan lausunto voi olla vakiomuotoinen, mukautettu tai kielteinen. Tilintarkastaja voi myös olla kokonaan antamatta lausuntoa.

Vaikka tilintarkastukselle on määritelty tilintarkastuslaissa kolme kohdetta, kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto, niin käytännössä tilintarkastus on yksi tarkastuskokonaisuus, eikä eri tarkastuskohteita tarkasteta toisistaan erillisinä (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 245).

Tilintarkastusprosessi alkaa tarkastuksen suunnittelulla. Suunnitteluvaiheeseen liittyy tilintarkastuksen suunnittelun lisäksi myös tilintarkastuksen suorittamisen edellyttämiä alustavia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi tilintarkastustoimeksiannon hyväksyminen ja riippumattomuuden arviointi. Suunnitteluvaiheessa tilintarkastajan on perehdyttävä yrityksen toimintaan. Tilintarkastajan on tunnettava ainakin asiakasyrityksen toimiala ja liiketoimintaympäristö, yrityksen liiketoiminta ja sen keskeiset riskit sekä yrityksen organisaatio ja strategia. (Halonen & Steiner, 2010, 159- 169; Riistama, 1999, 78- 79; Horsmanheimo & Steiner, 2017, 235) Tilintarkastajan on perehdyttävä myös yrityksen sisäiseen valvontaan. Sisäinen valvonta muodostuu viidestä osa-alueesta, jotka ovat valvontaympäristö, yhteisön riskien arviointiprosessi, tietojärjestelmä ja liiketoimintaprosessit sekä kommunikointi, kontrollitoiminnot ja kontrollien seuranta. Käsitteen luominen yrityksen sisäisestä valvonnasta on tärkeä osa tilintarkastuksen suunnittelua, sillä tilintarkastaja pystyy tunnistamaan erityyppisiin virheellisyyksiin vaikuttavia tekijöitä ja niiden riskejä sen perusteella, millainen käsitys tilintarkastajalla on yrityksen sisäisestä valvonnasta. (Halonen & Steiner, 2010, 201)

Tilintarkastajalle syntyy aikaisemmalta vuodelta jatkuneeseen toimeksiantoon verrattuna lisää työtä silloin, kun tilintarkastustoimeksianto tulee suoritettavaksi ensimmäistä kertaa. Suunnitteluvaiheessa on perehdyttävä yritykseen alusta alkaen, koska käytettävissä ei ole aikaisempina vuosina tehtyjä havaintoja, joita voitaisiin hyödyntää tarkastuksen suunnittelussa. (Halonen & Steiner, 2010, 152; Horsmanheimo & Steiner, 2017, 236)

Kirjanpidon osalta tilintarkastuksessa tarkastetaan, että kirjanpito on kirjanpitolain mukaisesti tehty. Kirjanpidon tarkastukseen kuuluu keskeisesti kirjanpitojärjestelmän

tarkastus, jonka osalta tarkastetaan, että järjestelmä toimii oikein ja sen avulla tehty kirjanpito on kirjanpitolain vaatimusten mukainen. Lisäksi tilintarkastaja tarkastaa, ettei kirjanpitojärjestelmä mahdollista kirjanpidon väärentämistä. (Halonen & Steiner, 2010, 262- 263) Kirjanpidon tarkastus liittyy myös merkittävästi tilinpäätöksen tarkastukseen, sillä tilinpäätös laaditaan kirjanpidon pohjalta (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 246). Kirjanpidon osalta jokaisessa tilintarkastuksessa on tarkastettava, että tilinavaukset perustuvat edellisen tilikauden päättäneeseen taseeseen. Tilinavaus vaatii tilintarkastajalta erityishuomiota silloin, kun tilintarkastustoimeksianto suoritetaan ensimmäistä kertaa. (Halonen & Steiner, 2010, 266)

On myös mahdollista, että ensimmäisen kerran suoritettavaan tilintarkastukseen liittyvä ylimääräinen työ ja mahdolliset ylimääräiset kustannukset olisivat vaikuttaneet yritysten halukkuuteen luopua tilintarkastuksesta. Jos tilintarkastuksesta luopunut yritys tulisi myöhemmin taas tilintarkastusvelvolliseksi tai haluaisi taas suorittaa tilintarkastuksen, niin jo aiemmin mainitun suunnitteluvaiheen suuremman työmäärän lisäksi myös varsinainen tilintarkastus olisi todennäköisesti tavanomaista yksityiskohtaisempi, koska aikaisempien vuosien tietoja ei ole tarkistettu.

Tilinpäätöksen osalta tilintarkastajan on tarkastettava, että tilinpäätöksen tiedot ovat riittävän olennaisia ja tilinpäätös on laadittu voimassa olevien tilinpäätössäännösten mukaisesti (Halonen & Steiner, 2010, 387). Aiemmin kappaleessa mainittu tilintarkastuskertomuksessa annettava tilintarkastajan lausunto määrittää tavoitteet tilinpäätöksen tarkastukselle (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 249).

Vaikka tilintarkastuksen tarkoitus on tilinpäätöksen luotettavuuden parantaminen, niin tilinpäätöksen tarkastus hyödyttää myös yritystä itseään. Tilintarkastajan on esimerkiksi arvioitava tilinpäätöksessä esitettyjä kirjanpidollisia arvioita. Erityisesti tilintarkastajan on arvioitava arvioihin liittyvää epävarmuutta ja sitä, onko arviointien epävarmuus huomioitu tilinpäätöksessä. Lisäksi tilintarkastajan on tutkittava, millä perusteella kirjanpidolliset arviot on muodostettu, onko esimerkiksi johto halunnut tarkoituksellisesti muokata arvioita omasta näkökulmastaan edullisemmiksi. (Halonen & Steiner, 2010, 387, 395- 397)

Hallinnon tarkastuksen lähtökohtana on yrityksen toimielinten toiminnan laillisuuden tarkastus, ei yrityksen johdon toiminnan tarkoituksenmukaisuuden arviointi (Riistama, 1999, 246, 249). Hallinnon tarkastuksen sisällölle ei ole olemassa tiettyä määritelmää tilintarkastuslaissa. Tilintarkastajan on arvioitava, onko yrityksen johto rikkonut yritystä koskevia lakeja tai yhtiöjärjestystä tai yhtiösopimusta. Tilintarkastajan on myös arvioitava, ovatko yrityksen vastuuhenkilöt syyllistyneet tekoihin tai laiminlyönteihin, joista voisi seurata vahingonkorvausvelvollisuus. Vastuuhenkilöillä tarkoitetaan muun muassa yrityksen yhtiömiehiä, hallituksen tai hallintoneuvoston jäseniä, puheenjohtajia ja varapuheenjohtajia sekä toimitusjohtajaa. Jos tilintarkastaja havaitsee vastuuhenkilöiden syyllistyneen edellä mainittuihin tekoihin, hänen on huomautettava siitä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu ainoastaan yritystä koskevien lakien ja yhtiösopimuksen ja yhtiöjärjestyksen noudattamisen arviointi. Tilintarkastaja ei valvo yrityksen toimintaa suhteessa muihin lakeihin, kuten esimerkiksi verolakeihin. Tilintarkastajalla ei myöskään ole velvollisuutta raportoida tilintarkastuksessa tekemistään havainnoista vero- tai muille viranomaisille. (Halonen & Steiner, 2010, 428- 428; Horsmanheimo & Steiner, 2017, 254, 255; Riistama, 1999, 249)

Tilintarkastuslain muuttamista valmistellut työryhmä käsitteli hallinnon tarkastuksen sisältöä ja tarpeellisuutta muistiossaan. Työryhmä päätyi kannattamaan hallinnon tarkastuksen säilyttämistä nykyisen kaltaisena. Työryhmän mukaan on kuitenkin välttämätöntä, että tilintarkastusvalvonta antaa täsmällisemmän ohjeistuksen hallinnon tarkastuksen sisällöstä. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018e)

Tilintarkastuslaissa määriteltyjen tilintarkastuksen kohteiden lisäksi tilintarkastajalle voidaan antaa eri viranomaisten toimesta ohjeita tiettyjen erityisten tehtävien suorittamisesta tilintarkastuksen yhteydessä. Vaikka viranomaisohjeet eivät sellaisenaan ole tilintarkastajaa sitovia, niin usein tilintarkastusasiakkaat ovat sidottuja noudattamaan viranomaisohjeita, jolloin ohjeet sitovat myös tilintarkastustoimeksiannon vastaanottanutta tilintarkastajaa. (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 230- 231)

Viranomaisohjeistus voi osaltaan vaikuttaa yritysten halukkuuteen suorittaa tilintarkastus. Esimerkiksi yrityksille rahoitusta tarjoavat viranomaiset voivat edellyttää sopimusehdoissaan tilintarkastusta. Jos tilintarkastusvelvollisuuden rajoja olisi korotettu, niin viranomaisohjeistus olisi voinut rajoittaa tilintarkastusvelvollisuudesta vapautuneiden yritysten mahdollisuuksia luopua tilintarkastuksesta. Toisaalta viranomaisohjeistuksen vuoksi osa yrityksistä saattaa suorittaa tilintarkastuksen vapaaehtoisesti, vaikkei tilintarkastusvelvollisuuden rajat täytyisikään. Horsmanheimo ja Steiner (2017) mainitsevat kirjassaan esimerkkinä viranomaisohjeistuksesta Tekesin tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoituksen, jonka ehdoissa edellytetään rahoituksen saajan toimittavan tilintarkastajan raportin.

2.4 Tilintarkastusvelvollisuuden rajat ja ehdotetut muutokset rajoihin

Tällä hetkellä tilintarkastusvelvollisuuden rajat on määritelty tilintarkastuslain 2 luvun 2 §:ssä, jonka mukaan tilintarkastusvelvollisuus on yhtiöillä, joilla sekä päättyneellä että sitä edeltäneellä tilikaudella täyttyy vähintään kaksi kolmesta seuraavasta ehdosta:

- 1) *taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;*
- 2) *liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai*
- 3) *palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.*

Lisäksi tilintarkastuksen suorittamisesta voi olla määräyksiä yhtiöjärjestyksessä. Myös osakeyhtiölaissa on määräyksiä tilintarkastukseen liittyen. Osakeyhtiölain 7 luvun 5 §:n mukaan osakeyhtiön vähemmistöomistajilla on oikeus vaatia yhtiökokousta valitsemaan tilintarkastajan. Vähemmistön omistaessa vähintään yhden kymmenesosan yhtiön kaikista osakkeista tai vähintään yhden kolmasosan kaikista yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista yhtiökokouksen on valittava tilintarkastaja. Myös patentti- ja rekisterihallitus voi määrätä yhtiölle tilintarkastajan tilintarkastuslain 2 luvun 8 §:n mukaisesti.

22.8.2018 annetussa hallituksen esitysluonnoksessa (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a, 19) on ehdotettu tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista niin, että, että

kirjanpitolain 1 luvun 4 b § mukaiset mikroyritykset jäisivät tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle. Kirjanpitolain 1 luvun 4 b § mukaan mikroyrityksellä tarkoitetaan:

Kirjanpitovelvollista, jolla päättyneellä tai sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä:

- 1) *Taseen loppusumma 350 000 euroa*
- 2) *Liikevaihto 700 000 euroa*
- 3) *Tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 10 henkilöä*

Patentti ja rekisterihallitus (2016) arvioi vuoden 2015 markkinaseurantareportissaan, että Suomessa tehdään noin 130 000 tilintarkastusta vuosittain. Hallituksen esitysluonnoksessa nykyisten rajojen mukaisesti tilintarkastusvelvollisten yritysten lukumääräksi arvioitiin noin 63 000 yritystä, joten jos oletetaan, että tilintarkastusvelvollisten yritysten lukumäärä olisi ollut suurin piirtein samalla tasolla vuonna 2015, niin noin joka toinen tilintarkastus olisi suoritettu vapaaehtoisesti. Hallituksen esitysluonnoksessa on arvioitu, että rajojen korottamisen jälkeen tilintarkastusvelvollisuus poistuisi noin 37 000 yritykseltä, jonka jälkeen tilintarkastusvelvollisuus olisi enää noin 26 000 yrityksellä. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a, 14)

Annetussa hallituksen esitysluonnoksessa tavoitteeksi on määritelty yritysten taloudellisen raportin järjestämiseen liittyvän valinnan vapauden lisääminen. Yritykset voisivat säästää tilintarkastuskuluissa, jos ne kokevat tilintarkastuksesta saatavat hyödyt niin pieniksi, että haluavat luopua tilintarkastuksesta. Hallituksen esitysluonnoksessa tällaisina mahdollisina tilintarkastuksesta luopujina mainittiin esimerkiksi ilman ulkopuolista rahoitusta toimivat perheyritykset. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a, 10- 11) Tilintarkastustyöryhmän muistiossa potentiaalisina tilintarkastuksesta luopujina esitettiin yritykset, joilla ei ole ulkopuolista rahoitusta tai vähemmistöomistajia. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018e, 66)

Sekä hallituksen esitysluonnoksessa että tilintarkastustyöryhmän muistiossa on myös mainittu useita syitä, miksi rajojen ulkopuolelle jäävät yritykset haluaisivat valita

tilintarkastajan vapaaehtoisesti. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi sidosryhmien kuten yhteistyökumppaneiden tai rahoittajien vaatimukset tilintarkastuksen suorittamisesta. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a, 11; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018e, 66)

Toisaalta valinnanvapauden lisääminen lisää myös yritysten vastuita. Yrityksen olisi itse arvioitava, onko sen kannattavaa säästää tilintarkastuskustannuksissa, sillä riskillä, että tilintarkastuksen suorittamatta jättämisestä seuraa negatiivisia vaikutuksia.

2.5 Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen Ruotsissa

Tilintarkastusvelvollisuuden rajoja korotettiin Ruotsissa vuonna 2010. Rajojen korottamista perusteltiin yritysten hallinnollisen taakan ja kustannusten keventämisellä, jonka arveltiin yhdessä muiden uudistusten kanssa parantavan yritysten kilpailukykyä ja edistävän työllisyyttä. Uudistuksen mahdolliseksi haittapuoliksi arvioitiin verokertymän alentuminen, talousrikollisuuden lisääntyminen ja tilinpäätösten laadun heikkeneminen. (Riksrevision, 2017, 5) Perustelut rajojen korottamiselle olivat siis Ruotsissa hyvin samankaltaiset kuin Suomessa.

Uudistuksen tulokset eivät kuitenkaan vastanneet odotuksia, sillä yritysten lisääntyneellä valinnanvapaudella ei ollut positiivisia vaikutuksia. Tilintarkastuksesta luopuminen ei kasvattanut liikevaihtoa, vaan jopa vähensi sitä, eikä myöskään parantanut yritysten kannattavuutta. Yhtenä mahdollisena syynä liikevaihdon pienemiselle pidettiin sitä, että kirjanpito tehtiin tahallisesti väärin ja ilmoitettiin tulot todellista pienempänä verojen välttämiseksi, kun tilintarkastaja ei ollut huomauttamassa virheistä. Toisaalta osa yrityksistä on luopunut tilintarkastuksesta juuri siitä syystä, ettei yrityksellä ole enää kasvuhalukkuutta. (Riksrevision, 2017, 6)

Tilintarkastuksesta luopumisesta ei koitunut merkittäviä säästöjä yrityksille. Tilintarkastuksesta luopuneen yrityksen säästöt olivat noin 10 000 kruunua vuodessa, koska tilintarkastuspalkkiota ei tarvinnut maksaa. Lisäksi säästöjä on tullut siitä, ettei yritysten työntekijöiden ole tarvinnut käyttää aikaa tilintarkastuksen valmisteleamiseen. Tilintarkastuksen valmistelukustannuksiksi on arvioitu 1814 kruunua, mutta tämän

arvion tarkkuus on epävarma. (Riksrevision, 2017, 29- 30) Toisaalta rajojen korottaminen on pysäyttänyt tilintarkastuspalkkioiden hintojen kehittymisen. Rajojen korottamisen jälkeen auktorisoitujen tilintarkastajien määrä on vähentynyt kiihtyvällä tahdilla. (Riksrevision, 2017, 36- 38) Havainto tilintarkastuspalkkioiden hintakehityksen pysähtymisestä osoittaa, että tilintarkastusrajojen korottamisen hyödyt eivät siis kohdistu pelkästään tilintarkastuksesta luopuviin yrityksiin, vaan myös tilintarkastusvelvolliset yritykset voivat hyötyä.

Ruotsissa havaittiin myös, että tilintarkastuksesta luopuivat erityisesti tietyillä toimialoilla toimivat yritykset, kuten ravintola- ja taksialalla toimivat yritykset. Näitä toimialoja pidetään riskialoina, koska niille kaikille on yhteistä runsas käteisen rahan käyttö, joka taas lisää riskiä talousrikoksiin. (Riksrevision, 2017, 27- 29) Tilintarkastuksesta luopuminen myös lisäsi tilinpäätöstietojen muotovirheiden määrää huomattavan paljon. (Riksrevision, 2017, 34- 36)

3 Vapaaehtoinen ja pakollinen tilintarkastus

Vapaaehtoisella tilintarkastuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tilintarkastusta, joka on suoritettu, vaikka lain mukaan tilintarkastuksen suorittaminen ei ole pakollista. Vapaaehtoisesti suoritettua tilintarkastusta on tutkittu useasta eri näkökulmasta. Tutkimuskohteena on ollut muun muassa vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavat tekijät sekä vapaaehtoisen tilintarkastuksen seuraukset. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen seurausten osalta on tutkittu muun muassa vaikutuksia yritysten vieraan pääoman kustannuksiin. Tutkimuksen kohteena on ollut myös muun muassa pakollisen tilintarkastuksen merkitys yrityksen johdolle ja sidosryhmille. Myös vapaaehtoisen ja pakollisen tilintarkastuksen eroja sekä tilintarkastuksen suorittamatta jättämistä on tutkittu aikaisemmin.

Tässä kappaleessa käsitellään vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavia tekijöitä ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen hyötyjä, pakollista tilintarkastusta ja sen eroja vapaaehtoiseen tilintarkastukseen verrattuna sekä tilintarkastuksen suorittamatta jättämistä ja sitä millaisiin asioihin tilintarkastuksen suorittaminen tai sen suorittamatta jättäminen vaikuttaa.

3.1 Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavat tekijät

Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavia tekijöitä on tutkittu eri puolilla maailmaa. Tutkimuksissa on havaittu useita tekijöitä, jotka vaikuttavat yrityksen halukkuuteen suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus. Aloite vapaaehtoiseen tilintarkastukseen voi tulla joko yhtiön omistajilta tai sidosryhmiltä, kuten velkojilta, rahoittajilta, asiakkailta tai tavarantoimittajilta.

Suomalaisten yritysten halukkuutta vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiseen on tutkittu sen jälkeen, kun tilintarkastusvelvollisuuden rajoja muutettiin edellisen kerran. Ojala et al. (2016) tutkivat suomalaisten mikroyritysten vapaaehtoista tilintarkastusta vuonna 2008 tavoitteenaan selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat pienten yritysten

halukkuuteen suorittaa tilintarkastus vapaaehtoisesti. Tutkimuksen kohteena oli noin 50 000 tilintarkastusvelvollisuudesta vapautunutta mikroyritystä kolmen vuoden ajanjaksolta vuodesta 2008 eteenpäin.

Ojala et al. (2016) havaitsivat viisi keskeistä yrityksen sisäistä tekijää, jotka lisäsivät yritysten halukkuutta suorittaa tilintarkastus: 1) Yrityksellä ei ole taloudellisia vaikeuksia, 2) Yrityksen johto haluaa lisätä veroraportoinnin luotettavuutta, 3) yrityksen omistus on hajautunut, 4) yritys kasvaa ja 5) johto haluaa varmistaa, että tavarantoimitukset jatkuvat.

Suomessa tutkimusaineiston yrityksistä 32% jatkoi tilintarkastuksen suorittamista vapaaehtoisesti, vaikka tilintarkastusvelvollisuus poistuikin. Ajan myötä oli kuitenkin havaittavissa, että yritykset luopuivat vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta, sillä tutkimuksen lopuksi enää 23% yrityksistä suoritti tilintarkastuksen vapaaehtoisesti. (Ojala et al., 2016, 275)

Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää Isossa-Britanniassa ovat tutkineet Collis et al. (2004) ja Dedman et al. (2014). Lisäksi Collis (2010) vertaili pienten yritysten vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää Tanskassa ja Isossa-Britanniassa.

Collis et al. (2004) tutkivat, ovatko tilintarkastusvelvollisuuden rajojen määrittelyssä käytettävät mittarit liikevaihto, tase ja henkilöstömäärä sopivia muuttujia kuvaamaan tilintarkastuksen kysyntää. Tutkimuksessa haastateltiin 385 pienen isobritannialaisen yrityksen johtajia. Collis et al. (2004) havaitsivat myös viisi keskeistä vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavaa tekijää: 1) johdon näkemys tilintarkastuksen hyödyistä, 2) vastaavan johtajan koulutustaso, 3) yrityksen koko, 4) agenttisuhteet omistajien välillä ja 5) agenttisuhteet yrityksen ja lainanantajien välillä. Tulokset eroavat jonkin verran Ojalan et alin. (2016) tuloksista, mutta toisaalta myös käytetyt aineistot ja tutkimusmenetelmät olivat täysin erilaiset.

Myös Dedman et al. (2014) tutkivat, mitkä tekijät vaikuttavat pienten yritysten vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään Isossa-Britanniassa. Tutkimuksen perusteella yli puolet yrityksistä jatkoivat tilintarkastuksen suorittamista, vaikka tilintarkastusvelvollisuus poistui. Dedman et al. (2014) havaitsivat, että yritys suorittaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen todennäköisemmin, mitä suuremmat sen agenttikustannukset ovat, mitä riskisempi se on, jos yritys tarvitsee lisää pääomaa lähitulevaisuudessa tai jos yritys ostaa tilintarkastajalta muita kuin tilintarkastuspalveluita. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että yritys suoritti vapaaehtoisen tilintarkastuksen sitä todennäköisemmin, mitä korkeammat sen tilintarkastuspalkkiot pakollisesta tilintarkastuksesta olivat tai jos yritys käytti Big4-tilintarkastajaa.

Myös Dedman et al. (2014) seurasivat tutkimusaineistona käytettyjä yrityksiä kolmen vuoden ajanjaksolla tilintarkastusvelvollisuudesta vapautumisen jälkeen ja tekivät saman havainnon kuin Ojala et al. (2016) siitä, että yritykset luopuvat vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta ajan kuluessa.

Collis (2010) vertaili pienten yritysten vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää Tanskassa ja Isossa-Britanniassa. Tutkimuksessa selvitettiin, onko liikevaihto sopiva mittari vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysynnälle ja vertailtiin kysyntään vaikuttavia tekijöitä maiden välillä. Tulosten perusteella molemmissa maissa yli 40% tilintarkastusvelvollisuudesta vapautetuista yrityksistä suoritti vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tulosten perusteella pelkkä liikevaihto ei riitä selittämään tilintarkastuksen kustannuksia ja hyötyjä. Kummassakaan maassa tilintarkastuskustannuksia ei pidetä merkittävinä kustannuksina ja tilintarkastuksen katsotaan parantavan taloudellisen tiedon laatua. Molemmissa maissa myös sidosryhmien vakuuttaminen tietojen oikeellisuudesta oli vaikuttava tekijä.

Esplin, Jamal ja Sunder (2018) tutkivat pienten kanadalaisten yritysten vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää, mutta hiukan erilaisesta näkökulmasta, kuin esimerkiksi edellä mainitut Ojala et al. (2016) ja Dedman et al. (2014). Keskeisinä tutkimuskysymyksinä olivat se, kenen aloitteesta vapaaehtoinen tilintarkastus

suoritetaan ja miten sen laatua arvioidaan. Esplin et al. (2018) havaitsivat, että pyyntö tilintarkastuksen suorittamiseksi voi tulla joko yrityksen sisäisiltä tai ulkoisilta sidosryhmiltä. Sisäisillä sidosryhmillä tarkoitetaan muun muassa johtoa, hallitusta ja työntekijöitä ja ulkoisilla sidosryhmillä esimerkiksi asiakkaita, pankkeja ja pääomasijoittajia.

Esplin et al. (2018) pohtivat tutkimuksessaan myös sitä, miten pienen yrityksen tilintarkastajan rooli eroaa julkisen yrityksen tilintarkastajan roolista. Yksityisen osakeyhtiön tilintarkastajan rooli on toimia laskentatoimen asiantuntijana ja tarjota apua muun muassa verotuksen ja sisäisten kontrollien kanssa, kun taas julkisen yrityksen tilintarkastajan tehtävä on suojella tilinpäätöstietojen käyttäjiä yrityksen johdon tekemiltä virheiltä, väärinkäytöksiltä ja petoksilta.

Senkow et al. (2001) tutkivat yritysten vapaaehtoista tilintarkastusta ja tilintarkastuksesta luopumista tilanteessa, jossa Kanadassa tehtiin vuonna 1994 lakimuutos, jonka seurauksena osa yrityksistä vapautui pakollisesta tilintarkastuksesta. Tutkimuksen taustatilanne oli siis vastaava, kuin esimerkiksi Ojalan et alin. (2016) ja Dedman et alin. (2014) tutkimuksissa.

Senkow et al. (2001) havaitsivat, että kolme neljäsosaa tutkimukseen vastanneista yrityksistä jatkoi tilintarkastuksen suorittamista. Merkittävimpiä syitä tilintarkastuksen jatkamiseen vapaaehtoisesti olivat aikaisemmat lainat, joiden ehdoissa edellytetään tilintarkastusta, sekä korkeat tilintarkastuspalkkiot. Tutkimuksessa selvisi, että suurin osa yrityksistä sitoutui vanhoihin lainaehtoihin, eikä yrittänyt neuvotella lainoja uusiksi, vaikka se olisikin ollut mahdollista, koska jo neuvottelusta olisi aiheutunut kustannuksia. Myös neuvotteluiden lopputulos olisi todennäköisesti ollut yritysten kannalta negatiivinen, tilintarkastuksesta luopumisen johtaessa korkeampiin vieraan pääoman kustannuksiin. Tilintarkastuspalkkioiden suuruuden merkitykselle tutkimuksessa nähtiin kaksi mahdollista syytä. Korkeampi tilintarkastuspalkkio voi kuvata tilintarkastuksen arvoa yritykselle tai toisaalta korkeampi tilintarkastuspalkkio voi olla merkki siitä, että yrityksen tilintarkastukseen on jouduttu tekemään enemmän työtä, koska yritykseen liittyy enemmän riskejä. Toisaalta, toisin kuin Dedman et al.

(2014), niin Senkow et al. (2001) eivät havainneet, että muiden kuin tilintarkastuspalveluiden ostaminen lisäisi todennäköisyyttä sille, että yritys jatkaa tilintarkastuksen suorittamista.

Abdel-Khalik (1993) pyrki selittämään yrityksen omistajien motiiveja vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiselle silloin, kun yrityksellä ei ole lakisääteistä velvoitetta tilintarkastuksen suorittamiseen. Tutkimuksessaan Abdel-Khalik (1993) esitti kaksi mahdollista syytä, jotka yhdessä tai yksinään vaikuttivat vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään. Ensimmäinen mahdollinen syy oli tarve kompensoida yhtiön rakenteista johtuvaa johdon hallinnan menettämistä, eli yrityksen johto käyttää tilintarkastusta voidakseen valvoa yrityksen toimintaa. Toinen mahdollinen syy oli omistajien tarve toteuttaa velkojien asettamia ehtoja.

Tutkimuksessaan Abdel-Khalik (1993) havaitsi, että velkojien vaatimukset tilintarkastuksen suorittamiseen eivät käytännössä vaikuttaneet yrittäjien päätökseen vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisesta, vaan yrittäjien suurin motiivi vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisen oli organisaation toiminnan valvonta hallinnan menettämisestä aiheutuvien kustannusten minimoimiseksi. Hallinnan menettämisen takia vaarassa olleiden varojen arvo puolestaan vaikutti siihen, miten paljon yritys oli valmis maksamaan tilintarkastuksesta. Abdel-Khalik (1993) havaitsi siis tilintarkastuksen toimivan osana yrityksen sisäistä valvontaa.

Aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan todeta, että iso osa yrityksistä jatkaa tilintarkastuksen suorittamista vapaaehtoisesti myös tilintarkastusvelvollisuuden poistuessa, mutta toisaalta oli havaittavissa, että yritykset luopuvat tilintarkastuksesta viiveellä. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen jatkamiselle oli sekä yrityksen sisäisiä syitä, mutta myös ulkoisista tekijöistä johtuvia syitä.

3.2 Pakollinen tilintarkastus

Pakollisella tilintarkastuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tilintarkastusta, joka on lain perusteella pakko suorittaa. Pakollisen tilintarkastuksen hyötyjä ja kustannuksia on tutkittu jonkin verran. Lisäksi on tutkittu ja vertailtu vapaaehtoista ja pakollista tilintarkastusta.

Carey et al. (2013) tutkivat tilintarkastuksen kustannuksia ja hyötyjä australialaisille yksityisille yrityksille ja voittoa tavoittelemattomille yrityksille. Tabone ja Baldacchino (2003) tutkivat tilintarkastuksen merkitystä maltalaisten omistajayrittäjien ja tilintarkastajien näkökulmasta.

Carey et al. (2013) tutkivat pakollisen tilintarkastuksen hyötyjä ja kustannuksia australialaisille yksityisille yrityksille ja voittoa tavoittelemattomille yrityksille. Careyn et al. (2013) mukaan tilintarkastuskustannukset ovat pienille yksityisille- ja voittoa tavoittelemattomille yrityksille merkittäviä. Toisaalta he totesivat myös, että tarkemman arvion tekeminen tilintarkastuskustannuksista näille yrityksille on mahdotonta, koska tietoa ei ole saatavilla.

Tilintarkastuksesta kertyy yritykselle kustannuksia kahdella tavalla: Varsinainen tilintarkastuspalkkio sekä tilintarkastukseen valmistautumisesta ja tilintarkastajan avustamisesta aiheutuvat kustannukset. Tilintarkastuksen hyödyt taas kohdistuvat sekä yritykseen että myös yhteiskunnalle. Tilintarkastus parantaa taloudellisen informaation luotettavuutta. Lisäksi tilintarkastus vaikuttaa positiivisesti yhtiön hallintoon ja johtoon. Lisäksi tilintarkastus myös auttaa siirtämään tietoa operatiivisesta toiminnasta yhtiön johdon käytettäväksi. Tilintarkastaja tukee myös yhtiön sisäisiä kontroleja ja voi siten osaltaan ehkäistä petoksia ja väärinkäytöksiä. (Carey et al. 2003)

Tabone ja Baldacchino (2003) tutkivat maltalaisten yritysten pakollisen tilintarkastuksen merkitystä. Tutkimusta tehdessä Maltalla oli tilintarkastusvelvollisuus

kaikilla yrityksillä. Vuonna 2018 tilintarkastusvelvollisuus on edelleen kaikilla yhtiöillä, mutta tilintarkastusvelvollisuudesta ovat vapautettuja kaikista pienimmät yksityiset yritykset, jotka täyttävät korkeintaan yhden seuraavista rajoista: Taseen loppusumma 46 587 euroa, liikevaihto 93 175 euroa, tilikauden aikaisen henkilöstön lukumäärä keskimäärin 2 henkilöä. (World.Tax, 2018)

Tabone ja Baldacchino (2003) havaitsivat tutkimuksessaan tilintarkastukselle kaksi merkittävää roolia. Tilintarkastus suojaa ulkopuolisten sidosryhmien etuja muun muassa lisäämällä tilinpäätöstietojen luotettavuutta ja tukee yrityksen johdon toimintaa. Tilintarkastuksesta on hyötyä tarkastetulle yritykselle silloinkin, kun johto ja omistus eivät ole eriytyneet. Yritys hyötyy tilintarkastajan taloudellisesta ammattitaidosta myös muutenkin, kuin tilinpäätösvirheiden korjaamisen osalta, sillä tilintarkastajalla havaittiin olevan virheitä ja väärinkäytöksiä ennaltaehkäisevä vaikutus omistajiin ja työntekijöihin. Tutkimuksen tulokset eivät ole kovin laajasti yleistettävissä, sillä tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena 150 maltalaiselle yritysten omistajalle ja 150 tilintarkastajalle, mutta kyselyyn vastasi ainoastaan 39 omistajaa ja 79 tilintarkastajaa (Tabone & Baldacchino, 2003, 4) Chung ja Narasimhan (2001) saivat omassa tutkimuksessaan myös samankaltaisia tutkimuksia Hong Kongissa, jossa myös pienillä yrityksillä on tilintarkastusvelvollisuus. Sekä pienet tilintarkastusyrietykset että pienet yritykset kokivat, että pakollisesta tilintarkastuksesta on hyötyjä.

Vapaaehtoisen ja pakollisen tilintarkastuksen välisiä eroja ovat tutkineet muun muassa Gandía ja Huguet (2018) ja Lennox ja Pittman (2011). Lennox ja Pittman (2011) olivat omien sanojensa mukaan ensimmäisiä, jotka vertailivat tutkimuksessaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittaneita yrityksiä pakollisen tilintarkastuksen suorittaneisiin yrityksiin. Kuten esimerkiksi Dedman et al. (2014), myös Lennox ja Pittman (2011) tutkivat isobritannialaisia yrityksiä sen jälkeen, kun osa yrityksistä oli vapautettu pakollisesta tilintarkastuksesta. Keskeinen tutkimuskohde oli selvittää, peittääkö pakollinen tilintarkastusvelvollisuus tietoja siitä, millaiset yritykset teettäisivät tilintarkastuksen myös silloin, jos se ei olisi pakollista.

Lennoxin ja Pittmanin (2011) tutkimuksen perusteella pakollisesta tilintarkastuksesta luopuminen antaa yrityksille uuden keinon viestiä toiminnastaan ulospäin. Tilintarkastuksen suorittaminen vapaaehtoisesti oli positiivinen signaali, jonka seurauksena näiden yritysten luottoluokitukset nousivat. Toinen mielenkiintoinen havainto Lennoxin ja Pittmanin (2011) tutkimuksessa oli se, että tilintarkastuksesta luopuneiden ja tilintarkastuksen vapaaehtoisesti suorittaneiden perusteella oli havaittavissa eroja jo silloin, kun tilintarkastus oli vielä pakollista. Tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten maksamat tilintarkastuspalkkiot olivat pienempiä, kuin yritysten, jotka jatkoivat tilintarkastuksen suorittamista vapaaehtoisesti. Lisäksi tilintarkastusta vapaaehtoisesti jatkaneet yritykset käyttivät pakollisen tilintarkastuksen aikana Big4-tilintarkastajaa todennäköisemmin, kuin tilintarkastuksesta luopuneet yritykset.

Myös Gandía ja Hugué (2018) tutkivat vapaaehtoista ja pakollista tilintarkastusta täysin uudesta näkökulmasta vertailemalla eroja tilintarkastuksen hinnoissa näiden välillä. Gandía ja Hugué (2018) havaitsivat, että vapaaehtoiset tilintarkastukset ovat kalliimpia, kuin pakolliset tilintarkastukset. Tilintarkastajat voivat veloittaa vapaaehtoisista tilintarkastuksista korkeamman palkkion, sillä kuten Lennox ja Pittman (2011) totesivat, niin vapaaehtoisesti suoritetusta tilintarkastuksesta on yritykselle pakollista tilintarkastusta enemmän hyötyä. Lisäksi Gandía ja Hugué (2018) havaitsivat, että Big4-tilintarkastajien palkkiot olivat suurimmat sekä pakollisissa että vapaaehtoisissa tilintarkastuksissa.

Havainto vapaaehtoisten tilintarkastusten korkeammasta hinnasta on mielenkiintoinen, sillä tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista on yleisesti perusteltu yrityksille koituvilla kustannussäästöillä. Vapaaehtoisten tilintarkastusten mahdollisesti korkeammat hinnat taas vähentävät näitä kustannussäästöjä. Toisaalta vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta voi olla yritykselle enemmän hyötyä, kuin pakollisesta tilintarkastuksesta, jolloin yritys saa myös vastinetta korkeammalla tilintarkastuspalkkiolle. Tilintarkastajille vapaaehtoisten tilintarkastusten korkeampi palkkio saattaisi osittain kompensoida tilintarkastuksen kysynnän vähentymisestä aiheutuneita negatiivisia vaikutuksia.

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisella voisi olla vaikutusta tilintarkastuksen hinnoitteluun myös niiden yritysten osalta, jotka ovat tilintarkastusvelvollisia myös rajojen korottamisen jälkeenkin, jos rajojen korottamisen seurauksena tilintarkastuksen kysyntä ja tarjonta muuttuisivat. Ruotsissa havaittiin tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen seurauksena tilintarkastuksen kysynnän vähentyneen, sillä tilintarkastuksesta luopui jopa 60% niistä yrityksistä, joille tilintarkastuksesta luopuminen oli mahdollista. (Riksrevision, 2017, 25) Suomen tilintarkastajat ry:n jäsenille keväällä 2018 teetetyyn jäsenkyselyyn perusteella rajojen korottamisella olisi vaikutusta tilintarkastuksen tarjontaan Suomessa. Rajojen korottamisen jälkeen entistä suuremmasta osasta tarjontaa vastaisivat isot tilintarkastusyhtiöt. (Aula Research Oy, 2018, 37)

3.3 Tilintarkastuksen vaikutukset tilintarkastamattomiin yrityksiin verrattuna

Tilintarkastuksen ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen tai sen suorittamatta jättämisen vaikutuksia vieraan pääoman kustannuksiin ovat tutkineet muun muassa Kim, Simunic, Stein ja Yi (2011), jotka tutkivat korealaisia yrityksiä, Huq et al. (2018), jotka tutkivat ruotsalaisia yrityksiä, Koren et al. (2014), jotka tutkivat slovenialaisia yrityksiä ja Minnis (2011), joka tutki yhdysvaltalaisia yrityksiä. Lisäksi Huguet ja Gandía (2014) vertailivat vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittaneiden ja tilintarkastamattomien espanjalaisten yritysten vieraan pääoman kustannuksia, mutta ottivat tutkimuksessaan lisäksi huomioon yritykset, jotka eivät noudattaneet tilintarkastusvelvollisuutta. Clatworthy ja Peel (2013) puolestaan tutkivat onko vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisella vaikutusta virheiden määrään isobritannialaisten yritysten tilinpäätöksissä.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on saatu ristiriitaisia tuloksia tilintarkastuksen vaikutuksista vieraan pääoman kustannuksiin verrattuna tilintarkastamattomiin yrityksiin. Sekä Kim et al. (2011), Huq et al. (2018) ja Minnis (2011) havaitsivat tutkimuksissaan, että tilintarkastuksen suorittaneiden yritysten vieraan pääoman kustannukset olivat alhaisempia, kuin tilintarkastuksen suorittamatta jättäneiden yritysten. Koren et al. (2014) puolestaan päätyivät täysin päinvastaiseen tulokseen,

sillä heidän tutkimuksensa perusteella vapaaehtoisesti suoritettu tilintarkastus korotti vieraan pääoman kustannuksia.

Edellä mainituista tutkimuksista jokaisessa tutkittiin aihetta hiukan erilaisista näkökulmista. Sen lisäksi, että Kim et al. (2011) havaitsivat tutkimuksessaan tilintarkastuksen suorittamisen laskevan vieraan pääoman kustannuksia noin 56- 124 korkopistettä, niin he tekivät tutkimuksessaan myös mielenkiintoisen havainnon siitä, että ensimmäistä kertaa tilintarkastuksen suorittaneiden yritysten välillä oli eroja. Kun ensimmäinen tilintarkastus suoritettiin vapaaehtoisesti, niin vieraan pääoman kustannukset laskivat enemmän verrattuna siihen, että yritys suoritti tilintarkastuksen ensimmäisen kerran sen jälkeen, kun tilintarkastusvelvollisuuden rajat ylittyivät.

Huq et al. (2018) puolestaan havaitsivat, että eri toimialojen välillä on eroja siinä, kuinka paljon tilintarkastus vaikuttaa vieraan pääoman kustannuksiin. Vieraan pääoman kustannukset laskivat eniten niillä toimialoilla, joilla tilintarkastuksen suorittaminen on tavanomaista monimutkaisempaa ja kalliimpaa. Huq et al. (2018) mukaan tilintarkastuksen suorittaminen laski vieraan pääoman kustannuksia keskimäärin 126 korkopistettä, joka keskimääräisen tilintarkastamattoman yrityksen velkamäärällä tarkoittaisi noin 800 euron säästöä korkokuluissa. Tilintarkastuspalkkiot taas olivat alhaisimmillaan noin 1500€- 2000€, joten tilintarkastuksen tuomat säästöt korkokuluissa eivät riitä läheskään kattamaan tilintarkastuksen kustannuksia. Lisäksi edellä mainituissa tilintarkastuspalkkioissa ei ole huomioitu yritykselle tilintarkastuksesta aiheutuvia kustannuksia, joten tilintarkastuksesta aiheutuvat kustannukset ovat edellä mainittua korkeammat.

Minnis (2011) havaitsi tutkimuksessaan tilintarkastuksen laskevan vieraan pääoman kustannuksia keskimäärin 69 korkopistettä. Tilintarkastettujen yritysten alhaisempiin vieraan pääoman kustannuksiin vaikutti muun muassa se, että lainanantajat antoivat tilintarkastetuille tilinpäätöksille enemmän painoarvoa ja käyttivät niitä enemmän hyödykseen lainan hintaa määriteltessään. Tilinpäätöksen käyttäjille on siis merkitystä sillä, että tilinpäätös on tilintarkastajan varmentama. Minnisin (2011) mukaan yksi

mahdollinen selitys tälle on se, että tilintarkastettujen tilinpäätösten avulla on helpompi ennustaa tulevia kassavirtoja.

Kim et al. (2011) sekä Huguet ja Gandía (2014) eivät havainneet eroja Big4-tilintarkastajaa käyttäneiden ja pienempää tilintarkastajaa käyttäneiden välillä. Huq et al. (2018) vertasivat Big6-tilintarkastajia muihin tilintarkastajiin, mutta eivät myöskään havainneet tilintarkastajan koon vaikuttavan vieraan pääoman kustannuksiin. Lainanantajien näkökulmasta merkitystä on siis sillä, onko tilintarkastus suoritettu vai ei, kun taas käytetyn tilintarkastajan koolla ei ole merkitystä.

Koren et al. (2014) päätyivät täysin päinvastaiseen tulokseen kuin aikaisemmissa tutkimuksissa, sillä heidän tutkimuksessaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittaminen korotti vieraan pääoman kustannuksia. Vieraan pääoman kustannusten korottaminen johtui siitä, että lainanantajat tulkitsivat vapaaehtoisen tilintarkastuksen olevan yrityksille keino saada tilinpäätökset näyttämään paremmilta kuin ne todellisuudessa ovat. Koren et al. (2011) kuvasivat kyseistä toimintaa käsitteellä ”Adopting a label”, joka voitaisiin suomentaa esimerkiksi hyväksynnän hakemiseksi.

Toinen aikaisemmista tutkimuksista poikkeava havainto Koren et alin. (2011) tutkimuksessa oli se, että tilintarkastajan koko vaikuttaa vieraan pääoman kustannuksiin. Big4-tilintarkastajaa käyttäneiden yritysten vieraan pääoman kustannukset nousivat vähemmän, kuin jotain muuta kuin Big4-tilintarkastajaa käyttäneillä yrityksillä. Lainanantajat tulkitsivat, että muuta kuin Big4-tilintarkastajaa käyttäneen yrityksen vapaaehtoisen tilintarkastuksen tavoitteena on pääasiassa hyväksynnän hakeminen, jonka seurauksena vieraan pääoman kustannus on korkeampi. Lainanantajat katsoivat hyväksynnän hakemisen myös Big4-tilintarkastajaa käyttäneiden yritysten vapaaehtoisen tilintarkastuksen tavoitteeksi, mutta toisaalta Big4-tilintarkastajan käytön katsottiin lisäävän tilinpäätöksen luotettavuutta, jonka seurauksena vieraan pääoman kustannus nousi vähemmän, kuin muuta kuin Big4-tilintarkastajaa käyttäneillä yrityksillä.

Clatworthy ja Peel (2013) tutkivat vapaaehtoisen tilintarkastuksen vaikutusta tilinpäätöksessä esiintyviin virheisiin. Tutkimuksen motiivina oli Isossa-Britanniassa esitetty tilintarkastusvelvollisuuden rajojen keventäminen, jonka perusteluissa oli mainittu, että rajojen korottamiseen liittyy riskejä siitä, että tilinpäätösten luotettavuus heikkenee ja virheiden määrä lisääntyy. Tilintarkastuksen suorittamatta jättämisellä oli vaikutusta, sillä tilintarkastamattomien yritysten tilinpäätöksessä oli virheitä kaksi kertaa todennäköisemmin kuin tilintarkastetuilla yrityksillä. Tilintarkastus siis parantaa tilinpäätösten laatua ainakin virheiden määrällä mitattuna.

Aikaisempien tutkimusten havainnot tilintarkastuksen suorittamatta jättämisen mahdollisista negatiivisista vaikutuksista eivät tue sitä, että tilintarkastuksesta luopuminen olisi yritykselle hyödyllistä. Tilintarkastuksen suorittamatta jättämisen seurauksena säästyneestä tilintarkastuspalkkiosta syntyvä hyöty pienenee, jos tilintarkastuksen suorittamatta jättäminen johtaa heikentyneeseen luottoluokitukseen ja korkeampiin vieraan pääoman kustannuksiin. Lisäksi virheellisen tilinpäätöksen korjaamisesta voi aiheutua ylimääräistä työtä ja siten ylimääräisiä kustannuksia. Virheellisestä tilinpäätöksestä ja sen korjaamisesta voi aiheutua yrityksille myös veroseuraamuksia.

3.4 Tilintarkastusvelvollisuuden noudattamatta jättäminen

Vaikka tilintarkastusvelvollisuuden rajat on määritelty tilintarkastuslaissa, niin niiden noudattamista ei tällä hetkellä valvota mitenkään. Tilintarkastuslaissa ei ole määritelty tilintarkastusvelvollisuuden noudattamisen valvontaa minkään viranomaisen tehtäväksi, eikä laissa ole määritelty sanktioita tilintarkastusvelvollisuuden noudattamatta jättämisestä. Ei myöskään ole olemassa rekisteriä tilintarkastusvelvollisista yrityksistä. Toisaalta tilintarkastusvelvollisten yritysten lukumäärän tarkka selvittäminen on haastavaa, koska tilintarkastusvelvollisuuden syntyminen edellyttää vähintään kahden raja-arvon ylittymistä sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella.

On mahdollista, että osalla yrityksistä tilintarkastusvelvollisuuden noudattamattomuus johtuu tahattomasta virheestä, mutta on myös mahdollista, että osa yrityksistä jättää noudattamatta tilintarkastusvelvollisuutta täysin tietoisesti. Höglund ja Sundvik (2018) tutkivat tilintarkastuksen vaikutusta tuloksenjärjestelyyn verotuksen näkökulmasta, kun yhteisöveroa alennettiin vuonna 2014.

Höglund ja Sundvik (2018) havaitsivat tutkimuksessaan, että huomattava osa yrityksistä jätti tilintarkastajan valitsematta, vaikka tilintarkastusvelvollisuuden rajat täytyivät. Tutkimuksessa havaittiin myös, että sekä tilintarkastetut että tilintarkastamattomat yritykset järjestelivät tulostaan verotettavaksi alhaisemman verotuksen ajanjaksolle, mutta tilintarkastajan valitseminen kuitenkin rajoitti tuloksenjärjestelyä. Eniten tulostaan järjestelivät ne yritykset, jotka jättivät tilintarkastajan valitsematta, vaikka tilintarkastusvelvollisuuden rajat ylittyivät. Vähiten tuloksenjärjestelyä esiintyi niillä toimialoilla, joilla oli suurin riski joutua verotarkastuksen kohteeksi.

Myös Ruotsissa on huomattu, etteivät kaikki yritykset noudata tilintarkastusvelvollisuutta. Myöskään Ruotsissa tilintarkastusvelvollisuuden rajojen valvominen ei kuulu millekään viranomaiselle, eikä tilintarkastusvelvollisuuden rikkomiseen voida puuttua. Tilintarkastusvelvollisuuden rikkomisesta ei voida määrätä minkäänlaisia sanktioita myöskään Ruotsissa. (Riksrevision, 2017, 38- 40)

Huguet ja Gandía (2014) tutkivat tilintarkastuksen tai sen suorittamatta jättämisen vaikutuksia vieraan pääoman kustannuksiin, mutta laajemmasta näkökulmasta kuin esimerkiksi Huq et al. (2018), Kim et al. (2011) ja Minnis (2001). Huguet ja Gandía (2014) ottivat tutkimuksessaan huomioon myös yrityksiä, jotka ovat tilintarkastusvelvollisia, mutta eivät noudata sitä.

Myös tutkimuksen tulokset poikkesivat aikaisemmissa tutkimuksissa saaduista tuloksista. Huguet ja Gandía (2014) havaitsivat, ettei vapaaehtoinen tilintarkastus alentanut yritysten vieraan pääoman kustannuksia, mutta tilintarkastusvelvollisuuden noudattamatta jättäminen korottaa vieraan pääoman kustannuksia verrattuna

pakollisen tilintarkastuksen suorittamiseen. Tämän perusteella tilintarkastettujen ja tilintarkastamattomien yritysten väliset erot vieraan pääoman kustannuksissa olisivat enemminkin rangaistus tilintarkastusvelvollisuutta noudattamattomille yrityksille, kuin palkinto vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittaville yrityksille. Lisäksi Huguet ja Gandía (2014) havaitsivat, että tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten vieraan pääoman kustannukset nousivat, kun taas ensimmäistä kertaa tilintarkastuksen suorittaneiden yritysten osalla vieraan pääoman kustannuksissa ei tapahtunut merkittävää muutosta. Tilintarkastuksen suorittamatta jättämisen antava negatiivinen signaali on siis voimakkaampi, kuin tilintarkastuksen suorittamisesta seuraava positiivinen signaali.

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen valvonnan puute mahdollistaa sen, että osa yrityksistä voi halutessaan jättää noudattamatta tilintarkastusvelvollisuutta, jos se ehdottomasti haluaa säästää tilintarkastuskustannuksissa. Vaikka tilintarkastusvelvollisuuden rikkomisesta ei seuraa erillistä sanktiota, niin siitä voi olla yritykselle haitallisia seurauksia, kuten korkeammat vieraan pääoman kustannukset, kuten Huguet ja Gandía (2014) havaitsivat tutkimuksessaan. Voidaan myös jossain määrin olettaa, että tilintarkastusvelvollisuuden noudattamatta jättäminen tilintarkastuslain vastaisesti ei ainakaan lisää yrityksen sidosryhmien luottamusta yritykseen. Toisaalta pienten yritysten kohdalla voi olla joskus haastavaa selvittää, täyttääkö yritys tilintarkastusvelvollisuuden rajat vai ei.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksen neljännessä kappaleessa kuvataan tutkimuksen toteuttamista. Lisäksi kappaleessa esitellään tutkimuksessa käytettyjä tutkimusmenetelmiä ja -aineistoa

4.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen empiirinen osio on toteutettu käyttäen laadullisia tutkimusmenetelmiä, joiden tarkoituksena on kuvata todellista elämää (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 2009, 161). Laadullisessa tutkimuksessa käytettävää aineistoa voidaan kerätä esimerkiksi haastatteluilla, kyselyillä ja havainnoimalla tai aineistona voidaan käyttää valmiita dokumentteja, joita voivat olla muun muassa puheet, sopimukset, muistelmat, sanomalehdet tai tv-ohjelmat (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 83).

Tekstiaineiston analysointiin voidaan käyttää muun muassa diskurssianalyysia ja sisällönanalyysia. Näiden kahden analyysimuodon välinen ero muodostuu siitä, että diskurssianalyysissa analysoidaan, miten merkityksiä tuotetaan ja sisällönanalyysissa puolestaan etsitään merkityksiä aineistosta. Sisällönanalyysia käyttämällä puolestaan voidaan analysoida aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti ja kuvaamaan tutkittava ilmiö tiivistetysti. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 117) Tässä tutkimuksessa tutkimusaineiston analysointiin on käytetty diskurssianalyysia. Diskurssianalyysia tehdessä keskitytään tarkastelemaan erityisesti sitä, millaisia merkityksiä rakentuu ja miksi, millaisia seurauksia merkityksillä on ja miten sosiaalinen toiminta vaikuttaa merkitysten rakentumiseen. Aineistosta voidaan pyrkiä vertailemalla löytämään esimerkiksi samankaltaisuuksia, poikkeuksia tai ristiriitoja. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 166)

Diskurssianalyysi voidaan luokitella kahteen luokkaan eri tutkimusperinteiden perusteella. Ensimmäinen on makrotason diskurssianalyysi. Makrotason diskurssianalyysissa tutkimuksen kohteena ovat olleet esimerkiksi kokonaisia yhteiskuntia tai länsimaista kulttuuria muovanneiden tietojen muodostuminen historiassa. Toinen on mikrotason diskurssianalyysi, jota on käytetty myös tässä

tutkimuksessa. Mikrotason diskurssianalyysissä tutkitaan kielenkäyttöä toiminnan muokkaajana konkreettisissa tilanteissa. Erityisesti mikrotason diskurssianalyysiin liittyy konstruktivisuuden käsite. (Koskinen, Alasuutari, Peltonen, 2005, 207- 212) Konstruktivisuudella tarkoitetaan kielenkäyttöä sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Kielenkäytöllä ei ainoastaan kuvata maailmaa, vaan myös merkityksellistetään sitä. Diskurssianalyysissä tavoitteena onkin rakentaa selitysvoimaisia kuvauksia siitä, miten sosiaalinen todellisuus rakentuu ja miten se on rakentunut, sen sijaan että pyrittäisiin yksinkertaistetusti kuvaamaan, mitä maailmassa tapahtuu. (Jokinen, Juhila, Suoninen, 2016, 27- 29) Pietikäinen ja Mäntynen (2009) nimeävätkin diskurssien tutkimuksen tehtäviksi tutkia miten erilaisia tapahtumia merkityksellistetään, millä ehdoilla niitä voidaan merkityksellistää ja millaisin seuraamuksin.

Diskurssin käsitettä voidaan käyttää viittaamaan ”Suhteellisen vakiintuneeseen kielenkäyttöön tietyssä tilanteessa tai tietyllä alalla”, mutta toisaalta diskurssin käsitteelle ei ole olemassa ainoastaan yhtä ainoaa määritelmää. Tutkija voi itse määritellä, mitä diskurssin käsitteellä tarkoittaa. Edes tutkijalle diskurssin merkitys ei ole pysyvä, mutta yhteistä kaikille tutkimuksille on se, että kieli on todellisuutta rakentava resurssi ja sosiaalista toimintaa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 25- 26)

Diskurssianalyysissä taustalla on ajatus siitä, että kielenkäyttö tapahtuu erilaisissa tilanteissa. Siksi tapahtumatilanne eli konteksti on diskurssianalyysin keskeinen käsite, sillä toisin kuin esimerkiksi joissain laboratoriotutkimuksissa, joissa ympäristön vaikutus tuloksiin halutaan minimoida, niin diskurssianalyysissä konteksti on aineiston analyysiä rikastuttava ominaisuus. Kontekstille ei ole yhtä ainoaa määritelmää, mutta sillä tarkoitetaan merkityksen muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten asiayhteyttä, yhteiskunnallista tilaa tai vuorovaikutustilannetta. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 28- 30) Kontekstin huomioiminen tarkoittaa toiminnan tarkastelun suhteuttamista aikaan ja paikkaan. Kontekstilla voidaan tarkoittaa useita erilaisia asioita ja tutkimuksissa voidaan hahmotella useita erilaisia konteksteja, kuten lause- tai episodikonteksti, vuorovaikutuskonteksti ja kulttuurinen konteksti. Lausekontekstilla tarkoitetaan pienimillään sanojen suhdetta lauseeseen, kun taas vuorovaikutuskontekstilla tarkoitetaan vuorovaikutustilanteen ominaisuuksien huomioimista aineiston tarkastelussa. Kulttuurinen konteksti puolestaan on käsite, jolla

kuvataan kielenkäytön suhteutumista myös varsinaisen tapahtuman ulkopuolelle, eli esimerkiksi aineistosta löytyvien seikkojen suhteuttamista yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Kulttuuriseen kontekstiin liittyy myös kielenkäyttäjien suhde vasta-argumentteihin. Myös aineiston tuottamiselle asetettuja reunaehtoja voidaan jossain määrin pitää kontekstina. (Jokinen et al., 2016, 37) Diskurssianalyysissä yhdistyykin mikrotason kielenkäyttö ja makrotason konteksti. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 17-20)

4.2 Tutkimusaineisto

Tässä tutkimuksessa aineistona on käytetty työryhmän muistiosta sekä hallituksen esitysluonnoksesta annettuja lausuntoja. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018c) Ensimmäisenä tutkimuksessa tarkastellaan 13.3.2018 mennessä annettuja lausuntoja työ- ja elinkeinoministeriön asettaman työryhmän muistiosta tilintarkastuslain määrätystä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä. Näitä lausuntoja oli yhteensä 42 kappaletta. Suomen Yrittäjien ja Taloushallintoliiton lausunto on laskettu tässä tutkimuksessa yhdeksi lausunnoksi, toisin kuin Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntoyhteenvedossa. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018c; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018e) Toisena tarkastellaan tilintarkastuslain muuttamisesta annetusta hallituksen esitysluonnoksesta annettuja lausuntoja, jotka on annettu 3.10.2018 mennessä. Näitä lausuntoja oli yhteensä 43 kappaletta. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018f)

Liitteessä 1 on luokiteltuna tilintarkastuslain muutosta valmistelleen työryhmän muistiosta annetut lausunnot, josta nähdään, että puolet kaikista työryhmän muistiosta lausunnon antaneista vastusti rajojen korottamista, kun taas ainoastaan noin neljäsosa kannatti rajojen korottamista. Liitteessä 2 on esitetty tilintarkastuslain muuttamisesta annetusta hallituksen esitysluonnoksesta annetut lausunnot luokiteltuna. Liitteestä 2 nähdään, että hallituksen esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa sekä rajojen korottamista kannattavien, että rajojen korottamista vastustavien lausuntojen määrä on kasvanut, kun taas ”Ei lausuttavaa-” tai ”Ei ota kantaa”- lausuntojen määrä on vähentynyt.

Vaikka alkuperäiseksi tutkimusaineistoksi on valittu kaikki annetut lausunnot, niin tutkimuksen edetessä aineistosta rajattiin syvällisemmän tarkastelun kohteeksi ainoastaan osa lausunnoista. Pietikäisen ja Mäntysen (2009) mukaan onkin yleistä, että diskurssianalyysia tehdessä käytetään aluksi laajempaa aineistoa, jotta saadaan tietoa kontekstista ja tutkimusprosessin edetessä aineistosta valikoituu tietty osa syvällisemmän tarkastelun kohteeksi. Tutkimuksessa käytettäväksi työryhmän muistiosta annetuista lausunnoista rajattiin 20 kappaletta lausuntoja, jotka on lueteltu liitteessä 3. Hallituksen esitysluonnoksesta annetuista lausunnoista tutkimuksessa käytettäväksi rajattiin 21 kappaletta lausuntoja, jotka on lueteltu liitteessä 4.

Tutkimuksessa käytettäväksi valittujen lausuntojen valintaan ei ollut vaikutusta sillä, kannattiko tai vastustiko lausunnonantaja tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista. Valintakriteerinä aineiston syvällisemmälle tarkastelulle oli se, että lausunto on annettu tilintarkastusvelvollisuuden rajoihin liittyen ja lausunnossa on esitetty arvio rajojen korottamisen mahdollisista vaikutuksista. Kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty lausunnot, joissa lausunnonantajat ovat todenneet, ettei heillä ole lausuttavaa asiasta. Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu myös ne lausunnot, joissa ainoastaan todetaan, että lausunnonantaja kannattaa tai vastustaa rajojen korottamista, tai lausunnonantaja ainoastaan viittaa omaan aikaisempaan lausuntoonsa tai jonkin toisen lausunnonantajan lausuntoon.

Tutkimuksessa on tarkasteltu molemmissa vaiheissa annettuja lausuntoja, sillä molemmissa vaiheissa annetut lausunnot ovat olleet vaikuttamassa lainvalmistelun etenemiseen. Jos tutkimuksessa olisi käytetty ainoastaan toisesta vaiheesta annettuja lausuntoja, niin tarkasteltavien lausuntojen määrä olisi jäänyt alhaiseksi, sillä esimerkiksi työryhmän muistiosta annetuista lausunnoista useassa todettiin ainoastaan, että lausunnonantaja kannattaa tai vastustaa työryhmän esitystä. Hallituksen esitysluonnoksesta annetuista lausunnoista taas monessa viitattiin lausunnonantajan työryhmän muistiosta antamaan lausuntoon.

Diskurssianalyysissa annettujen lausuntojen kontekstin muodostumiseen vaikutti lainvalmistelun eteneminen vuorovaikutuksessa lausuntojen kanssa. Lausunnon

kohteena oleva materiaali, eli työryhmän muistio tai hallituksen esitysluonnos vaikutti merkittävästi lausuntojen sisältöön. Sen sijaan, että lausunnoissa olisi pyritty ainoastaan objektiivisesti kuvaamaan tilintarkastusvelvollisuuden rajojen vaikutuksia, niin niissä myös otettiin voimakkaasti kantaa lainvalmistelussa esitettyihin väitteisiin. Toisaalta taas työryhmän muistiosta annetut lausunnot vaikuttivat osaltaan hallituksen esitysluonnokseen, jossa oli otettu huomioon joitakin työryhmän muistiosta annetuissa lausunnoissa esiin nostettuja havaintoja.

Lainvalmistelun lisäksi yksittäiset lausunnot olivat vuorovaikutuksessa myös muiden samasta vaiheesta annettujen lausuntojen kanssa, sillä aikaisemmin annetut toisten lausunnonantajien lausunnot ovat voineet vaikuttaa myöhemmin annettuihin lausuntoihin. Erityisesti tutkimuksen ulkopuolelle rajatuissa lausunnoissa viitattiinkin toisten lausunnonantajan lausunnoissaan esittämiin perusteluihin. Lisäksi joissakin lausunnoissa myös otettiin kantaa jonkun toisen lausunnonantajan lausunnossaan esittämiin väitteisiin.

Molemmissa vaiheissa annettujen lausuntojen kulttuurinen konteksti oli suomalainen yhteiskunta, jossa on toiseksi alhaisimmat tilintarkastusvelvollisuuden rajat Euroopassa. Tätä kontekstia voidaan vielä tarkentaa jakamalla lausunnonantajien suhtautuminen karkeasti niin, että rajojen korottamista kannattavien lausunnonantajien mielestä Suomen alhaiset tilintarkastusvelvollisuuden rajat ovat turhaa ylisääntelyä, kun taas rajojen korottamisen vastustajien mielestä Suomen alhaiset tilintarkastusvelvollisuuden rajat takaavat yhteiskunnan luottamuksen talouteen.

Lausunnonantajilla ei ollut ennalta määräytyneitä osallistujarooleja, vaan osallistujaroolit muotoutuivat annettujen lausuntojen perusteella. Yhteistä lausunnonantajille oli, että kaikilla oli tavoitteena vaikuttaa oman lausuntonsa avulla tilintarkastusvelvollisuuden rajojen asettamiseen.

4.3 Tutkimuksen toteutus

Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat laadullisen analyysin toteuttamista omalla versiollaan Jyväskylän yliopiston filosofian laitoksen tutkijan Timo Laineen esittämästä kuvauksesta. Laadullisessa analyysissä päätetään ensin, mikä aineistossa kiinnostaa, käydään aineisto läpi ja erotetaan kiinnostavat asiat, jonka jälkeen muut asiat jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Tämän jälkeen jäljelle jäävä aineisto voidaan luokitella, teemoitella tai tyypitellä, jonka jälkeen voidaan kirjoittaa yhteenveto. Luokittelu tarkoittaa yksinkertaistettuna aineiston kvantitatiivista analyysiä sisällön teemojen avulla. Käytännössä siis aineisto jaetaan erilaisiin luokkiin ja lasketaan aineistosta, kuinka monta kertaa jokainen luokka esiintyy siinä. Teemoittelussa taas ryhmitellään aineistoa eri aihepiireihin ja siinä pyritään etsimään, mitä mistäkin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 105) Pietikäinen ja Mäntynen (2009) puolestaan kuvaavat laadullisen tutkimuksen ja diskurssitutkimuksen tutkimusprosessin etenemisen koostuvan seuraavista vaiheista: Aiheen valinta, aikaisempaan kirjallisuuteen tutustuminen, tutkimusasetelman pohtiminen, aineiston analyysi ja päätelmät ja tutkimusraportin kirjoittaminen.

Diskurssianalyysia ei voida pitää varsinaisena tutkimusmenetelmänä, vaan se on enemmänkin väljä teoreettinen viitekehys, joka mahdollistaa sen, että tutkijan voi itse valita sopivimman tavan aineiston analysointiin. Osaltaan tätä valintaa kuitenkin helpottaa se, ettei diskurssianalyysin pyrkimyksenä ole yhden ainoan oikean tai tyhjentävän lopputuloksen löytäminen, vaan kielenkäytön mikrotason yhdistäminen makrotason kontekstiin. Analyysin tavoitteena on kuvata tutkittavan ilmiön ominaisuuksia aineiston avulla. (Jokinen et al., 2016, 25; Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 163- 165)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole niin suurta merkitystä kuin määrällisessä tutkimuksessa, koska pyrkimyksenä ei ole asioiden tilastollinen yleistäminen, vaan esimerkiksi jonkun ilmiön kuvaaminen tai toiminnan ymmärtäminen. Määrää suurempi merkitys on aineiston laadulla ja aineiston valitsemisella. Aineiston valinnan on oltava harkinnanvaraista ja aineiston on oltava

tutkimukseen sopivaa. Usein käytettävä aineisto ja tarkastelun kohde tarkentuvat vielä tutkimusprosessin aikana.

Diskurssianalyysissa aineiston valinnassa on huomioitava myös konteksti ja tutkijan ymmärrys aiheesta. Joskus aineisto voi myös olla se tekijä, josta tutkimus saa alkunsa. Diskurssianalyysia varten aineiston sisältöä voidaan esimerkiksi luokitella, teemoitella, tyypitellä, jakaa, pilkkoa tai yhdistää muihin aineistoihin. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 158- 160, 166; Tuomi & Sarajärvi, 83, 96- 98) Analyysissa voidaan esimerkiksi vertailla aineiston sisällön osia ja vertailla niiden välisiä suhteita, kuten aineiston osien samankaltaisuutta tai erilaisuutta tai aineistossa esiintyviä ristiriitoja tai säännönmukaisesti toistuvia asioita. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 167) Metsämuuronen (2008) esittikin diskurssianalyysille kuusi keskeistä peruskysymystä: *”Kuka sanoi, mitä sanoi, mitä tarkoitti, miksi sanoi, mihin pyrki ja kehen pyrki vaikuttamaan”*.

Toisin kuin Tuomen ja Sarajärven (2018) kuvauksessa laadullisen tutkimuksen etenemisestä, tässä tutkimuksessa aineistoa rajattiin vasta analyysin aloittamisen jälkeen. Ennen diskurssianalyysin suorittamista molemmissa vaiheissa annetut lausunnot luokiteltiin sen mukaan, miten lausunnonantajat suhtautuivat tilintarkastusvelvollisuuden korottamiseen. Työryhmän muistiosta annetut lausunnot on luokiteltu liitteessä 1 ja hallituksen esitysluonnoksesta annetut lausunnot liitteessä 2. Luokittelujen avulla pyrittiin muodostamaan osaltaan käsitys annettujen lausuntojen kontekstista, sillä luokittelun avulla voitiin tarkastella myös niiden lausunnonantajien suhtautumista rajojen korottamiseen, joiden lausuntoja ei valittu tutkimuksessa tarkemmin analysoitavaksi.

Tässä tutkimuksessa diskurssianalyysin avulla pyrittiin tutkimaan, millaisia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisella ja tilintarkastuksesta luopumisella on yrityksiin ja erityisesti sitä, millaisia perusteluita arvioiduille vaikutuksille on esitetty ja onko eri sidosryhmien välillä havaittavissa erilaisuuksia. Diskurssianalyysi toteutettiin erikseen molemmille lausuntovaiheille.

Diskurssianalyysia varten annetuista lausunnoista poimittiin kohdat, joissa oli käsitelty tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen vaikutuksia ja esitetty perusteluja sille, että miksi rajoja tulisi korottaa tai pitää ennallaan. Tässä vaiheessa jäljelle jääneiden lausuntojen antajat luokiteltiin neljään ryhmään: Tilintarkastajiin, yrittäjiin, viranomaisiin ja muihin lausunnonantajiin. Näihin ryhmiin kuuluvat lausunnonantajat on esitetty tulosten tarkastelun yhteydessä taulukoissa 1 ja 2. Tämän jälkeen näiden poimittujen tekstien perusteella muodostettiin teemoja diskurssien tarkastelua varten. Teemat muodostettiin erityisesti sillä perusteella, että niihin liittyen oli esitetty eriäviä mielipiteitä annetuissa lausunnoissa.

Työryhmän muistiosta annetuista lausunnoista oli havaittavissa neljä selkeästi toistuvaa teemaa: 1) Sidosryhmien tarve tilintarkastukselle ja vapaaehtoinen tilintarkastus, 2) Rajojen korottaminen ja harmaa talous, 3) Tilintarkastuksen kustannukset ja hallinnollinen taakka ja 4) Pakollinen tilintarkastusvelvollisuus. Myös hallituksen esitysluonnoksesta annetuista lausunnoista löytyi neljä teemaa, jotka olivat: 1) Tilintarkastuksen kustannukset ja hallinnollinen taakka, 2) Ulkoistettu kirjanpito ja digitalisaatio, 3) Rajojen korottaminen ja harmaa talous ja 4) yleisluontoinen tarkastus vaihtoehtona.

Hallituksen esitysluonnoksesta lähetetyssä lausuntopyynnössä oli pyydetty lausunnonantajilta erityisesti uusia huomioita, joita ei ole vielä otettu huomioon lainvalmistelun aikaisemmissa vaiheissa. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018b) Tästä huolimatta myös hallituksen esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa toistui hyvin paljon samoja asioita, joita oli nostettu esiin jo työryhmän muistiosta annetuissa lausunnoissa. Hallituksen esitysluonnoksesta annettujen lausuntojen osalta tarkastelussa pyrittiinkin keskittymään esiin nousseisiin uusiin havaintoihin.

5 Tutkimuksen tulokset

Tässä kappaleessa esitellään tutkimuksessa käytetty aineisto ja tutkimuksen tulokset. Kappale on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään työryhmän muistiosta annetuista lausunnoista tehdyn diskurssianalyysin tuloksia. Toisessa osassa käsitellään hallituksen esitysluonnoksesta tehdyn diskurssianalyysin tuloksia.

5.1 Diskurssianalyysi työryhmän muistiosta annetuista lausunnoista

Tilintarkastuslain muutosta valmistelleen työryhmän muistiosta käsiteltiin kahta mahdollista kohtaa tilintarkastuslaissa, joiden avulla hallinnollista taakkaa voitaisiin keventää. Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen lisäksi toinen työryhmän muistiosta käsitelty asia oli hallinnon tarkastus tilintarkastuksen kohteena. Hallinnon tarkastusta käsitteleviä osia lausunnoissa ei ole käsitelty tässä tutkimuksessa, vaan ne on rajattu tarkastelun ulkopuolelle.

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen osalta työryhmä esitti muistiossaan kolme vaihtoehtoa: 1) Pidetään nykyiset rajat ennallaan, 2) Jätetään kirjanpitolain 1 luvun 4 § mukaiset mikroyritykset tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle tai 3) korotetaan tilintarkastusvelvollisuuden rajoja niin, että pienyritykset jäävät tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle. Työryhmä esitti muistionsa perusteella vaihtoehtoa 2), sillä se olisi työryhmän mukaan hillitty muutos, joka lisäisi yritysten valinnanvapautta ja poistaisi yhden raja-arvon lainsäädännöstä. Rajojen nostaminen myös keventäisi hallinnollista taakkaa, joka oli hallitusohjelman keskeisiä tavoitteita. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018e)

Suurimmassa osassa työryhmän muistiosta annetuista lausunnoista joko kannatettiin tai vastustettiin tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista, mutta osassa annetuista lausunnoissa ei suoraan otettu kantaa siihen, pitäisikö rajoja korottaa vai pitää ennallaan.

Alla olevassa taulukossa 1 on luokiteltu tutkimuksessa käytetyt työryhmän muistiot neljään ryhmään lausunnonantajien perusteella.

Taulukko 1: Työryhmän muistiosta annetut lausunnot ryhmiteltynä lausunnonantajan mukaan

Yrittäjät: Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto Keskuskauppakamari	Viranomaiset: Verohallinto, Esikunta- ja oikeusyksikkö Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö Finanssivalvonta Ympäristöministeriö Sisäministeriö Valtiovarainministeriö Sosiaali- ja terveysministeriö Liikenne- ja viestintäministeriö
Muut: Suomen Asianajajaliitto Finanssiala ry Kuntatarkastajat ry Janne Ruohonen Kim Ittonen Suomen Asiakastieto Oy Yritystutkimus ry	
Tilintarkastajat: Ammattitilintarkastajat ry KPMG Nexia Oy Suomen Tilintarkastajat ry	

5.1.1 Sidosryhmien tarve tilintarkastukselle ja vapaaehtoinen tilintarkastus

Annetuissa lausunnoissa suhtauduttiin eri tavoilla siihen, tarvitsevatko sidosryhmät tilintarkastettuja tilinpäätöksiä ja olisiko vapaaehtoinen tilintarkastus yritysten kannalta toimiva ratkaisu. Tässä yhteydessä yhteiskuntaa ei lasketa tilintarkastusta tarvitseväksi sidosryhmäksi, vaan sidosryhmällä tarkoitetaan esimerkiksi rahoittajia, sijoittajia ja liikekumppaneita. Jokaisesta neljästä lausunnonantajaryhmästä vähintään joku ryhmään kuuluneista mainitsi lausunnossaan sidosryhmien tarpeen tilintarkastukselle.

”Puolella suomalaisista yrityksistä on ulkopuolista rahoitusta ja juuri rahoituspäätösten jouduttamiseksi tilintarkastuspakkoa on puolustettu. On kuitenkin huomioitava, että rahoittaja kiinnostaa yrityksen ajantasainen taloudellinen tilanne, jonka selvittämisestä vastaa kirjapitäjä, eikä tilintarkastaja.” (Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto, 2018)

”On selvää, että tilintarkastus on tärkeää ja yrityksiä hyödyttävää toimintaa. Rahoittajat yleensä edellyttävät tilintarkastusta ennen rahoituksen myöntämistä. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että tilintarkastus pitäisi säätää pakolliseksi pienille yrityksille.” (Keskuskauppakamari, 2018b)

Yrittäjiä edustaneista lausunnonantajista Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto (2018) suhtautuivat rahoittajien tilintarkastuksen tarpeeseen muista lausunnonantajista poikkeavalla tavalla. Suomen Yrittäjien ja Taloushallintoliiton (2018) mukaan siis kirjanpitäjän näkemys yrityksen taloudellisesta tilanteesta kiinnostaisi rahoittajia enemmän, kuin tilintarkastettu tilinpäätös. Sinänsä taustalla voi olla perusteltu ajatus siitä, että tilinpäätös kuvaa ainoastaan tilinpäätöshetken tilannetta, kun taas kirjanpitäjä voi selvittää tarkemmin rahoitushetken taloudellisen tilanteen. Lisäksi Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto (2018) arvioivat lausunnossaan, että osa yrityksistä suorittaisi tilintarkastuksen vapaaehtoisesti ja tilintarkastuksen suorittaminen jatkuisi myös silloin, kun yhtiöjärjestys tai vähemmistö sitä vaatii. Lisäksi lausunnossa mainittiin, että usein myös julkinen tuki tai avustukset edellyttävät tilintarkastusta. Toinen yrittäjiä edustanut lausunnonantaja Keskuskauppakamari (2018b) puolestaan huomioi lausunnossaan, että rahoittajat tarvitsevat tilintarkastusta, mutta sen perusteella tilintarkastuksen ei tulisi olla pakollista kaikille.

Viranomaisista sidosryhmien tarpeesta tilintarkastukselle mainitsi lausunnossaan ainoastaan rajojen korottamista kannattanut Finanssivalvonta (2018b):

”Finanssivalvonta näkee vapaaehtoisuuteen perustuvan tilintarkastuksen mahdollisuudeksi tukea tiettyjä toimijoita. Esimerkiksi rahoittajien tai potentiaalisten sijoittajien vaatiessa tilintarkastusta, yritys voisi vapaaehtoisesti toimituttaa tilintarkastuksen.” (Finanssivalvonta, 2018b)

Tilintarkastajista vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta ja sidosryhmien tilintarkastuksen tarpeesta lausunnoissaan mainitsivat Suomen Tilintarkastajat ry (2018b),

Ammattitilintarkastajat ry (2018b) ja KPMG (2018), joiden lausunnoista on alla muutamia esimerkkejä:

”On selvää, että yritykselle lainaa antavat pankit ja muut rahoituslaitokset voivat aina edellyttää tilintarkastettua tilinpäätöstä kaikissa tilanteissa ja erityisesti ennen lainan myöntöä, mutta muissa tilanteissa esimerkiksi tavaraluottoa antava taho ei voisi enää millään tavoin varmistua yhtiön tosiasiallisesta tilanteesta pelkän tilinpäätösinformaation perusteella” (Ammattitilintarkastajat ry, 2018b)

”Tilintarkastuksen merkitys on korostunut rahoittajille ja potentiaalisille sijoittajille siitä huolimatta, että jälkimmäinen ryhmä turvaa usein oikeutensa tiedonsaantiin ja vaikuttamiseen erikseen tehtävässä osakassopimuksessa” (Suomen Tilintarkastajat ry, 2018b)

”Tilintarkastuksesta luopuminen johtaisi mm. yrityksiä koskevien taloudellisten tietojen laadun ja luotettavuuden heikkenemiseen. Kuten TEMin muistiossa mainitaan, moni taho mm. rahoittajat ja pääomasijoittajat pitävät nykyisiä rajoja perusteltuina” (KPMG, 2018)

Tilintarkastajia edustaneiden lausunnonantajien mukaan tilintarkastuksen tarve rahoittajien ja sijoittajien näkökulmasta on korostunut entisestään. Rahoittajien lisäksi tilintarkastuksen suorittaminen on myös esimerkiksi tavaraluotonantajien etu.

Muista lausunnonantajista Finnvera (2018), joka ei ottanut suoraan kantaa, pitäisikö rajoja korottaa vai ei, ja muun muassa rajojen korottamista vastustaneet Finanssiala (2018b) ja Yritystutkimus ry (2018) ottivat lausunnoissaan kantaa sekä tilintarkastuksen tarpeellisuuteen rahoittajien näkökulmasta mutta myös pakollisen tilintarkastuksen vaihtamisesta vapaaehtoiseen tilintarkastukseen ja sen vaikutuksista yritysten toimintaan:

”Vieraan pääoman ehtoinen yritysrahoitus on 2000-luvulla siirtynyt Suomessa voimakkaasti suuntaan, jossa rahoituksen myöntäminen perustuu

luotonsaajayrityksen liiketoiminnan kannattavuuden ja kassavirran arviointiin vakuuksien sijaan” (Finnvera, 2018)

”Yritystutkimus ry muistuttaa, että markkinat aina hinnoittelevat epävarmuutta ja tilintarkastuksen puuttuminen lisää yrityksen riskisyyttä rahoittajien ja tavarantoimittajien silmissä, mikä todennäköisesti heikentää yrityksen luottoluokitusta ja sitä kautta edelleen heijastuu rahoituksen hintaa” (Yritystutkimus ry, 2018)

”FA kannattaa nykyisten tilintarkastusvelvollisuuden rajojen säilyttämistä, koska tilintarkastetut tilinpäätökset ovat luottolaitosten rahoituspäätösten ja sijoittajien (esimerkiksi vakuutusyhtiöt) investointipäätösten perustana. Usein pienet yritykset tarvitsevat rahoitusta nopeasti, jolloin on tärkeää, että tilinpäätökset on tilintarkastettu ajallaan” (Finanssiala, 2018b)

Finnveran (2018), Yritystutkimus ry:n (2018) ja Finanssialan (2018b) lausuntojen perusteella rahoittajien tarve tilintarkastetuille tilinpäätöksille on korostunut yhä enemmän. Rahoittajat tulevat edelleen vaatimaan tilintarkastusta, joten käytännössä ulkopuolista rahoitusta tarvitsevien yritysten on jatkettava tilintarkastusta vapaaehtoisesti ja keskeytyksettä tai niiden rahoituksen saaminen hidastuu, jos rahoittaja joutuu ennen rahoituspäätöksen myöntämistä vaatimaan tilintarkastusta. Tilintarkastuksen suorittamatta jättäminen puolestaan voisi korottaa rahoituksen hintaa. Näiden muiden lausunnonantajien näkemys tilintarkastuksen merkityksestä rahoituksen myöntämisessä eroaa siis huomattavasti Suomen Yrittäjien ja Taloushallintoliiton (2018b) näkemyksestä. Muista lausunnonantajista Kuntatarkastajat ry (2018) puolestaan nosti lausunnossaan esiin sidosryhmien tarpeen tilintarkastukselle, korostamalla sitä, että mikroyrityksiltä palveluja hankkiville kunnille on tärkeää, että mikroyritykset ovat tilintarkastusvelvollisia.

5.1.2 Rajojen korottaminen ja harmaa talous

Tilintarkastuksen vaikutukset harmaaseen talouteen korostuivat erityisesti rajojen korottamista vastustaneissa lausunnoissa, joissa tuotiin esiin tilintarkastuksen

harmaata taloutta torjuvaa ja ennaltaehkäisevää roolia. Rajojen korottamista kannattaneissa lausunnoissa puolestaan harmaan talouden lisääntymistä ei pidetty todennäköisenä tai ainakaan sen ei uskottu aiheuttavan ongelmia.

Rajojen korottamista kannattaneista lausunnonantajista ainoastaan Liikenne- ja viestintäministeriö (2018) ja Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto (2018) mainitsivat lausunnossaan vaikutukset harmaaseen talouteen.

Suomen Yrittäjien ja Taloushallintoliiton (2018) suhtautuminen tilintarkastukseen ja harmaaseen talouteen on ristiriitainen: *”Suomessa ei tiettävästi ole keskimääräisesti enempää harmaata taloutta tai talousrikollisuutta, josta syystä meidän olisi pidettävä yllä muita jäsenmaita huomattavasti poikkeavia ja matalampia lakisääteisen tilintarkastusvelvollisuuden rajoja. On myös huomioitava, että tilintarkastaja ei ole vero- tai talousrikostarkastaja vaan yrityksen omistajan omaa kontrollifunktiota toteuttava taho.”* (Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto, 2018)

Aluksi lausunnossa mainitaan, ettei Suomessa tarvita matalampia tilintarkastuksen rajoja, koska harmaata taloutta ja talousrikollisuutta ei ole enempää kuin muuallakaan. Toiseksi lausunnossa mainitaan, ettei tilintarkastaja ole vero- tai talousrikostarkastaja, vaan yrityksen kontrollifunktion toteuttaja. Ensimmäisen väitteen mukaan siis harmaan talouden ja talousrikollisuuden määrällä olisi vaikutusta siihen, mille tasolle tilintarkastusvelvollisuuden rajat tulisi asettaa, mutta toisen väitteen mukaan taas tilintarkastajan tehtävä on ainoastaan toteuttaa yrityksen omistajan kontrollifunktiota.

Viranomaisista rajojen korottamisen vaikutuksista harmaaseen talouteen mainitsi lausunnossaan Verohallinnon Esikunta- ja oikeusyksikkö (2018b), Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikkö (2018b), Sisäministeriö (2018b) ja Liikenne- ja viestintäministeriö. Viranomaisista kaikki lausunnoissaan harmaasta taloudesta maininneet olivat sitä mieltä, että harmaa talous todennäköisesti lisääntyy rajojen korottamisen seurauksena. Liikenne- ja viestintäministeriön (2018) suhtautuminen mahdollisiin harmaan talouden vaikutuksiin oli muista viranomaisista poikkeava, sillä

lausunnossaan se samanaikaisesti kannatti rajojen korottamista, mutta piti myös mahdollisena harmaan talouden lisääntymistä:

”Liikenne- ja viestintäministeriö kannattaa työryhmän ehdotuksia mutta korostaa tarvetta seurata mikroyritysten tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta mahdollisesti aiheutuvaa harmaan talouden lisääntymistä.” (Liikenne- ja viestintäministeriö, 2018)

”Harmaan talouden toimijoiden osalta on kuitenkin huomioitava, että toimintaan ei välttämättä edes haeta ulkopuolista rahoitusta, vaan toiminta rahoitetaan nimenomaan verojen ja muiden lakisääteisen maksujen suorittaminen laiminlyömällä.” (Verohallinto, Esikunta- ja oikeusyksikkö, 2018b)

”Keskeinen syy siihen, miksi tilintarkastajaa voidaan pitää osana harmaan talouden torjunnan kontrollijärjestelmää, on tilintarkastajan työn luonne. Tilintarkastaja perehtyy asiakasyrityksensä kirjanpitoon, sisäisiin kontrolleihin sekä yrityksen toimintaan laajemminkin.” (Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, 2018b)

”Nykyinen järjestelmä on varsin toimiva. Siihen kuuluvat osat tukevat toisiaan ja viranomaistoimintaa siten, että kokonaisuus varmistaa tasapuolisen ja oikeudenmukaisen kohtelun kaikille samalla alalla toimiville yrityksille” (Sisäministeriö, 2018b)

Verohallinnon Esikunta- ja oikeusyksikkö (2018b) puolestaan toi lausunnossaan tiivistetysti ilmi sen, miksi pakollista tilintarkastusvelvollisuutta ei harmaan talouden torjunnan näkökulmasta voi korvata vapaaehtoisella tilintarkastuksella. Harmaan talouden yrityksillä ei ole yrityksen sisäisillä hyödyillä perusteltavaa tarvetta tilintarkastukselle, jonka vuoksi ne eivät sitä vapaaehtoisesti suorittaisi ja näin ollen yhteiskunnan näkökulmasta tilintarkastusta tarvitsevat yritykset jäisivät ilman tilintarkastusta. Yritysten näkökulmasta harmaan talouden torjuminen on tärkeää erityisesti kilpailuneutraliteetin kannalta. Viranomaisten antamissa lausunnoissa korostettiin myös tilintarkastuksen roolin tärkeyttä yritysten valvontajärjestelmän osana.

Tilintarkastajista rajojen korotuksen vaikutuksista harmaaseen talouteen mainitsi lausunnoissaan KPMG (2018), Ammattitilintarkastajat ry (2018b), Nexia Oy (2018b) ja Suomen Tilintarkastajat ry (2018):

”Suomessa on käyty keskustelua siitä, että yhteyttä tilintarkastuksen ja vähäisen harmaan talouden välillä ei ole. Tämä väite on absurdi, koska nimenomaan tilintarkastukseen liittyy myös ennakoiva vaikutus, jolla itsessään on jo harmaata taloutta ennalta ehkäisevä vaikutus.” (Ammattitilintarkastajat ry, 2018b)

”Katsomme, että tilintarkastus ennaltaehkäisee väärinkäytöksiä ja sillä on merkittävä rooli harmaan talouden torjunnassa. Tilintarkastus on edesauttanut suomalaisen yrityselämän rakentumista terveelle pohjalle, eikä ole itsestään selvää, että nykyinen tilanne säilyy, jos tilintarkastusvelvollisuuden rajoja nostetaan” (KPMG, 2018)

”Kaikkien toimiessa sääntelyn mukaisesti kukaan ei saa kilpailuetua siitä, että jättäisi noudattamatta sääntelyä. Osana tilintarkastusta tilintarkastaja tarkastaa, onko yrityksen toimintaa harjoitettu säännösten ja määräysten mukaisesti. Jos yrityksessä ei suoriteta tilintarkastusta, ei yrityksessä myöskään ole riippumatonta kontrollia tämän asian suhteen.” (Suomen Tilintarkastajat ry, 2018b)

Tilintarkastajien antamissa lausunnoissa toistui samoja asioita kuin viranomaisten antamissa lausunnoissa. Tilintarkastus nähdään harmaata taloutta ennaltaehkäisevänä toimintana ja tilintarkastuksella on tärkeä osa yritysten valvontajärjestelmässä. Tilintarkastajat perustelivat mahdollista harmaan talouden lisääntymistä Ruotsissa tehtyjen havaintojen perusteella. Ruotsissa tehdyistä havainnoista mainitsi lausunnoissaan KPMG (2018), Suomen Tilintarkastajat ry (2018b) ja Ammattitilintarkastajat ry (2018b). Tilintarkastajien lisäksi muun muassa Verohallinnon harmaan talouden selvitysyksikkö (2018b), Verohallinnon Esikunta- ja oikeusyksikkö (2018b) ja Suomen Asianajajaliitto (2018) mainitsivat Ruotsin havainnot lausunnoissaan.

Muista lausunnonantajista mahdollisesta harmaan talouden lisääntymisestä mainitsi lausunnossaan Suomen Asiakastieto Oy (2018), Janne Ruohonen (2018) ja Suomen Asianajajaliitto (2018). Yhteistä näille lausunnoille oli se, että niissä pidettiin mahdollisena, että harmaa talous lisääntyy ja tilintarkastajien koettiin olevan ennaltaehkäisevä tekijä harmaan talouden torjunnassa.

5.1.3 Tilintarkastuksen kustannukset ja hallinnollinen taakka

Lausunnonantajat suhtautuivat tilintarkastuksen kustannuksiin ja hallinnolliseen taakkaan hyvin eri tavoin. Tämän vuoksi lausunnoissa olikin useita erilaisia mielipiteitä siitä, miten tilintarkastuksesta luopuminen vaikuttaisi hallinnollisen taakan kevenemiseen ja yrityksille syntyviin kustannussäästöihin. Rajojen korottamista kannattaneet lausunnonantajat kokivat pakollisen tilintarkastuksen ylimääräisenä kustannuksena ja turhana hallinnollisena taakkana ja suhtautuivat optimistisesti siihen, että tilintarkastuksesta luopuminen keventää yritysten hallinnollista taakkaa ja tuottaa yrityksille rahallisia säästöjä tilintarkastuskustannuksesta luopuessa. Rajojen korottamista vastustaneet lausunnonantajat puolestaan kokivat, ettei tilintarkastuksen kustannukset ole hyötyihin nähden liian suuret eikä tilintarkastus ole yrityksille hallinnollinen taakka ja siten myös mahdolliset säästöt jäävät pieniksi.

Yrittäjiä edustaneista lausunnonantajista Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto (2018) olivat ehdottomasti sitä mieltä, että tilintarkastuksesta luopuminen tuottaa yrityksille säästöjä: *”Tilintarkastuksen teettäminen on aina kustannus, joten siitä vapauttaminen keventäisi yritysten hallinnollista taakkaa ja toisi säästöjä. Yritysten tilintarkastuksen pitäisi lähteä omistajien tarpeesta, ei pakosta.”* Esimerkkinä tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen kustannussäästöistä Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto (2018) mainitsivat lausunnossaan Norjan, jossa yrityksille on syntynyt 1,6 miljardin kruunun säästöt, niin ettei lainojen korot ole nousseet, luotonsaanti heikentynyt tai verovilppi lisääntynyt. On huomionarvoista, että lausunnossa on mainittu ainoastaan tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta tehtyjä positiivisia havaintoja, mutta negatiivisia havaintoja, joita on tehty esimerkiksi Ruotsissa, ei ole mainittu ollenkaan.

Viranomaisista hallinnollisesta taakasta ja tilintarkastuksen kustannuksista lausunnossaan mainitsivat muun muassa rajojen korottamista kannattaneet Sosiaali- ja terveysministeriö (2018), Finanssivalvonta ja Ympäristöministeriö (2018) ja rajojen korottamista vastustanut Verohallinnon Harmaan Talouden selvitysyksikkö:

”Tilintarkastusrajan nostaminen vähentäisi mikroyritysten kuluja ja olisi omiaan lisäämään välillisesti jopa palveluja tarjoavien yritysten määrää, niiden välistä kilpailua ja yritysten palvelutarjontaa ja olisi näin ollen tarkoituksenmukaista.” (Ympäristöministeriö, 2018)

”Työryhmän muistiossa ei ole esitetty arviota siitä, kuinka merkittävän rahallisen säästön tilintarkastuksesta vapautettavat yritykset saisivat.” (Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, 2018b)

”Hallinnollisen taakan tavoitetta ei myöskään saavutettaisi, mikäli tilintarkastuksesta luopuminen johtaa siihen, että finanssivalvoja suorittaa vastaavaa työtä tilintarkastajan sijaan” (Finanssivalvonta, 2018b).

Ympäristöministeriö (2018) suhtautui rajojen korottamisen kustannussäästöihin optimistisimmin kaikista lausunnonantajista, sillä se arveli jopa yritysten määrän lisääntyvän tilintarkastuksesta lisääntyvien kustannussäästöjen ansioista. Lausunnossa ei kuitenkaan ollut mainittu euromääräistä arviota säästöjen suuruudesta. Myös Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikkö (2018b) kyseenalaisti mahdolliset kustannussäästöt lausunnossaan. Finanssivalvonnan (2018b) suhtautuminen hallinnolliseen taakkaan erosi muista lausunnonantajista. Siinä missä muut lausunnonantajat huomioivat hallinnollisen taakan kevenemisenä ainoastaan sen, että yritysten vaatimukset kevenevät, niin Finanssivalvonta (2018b) tulkitsi hallinnolliseksi taakaksi myös sen, että sen oma työmäärä lisääntyisi. Lisäksi Finanssivalvonta(2018b) kannatti rajojen korottamista muiden yritysten osalta, mutta halusi säilyttää oman valvontansa alaiset yritykset tilintarkastusvelvollisina, ettei Finanssivalvonnan valvonta heikkene. Viranomaisista Verohallinnon esikunta- ja oikeusyksikkö (2018b), Valtiovarainministeriö (2018), Sisäministeriön poliisiosasto

(2018b) ja Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikkö (2018b) arvioivat myös, että rajojen korottaminen tulisi lisäämään viranomaisten resurssitarpeita.

Tilintarkastajia edustaneet lausunnonantajat suhtautuivat epäilevästi tilintarkastuksesta luopuessa syntyviin kustannussäästöihin. Tilintarkastusta ei myöskään pidetty pelkkänä hallinnollisena taakkana, vaan sillä on lausuntojen mukaan myös hyötyjä yrityksille.

"Keskimäärin mikroyrityksenkin kokoluokkaa olevan yhtiön tilintarkastuksen vuosikulu on tuhannen euron molemmin puolin"... "Maakunnissa toimivien tilintarkastajien näkökulmasta rajojen nostamisella olisi merkittävämmät seuraukset, kuin esimerkiksi Etelä- Suomessa. Nostaminen vaikuttaisi tilintarkastuspalveluiden saatavuuden tai osittaiseen katoamiseen" (Nexia Oy, 2018b)

"Mikroyrityksen tilintarkastus maksaa vuositasolla arvion ja käytännön kokemuksen perusteella noin 500 – 1.000 euroa ja käytännössä tällä rahalla saa myös erittäin hyviä ja hyödyllisiä neuvoja, joilla tilintarkastaja ohjeistaa yrittäjää ja yritystä" (Ammattitilintarkastajat ry, 2018b)

Ammattitilintarkastajat ry (2018b) ja Nexia Oy (2018b) esittivät lausunnossaan omien kokemustensa perusteella euromääräisen arvion pienten yritysten tilintarkastuskustannuksista. Tilintarkastuksesta luopumisen vähäiset kustannussäästöt nousivat esiin myös Suomen Tilintarkastajat ry:n (2018b) lausunnossa, jossa mainittiin Ruotsissa tehdyt havainnot, joiden mukaan rahallinen hyöty tilintarkastuksesta luopumisesta jäi alhaiseksi. Myös KPMG (2018) arveli, ettei tilintarkastus ole yrityksille merkittävä kustannus. Tämän väitteen tueksi KPMG (2018) mainitsi lausunnossaan Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen tilintarkastuksen kustannuksista ja hallinnollisesta taakasta vuodelta 2010, jonka perusteella tilintarkastus oli yrityksille tärkeä osa liiketoimintaa, eikä se ollut turha kustannus tai hallinnollinen taakka.

”Lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi yritykset tarvitsevat tilintarkastajan palveluksia muun muassa monissa muissa yhtiölainsäädännön edellyttämässä tilanteissa. Jos yhtiöllä ei ole omaa tilintarkastajaa, tulee tällaiset lausunnot hankkia täysin ulkopuoliselta taholta, jolloin raportin tai lausunnon hankkiminen vaatii huomattavasti enemmän perehtymistä kuin yrityksen tuntevan tilintarkastajan tekemänä.” (Suomen Tilintarkastajat ry, 2018b)

”Nostaminen vaikuttaisi tilintarkastuspalveluiden saatavuuden tai jopa osittaiseen katoamiseen” (Nexia Oy, 2018b)

Nexia Oy (2018b) nosti lausunnossaan esiin myös rajojen korottamisen vaikutukset tilintarkastuspalveluiden alueelliseen tarjontaan. Tilintarkastuspalveluiden saatavuuden heikkeneminen voisi johtaa myös muiden palveluiden vähenemiseen. Suomen Tilintarkastajat ry (2018b) huomioikin lausunnossaan, että tilintarkastuksesta luopumisen seurauksena muiden tilintarkastajan palvelujen suorittaminen voisi tulla kalliimmaksi, jolloin mahdolliset kustannussäästöt jäävät odotettua pienemmiksi.

Ammattitilintarkastajat ry (2018b), otti lausunnossaan kantaa myös siihen, miksi Taloushallintoliitto haluaisi korottaa tilintarkastusvelvollisuuden rajoja:

”Tilintarkastuksen poistamista mikroyrityksiltä on myös esittänyt Taloushallintoliitto, joka kokee tilintarkastuksen myös heidän toiminnalleen kuluja aiheuttavaksi ’rasitteeksi’. Syy tähän on selkeä, koska tilintarkastuksen yhteydessä joudutaan hyvin usein korjaamaan tilinpäätöksen lukuja ja sisältöä sekä erityisesti liitetietoja ja tämä aiheuttaa heille lisätöitä, joita he eivät voi veloittaa asiakkaaltaan, koska kyseessä on heidän omasta toiminnastaan aiheutuvat korjaukset.” (Ammattitilintarkastajat ry, 2018b)

Tämä lausunto on mielenkiintoinen siinä mielessä, että sen perusteella osa tilintarkastuksen mahdollisesta hallinnollisesta taakasta kohdistuisikin yrityksen sijaan tilitoimistoihin. Tilitoimistojen osalta taas nämä pakolliset korjaukset tilintarkastuksessa

havaittujen virheiden seurauksena eivät voi olla ylimääräistä hallinnollista taakkaa, sillä ne on tehtävä, jotta kirjanpito ja tilinpäätös saadaan vaatimusten mukaiseksi.

Muista lausunnonantajista Yritystutkimus ry (2018) arvioi mikroyritysten tilintarkastuksen vuosikustannuksiksi 0,1- 0,2 liikevaihdosta, jolloin mahdollinen kustannussäästö tilintarkastuksesta luopumisesta olisi pieni. Yritystutkimus ry (2018) muistutti myös, että tilintarkastuksesta luopumisella voi olla vaikutusta rahoituksen hintaan, jolloin mahdolliset kustannussäästöt kokonaisuudessaan voivat jäädä odotettua pienemmiksi.

5.1.4 Pakollinen tilintarkastusvelvollisuus

Tilintarkastusvelvollisuuden nykyiset rajat ja tilintarkastuksen pakollisuus myös mikroyrityksille herätti erilaisia mielipiteitä lausunnonantajissa. Erityisesti mielipiteitä jakoi se, kenen näkökulmasta tilintarkastuksen tarvetta tulisi ajatella.

”Yritysten tilintarkastuksen pitäisi lähteä omistajien tarpeesta, ei pakosta. Suomen matalat tilintarkastuksen rajat ovat ylisääntelyä. Suomalaisten yritysten asettaminen kilpailijamaita suurempien vaateiden alle ei edistä yritystemme kilpailukykyä kiristävässä kansainvälisessä kilpailussa - päinvastoin” (Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto, 2018)

”Pienellä yrityksellä tulee olla mahdollisuus itse ratkaista, tarvitseeko se tilintarkastajaa.” (Keskuskauppakamari, 2018b)

Yrittäjiä edustaneista lausunnonantajista Keskuskauppakamari (2018b) ja Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto (2018) kannattivat rajojen korottamista, sillä nykyiset rajat eivät anna yrityksille mahdollisuutta arvioida tilintarkastuksen hyötyjä. Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto (2018b) jopa pitivät nykyisiä rajoja haittana suomalaisten yritysten kansainväliselle kilpailukyvyille.

”Suomen yrityskannan muodostuessa valtaosin hyvin pienistä yrityksistä, on perusteltua kysyä, miten hyvin tilintarkastus palvelee niiden tarpeita tai vastaisiko muunlainen varmennus tai neuvonta pienten yritysten tarpeisiin paremmin ja kustannustehokkaammin” (Finanssivalvonta, 2018b)

”Alhaiset rajat eivät anna yrityksille juurikaan mahdollisuuksia arvioida tilintarkastuksen kustannus- hyötysuhdetta, koska laaja tilintarkastusvelvollisuus on laissa säädetty” (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2018)

Viranomaisista rajojen korottamista kannattaneet Sosiaali- ja Terveystieteiden ministeriö (2018) ja Finanssivalvonta (2018b) pitivät rajojen korottamista tarpeellisenä, sillä nykyinen tilanne ei ole yrityksille optimaalinen. Muiden viranomaisten lausuntojen perusteella tilintarkastuksen yhteiskunnallinen merkitys taas on niin suuri, ettei yritysten valinnanvapautta voida laittaa sen edelle.

Myös tilintarkastajia edustaneet tahoista esimerkiksi Suomen Tilintarkastajat ry (2018b), Nexia Oy (2018b), KPMG (2018) ja Ammattitilintarkastajat ry (2018b) pitivät tilintarkastusta erityisesti yhteiskunnan kannalta merkittävänä, jolloin tilintarkastus ei voi perustua ainoastaan yritysten omaan valintaan. Ammattitilintarkastajat ry (2018b) myös viittasi lausunnossaan Suomen Yrittäjien vanhaan mielipiteeseen, kun tilintarkastuslakia oltiin uudistamassa edellisen kerran ja ihmetteli, miksi Suomen Yrittäjät on niin kovasti kannattanut rajojen korottamista, vaikka *”SY:n kanta on aiemmin ollut täysin päinvastainen ja selkeä, sen mielestä tilintarkastus on yrittäjän kannalta niin olennainen, että kaikkien osakeyhtiöiden tulisi olla tilintarkastuksen piirissä.”* (Ammattitilintarkastajat ry, 2018b)

Työryhmän muistiosta annetuissa lausunnoissa oli siis selvästi havaittavissa, että rajojen korottamista kannattaneiden lausunnonantajien näkökulmasta tilintarkastuksen tulisi perustua yrityksen tarpeisiin, kun taas rajojen korottamista vastustaneiden lausunnonantajien mielestä alhaiset tilintarkastusvelvollisuuden rajat ovat perustellut tilintarkastuksen yhteiskunnallisten hyötyjen näkökulmasta. Muista lausunnonantajista Kim Itonen (2018b) huomioi aikaisempiin tutkimuksiin perustuneessa lausunnossaan

sekä tilintarkastuksen yrityksen sisäiset hyödyt, että muut yhteiskuntaan kohdistuvat hyödyt:

”Tilintarkastuksen lakisääteinen vaatiminen pienyrityksiltä vetoamalla yrityksen sisäisiin hyötyihin (kuten omistajien ja johdon välisen informaation varmennukseen sekä vieraan pääoman kustannuksiin tai saatavuuteen) ei vaikuta tehokkaalta.”... Muiden hyötyjen näkökulmasta on pohdittava tilintarkastuksen kustannustehokkuutta. Pakollinen tilintarkastus tuottaa tutkimusten perusteella luotettavampaa informaatiota yhteiskunnalliseen päätöksentekoon (kuten esim. veronkantoon) myös niiden yritysten osalta jotka sitä eivät vapaaehtoisesti tuottaisi.” (Ittonen, 2018b)

Ittosen (2018b) lausunnossa tiivistyykin keskeinen ongelma tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamiseen liittyen. Yritysten kannalta olisi hyödyllistä, että yritykset saisivat vapaasti päättää tilintarkastuksen suorittamisesta. Tästä yritysten valinnanvapaudesta tulee kuitenkin yhteiskunnan näkökulmasta ongelma, sillä tällöin tilintarkastusta yhteiskunnan näkökulmasta tarvitsevat jäävät tilintarkastuksen ulkopuolelle. Lausuntonsa loppuksi Ittonen (2018b) myös kyseenalaisti tilintarkastusvelvollisuuden rajojen merkityksen:

”Ittosen ym. (2017) selvityksen perusteella on Suomessa vuosina 2012-2014 ollut varsin merkittävä joukko TTL 2:2 pykälän raja-arvot ylittäviä yrityksiä, jotka ovat jättäneensä tilintarkastajan valitsematta. Raja-arvojen valvonta on mahdotonta, mikäli valvojalla ei ole käytössään yrityskohtaista dataa raja-arvoista.” (Ittonen, 2018b)

Tilintarkastusvelvollisuuden rajoilla on siis ainoastaan näennäinen merkitys, sillä rajoja ei valvota eikä edes voida tämänhetkisten tietojen avulla valvoa. Osa yrityksistä jättää jo nyt noudattamatta rajoja, josta voi toisaalta seurata myös se, että mahdolliset negatiiviset vaikutukset rajojen korottamisen seurauksena jäisivät odotettua alhaisemmiksi, kun osa tilintarkastusvelvollisuudesta vapautuvista yrityksistä onkin jo nyt ollut suorittamatta tilintarkastusta.

5.2 Diskurssianalyysi hallituksen esitysluonnoksesta annetuista lausunnoista

Tilintarkastuslain muuttamisesta annetussa hallituksen esitysluonnoksessa on esitetty tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista niin, että kirjanpitolaissa määritellyn mikroyrityksen määritelmän täyttävät avoimet yhtiöt, kommandiittiyhtiö ja osakeyhtiöt jäisivät tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle, mutta yhdistyksien ja osuuskuntien osalta rajat pysyisivät nykyisinä. Lisäksi ehdotetaan, että kirjanpitolaian yleisen edun kannalta merkittävän yrityksen määritelmät täyttävillä yrityksillä olisi aina tilintarkastusvelvollisuus. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a, 1)

Hallituksen esitysluonnoksessa oli myös arvioitu uudistuksen taloudellisia vaikutuksia enemmän kuin työryhmän muistiossa. Yksittäisestä tilintarkastuksesta on arvioitu koituvan yrityksille noin 1000-2000 euron kustannukset, joista tilintarkastuspalkkio on noin 500-1000 euroa ja yrityksen oman työn osuus 500-1000 euroa. Hallituksen esitysluonnoksessa arvioitiin, että jos puolet tilintarkastusvelvollisuudesta rajojen korottamisen seurauksena vapautuvista yrityksistä luopuisi tilintarkastuksesta, niin se tuottaisi vuodessa yhteensä 18 000 000 euron kustannussäästöt yrityksille, joka olisi merkittävä hallinnollinen säästö. Luonnoksessa pidettiin mahdollisena myös sitä, että tilintarkastuksen kysynnän vähentyessä myös tilintarkastuksen hinta laskisi hieman. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a, 15-16)

Toisaalta hallituksen esitysluonnoksessa mainittiin myös se, että tilintarkastuksesta luopuminen voisi aiheuttaa lisäkustannuksia tulevaisuudessa, jos yritys tulee jälleen tilintarkastusvelvolliseksi tai haluaa suorittaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen, niin tauon jälkeen ensimmäisen tilintarkastuksen suorittaminen voi olla normaalia työläämpi ja kalliimpi. Lisäksi kaupparekisteriin tehtävät ilmoitukset tilintarkastajasta luopumisesta tai yhtiöjärjestyksen muutoksesta aiheuttaisivat yrityksille kertaluontoisen lisäkustannuksen. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a, 16)

Hallituksen esitysluonnoksesta annetut lausunnot on ryhmitelty lausunnonantajien mukaan samalla tavalla, kuin työryhmän muistiosta annetut lausunnot. Ryhmitellyt lausunnot on esitetty alla olevassa taulukossa 2.

Taulukko 2: Hallituksen esitysluonnoksesta annetut lausunnot ryhmiteltynä lausunnonantajan mukaan

Yrittäjät: Keskuskauppakamari Suomen Yrittäjät	Muut: Sisäiset tarkastajat ry Finanssiala Kim Ittonen Lasse Oulasvirta, Pentti Meklin, Tampereen yliopisto Johtamiskorkeakoulu Suomen Verokonsultit ry Osakesäästäjien keskusliitto
Tilintarkastajat: Ammattitilintarkastajat ry Kari Lydman Nexia Oy Suomen Tilintarkastajat ry Eero Prepula Signia Tilintarkastus Oy Lasse Åkerblad	
Viranomaiset: Poliisihallitus Verohallinto, Esikunta- ja oikeusyksikkö Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö Sisäministeriö Finanssivalvonta	

5.2.1 Tilintarkastuksen kustannukset ja hallinnollinen taakka

Tilintarkastuksen kustannukset ja hallinnollinen taakka jakoivat lausunnonantajien mielipiteitä edelleen myös hallituksen esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa. Yrittäjiä edustaneista lausunnonantajista Suomen Yrittäjät (2018) eivät tuoneet hallituksen esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa esiin uusia havaintoja, vaan olivat edelleen sitä mieltä, että tilintarkastus on ylimääräinen kustannus, josta yritysten tulisi saada päättää itse.

Viranomaisista Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikkö (2018a) korosti lausunnossaan sitä, että tilintarkastuksesta luopumisesta ei juurikaan synny hyötyä yrityksille. Lausunnossa myös korostettiin, että kustannussäästöt jäävät pieniksi:

"Yrityksille koituva rahallinen säästö on ainut hyöty, joka tilintarkastuspakosta luopumisella saavutettaisiin" (Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, 2018a)

Tilintarkastajia edustaneet lausunnonantajat puolestaan kyseenalaistivat lausunnoissaan tilintarkastuksen tuottaman hallinnollisen taakan ja sen kustannukset. Alla muutamia esimerkkejä tilintarkastajien lausunnoista:

"Tilintarkastus ei ole hallinnollinen taakka minkään kokoisille yrityksille kunhan tilintarkastus suoritetaan Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti." (Kari Lydman, 2018)

"Suomen voimassa olevan lain puitteissa laadittujen ohjeiden mukainen mikroyrityksen tilintarkastus ei ole hallinnollisesti raskas eikä kustannuksiltaan kallis." (Eero Prepula, 2018)

"Koska tilinpäätöksiä hyvin usein tilintarkastuksen kuluessa korjataan, nousee loppujen lopuksi rajojen noston myötä yhtiöiden hallinnollinen taakka, sillä virheiden korjaaminen jälkikäteen on työlästä ja hankalaa." (Nexia Oy, 2018a)

Muun muassa Eero Prepula (2018) ja Kari Lydman (2018) arvioivat kokemuksensa perusteella tilintarkastuksen hallinnollisen taakan vähäiseksi yritysten näkökulmasta. Nexia Oy (2018a) puolestaan arvioi hallinnollisen taakan jopa lisääntyvän, kun tilinpäätösten virheitä joudutaan korjaamaan jälkikäteen. Toisaalta lausunnossa ei ole sen tarkemmin perusteltu hallinnollisen taakan lisääntymistä tilinpäätöksessä olevan virheen korjaamisen seurauksena. Lausunnossa ei myöskään huomioitu, että tilinpäätöksessä oleva virhe voi johtua eri syistä, esimerkiksi yrityksen toimittamista virheellisistä tiedoista tai tilitoimiston tekemästä virheestä, jolloin virheen korjaaminen kuuluisi tilitoimiston tehtäväksi ainakin Ammattitilintarkastajat ry:n (2018b) työryhmän muistiosta antaman lausunnon perusteella.

Muista lausunnonantajista sekä osa rajojen korottamista vastustaneista että osa rajojen korottamista kannattaneista lausunnonantajista otti lausunnossaan kantaa tilintarkastuksen kustannuksiin ja hallinnolliseen taakkaan:

”Kustannusten vastinparina on niistä saatava hyöty, joita sekä yrityksessä että muilla tahoilla on vaikeampi rahamääräisesti arvioida kuin kustannuksia. Tämä epäsymmetrinen arviointiasetelma johtaa helposti huomion kiinnittymisen liiaksi kustannuksiin kuin tilintarkastuksen hyötyihin” (Oulasvirta & Meklin, 2018)

”Mitään varmuutta ei ole siitä, että tilintarkastusvelvollisuudesta vapautettujen yritysten kannattavuus paranisi oleellisesti. Päinvastoin on nähtävissä erilaisia kustannuksia mahdollisesti tulevista uusista kustannuksista.” (Finanssiala ry, 2018a)

”Mikroyhtiöiden tilintarkastuksesta ei saada vastaavia hyötyjä siihen laitettavaan panokseen nähden eikä sen olemassaolo takaa asianmukaista toimintaa.” (Sisäiset tarkastajat ry, 2018)

Rajojen korottamista vastustaneista lausunnonantajista Finanssiala ry (2018a) piti lausunnossaan mahdollisena, että mahdollisen säästyneen tilintarkastuskustannuksen tilalle tulee maksettavaksi muita kustannuksia. Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulun Lasse Oulasvirta ja Pentti Meklin (2018) nostivat puolestaan lausunnossaan esiin mahdollisten kustannusten ja hyötyjen vertailemisen hankaluuden, kun kustannuksista on olemassa euromääräinen tieto, mutta hyötyjä on hyvin vaikea muuttaa euroiksi. Rajojen korottamista vastustanut Sisäiset tarkastajat ry (2018) piti puolestaan pienten yritysten tilintarkastusta liian kalliina saatuihin hyötyihin nähden. Osaltaan tähän lausuntoon on voinut vaikuttaa se, että jos tilintarkastusvelvollisuuden rajoja korotettaisiin, niin osa tilintarkastuksesta luopuneista yrityksistä voisi mahdollisesti hankkia sisäisen tarkastuksen palveluita.

5.2.2 Ulkoistettu kirjanpito ja digitalisaatio

Uutena teemana hallituksen esitysluonnoksesta annetuista lausunnoista nousi esiin ulkoistetun kirjanpidon ja digitalisaation rooli tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamiseen liittyen. Pääasiassa rajojen korottamista kannattaneet lausunnonantajat olivat sitä mieltä, että pienillä yrityksillä ulkoistettu kirjanpito ja digitalisaation kehitys vähentävät tilintarkastuksen tarvetta. Rajojen korottamista vastustaneiden lausunnonantajien näkemys taas oli päinvastainen.

Yrittäjiä edustaneista lausunnonantajista Suomen Yrittäjät (2018) ja Keskuskaupakamari (2018a) olivat launnoissaan sitä mieltä, että ulkoisen tilitoimiston käyttö varmistaa taloustietojen luotettavuuden tai vähentää yrityksen tarvetta tilintarkastukselle:

”Valtaosa pienistä yrityksistä on ulkoistanut taloushallintonsa ja käyttävät tilitoimistoa kirjanpidon ja tilinpäätöksen laadinnassa. Tämä varmistaa, että yrityksen taloushallinnosta huolehtii riippumaton kirjanpitolain alainen toimija, mikä estää harmaata taloutta”. (Suomen Yrittäjät, 2018)

”Yrityksen harkintaan voi vaikuttaa esimerkiksi se, onko kirjanpito hoidettu tilitoimistossa.” (Keskuskaupakamari, 2018a)

Suomen Yrittäjät (2018) pitävät lausuntonsa mukaan ulkoista tilitoimistoa yrityksestä riippumattomana toimijana. Tilintarkastajaan verrattuna ulkoinen tilitoimisto on kuitenkin huomattavasti vähemmän riippumaton toimija.

”Suomessa on laaja ammattitaitoisten tilitoimistojen verkosto, joka osaltaan pitää huolta pienten yritysten taloudellisen informaation luotettavuudesta”....”Teknologian hyödyntämisellä voidaan myös edistää luotettavuutta. Teknologian kehitys (ml. digitalisaatio) mahdollistaa aikaisempaa täydellisemmän, helpomman ja läpinäkyvämmän tiedonsaannin yritysten taloudellisesta informaatiosta sekä tiedon

analysoinnin sen varmentamiseksi käyttäjän tarpeiden mukaan. ” (Finanssivalvonta, 2018a)

”Vaikka yhtiö teettäisi kirjanpidon ulkopuolisella kirjanpitotoimistolla, niin kirjanpitotoimistojen toimintaan ei liity ulkopuolista valvontaa, eikä kirjanpitotoimistoilla ole velvollisuutta raportoida yrityksen lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyönnistä”... ”Tämä korostuu jatkossa sähköisen kirjanpidon yleistyessä, koska sähköinen kirjanpito on teknisesti helpompi laatia oikeassa muodossa siten, että kirjanpito näyttää ulkoisesti oikealta. Mahdollisten kirjanpidon virheiden havaitseminen vaatii ammattitaitoa, jolloin ulkopuolisen tilintarkastajan merkitys korostuu.” (Poliisihallitus, 2018)

”Tilintarkastajan lausumalla on ollut kirjanpitäjän ohjeistukseen merkittävä tuki yrittäjän suuntaan. Monet yrittäjät ovat ottaneet opikseen ja hyötyneet siitä. Jatkossa kirjanpitäjä ei saa enää omille näkökannoilleen tukea.” (Sisäministeriö, 2018a)

Viranomaisilla oli eriäviä mielipiteitä siitä, miten ulkoistettu kirjanpito ja digitalisaatio vaikuttavat tilintarkastuksen tarpeeseen. Finanssivalvonta (2018a) kannatti rajojen korottamista ja oli myös sitä mieltä lausunnossaan, että ulkoistettu kirjanpito vähentää tilintarkastuksen tarvetta ja digitalisaatio voi lisätä taloudellisten tietojen luotettavuutta. Poliisihallitus (2018) ja Sisäministeriö (2018a) puolestaan vastustivat rajojen korottamista. Poliisihallitus (2018) korosti lausunnossaan, ettei tilitoimistojen tehtäviin kuulu asiakasyrityksen toiminnan valvominen, jolloin ne eivät voi korvata tilintarkastajien roolia yrityksen toiminnan ulkopuolisena valvojana. Digitalisaation suhteen Poliisihallitus (2018) oli täysin eri linjoilla Finanssivalvonnan (2018a) kanssa ja totesi, että digitalisaation myötä korostuu entisestään tarve tarkastaa kirjanpidon sisältöä. Sisäministeriö (2018a) puolestaan huomioi myös mahdolliset vaikutukset kirjanpitäjien näkökulmasta ja nosti lausunnossaan esiin sen, että tilintarkastajan neuvot ovat tukeneet kirjanpitäjien osaamista ja toisekseen tilintarkastaja on pystynyt tukemaan kirjanpitäjiä toimimaan oikein, vaikka yrityksestä olisikin pyritty painostamaan toimimaan virheellisesti.

”Tällä hetkellä hyväksyntä ja laadunvalvonta kohdistuvat yksi meihin tilintarkastajiin. Sen sijaan kuka tahansa voi toimia kirjanpitäjänä.” (Signia Tilintarkastus Oy, 2018)

”Esityksen perusteella halutaan korostaa sitä, että kirjanpitäjä tai kirjanpito sellaisenaan voisi korvata tilintarkastuksen. Tämä ei ole totta eikä edes mahdollista. Tätä seikkaa on vienyt eteenpäin nimenomaan Taloushallintoliitto, joka korostaa sitä, että suuri osa kirjanpidoista on ulkoistettu tilitoimistoihin” (Ammattitilintarkastajat ry, 2018a)

Tilintarkastajia edustaneet lausunnonantajat korostivat lausunnoissaan erityisesti tilitoimistojen ja tilintarkastajien erilaisia valvontajärjestelmiä. Muun muassa Ammattitilintarkastajat ry (2018a), Signia Tilintarkastus Oy (2018) muistuttivat lausunnoissaan, että tilintarkastajana toimiminen edellyttää hyväksyntää ja tilintarkastajien toimintaa ja sen laatua valvotaan jatkuvasti. Kirjanpitäjänä voi toimia kuka tahansa ja auktorisoitujen tilitoimistojen määrä on hyvin pieni. Ammattitilintarkastajat ry (2018a) viittasi jälleen lausunnossaan siihen, että rajojen korottaminen olisi erityisesti Taloushallintoliiton intressien mukaista.

Tilintarkastajia edustaneilla lausunnonantajilla oli myös selkeä näkemys digitalisaation vaikutuksesta tilintarkastuksen tarpeeseen, josta on alla muutamia esimerkkejä:

”Tahot, jotka ovat rajojen noston kannalla, ovat sitä mieltä, että kirjanpitoiminnot ovat nykypäivänä niin automatisoituja (yleistermi digitalisaatio), että ihmistä tai ulkopuolista varmennusta ei enää tarvittaisi. Tämä väite ei pidä paikkansa, koska tietokone tekee vain se, mitä sen on käsketty tekemään, se ei pysty lähellekään siihen, mihin ihmisaivoin tapahtuva varmennus.” (Ammattitilintarkastajat ry, 2018a)

”Tiedon avoimuus tai digitaalisuus ei automaattisesti takaa tiedon luotettavuutta. Varmennusta tarvitaan monimutkaisissa järjestelmissä yhä enemmän. Tilintarkastaja varmentaa eri taloushallinnon järjestelmien kontrollit ja järjestelmäriskit.” (Suomen Tilintarkastajat ry, 2018a)

”Niin kauan kuin teknisiä apuvälineitä käyttävät samat tahot kuin nyt, niin kirjanpidon kuin tilinpäätösten laatu ei tule muuttumaan” (Nexia Oy, 2018a)

Suomen Tilintarkastajat ry (2018a), Ammattitilintarkastajat ry (2018a) ja Nexia Oy (2018a) korostivat lausunnoissaan, että digitalisaation kehitys ei poista sitä, että järjestelmien toimintaan ei takaa sitä, että järjestelmiin syötetyt tiedot ovat oikein. Suomen Tilintarkastajat ry (2018a) muistuttavat lausunnossaan myös siitä, että vaikka järjestelmään syötetyt tiedot olisivat oikeita, niin järjestelmä saattaa toimia väärin ja juuri järjestelmien toiminnan tarkastamisen kannalta tilintarkastuksen tarve tulisi päinvastoin kasvamaan tulevaisuudessa.

Muista lausunnonantajista muun muassa Kim Ittonen (2018a) oli tilintarkastajia edustaneiden lausunnonantajien kanssa samoilla linjoilla teknologian kehityksen vaikutuksesta taloudellisten tietojen luotettavuuteen, todeten, että mitkään teknologiset järjestelmät eivät muuta syötettyä väärää tietoa oikeaksi.

5.2.3 Rajojen korottaminen ja harmaa talous

Myös hallituksen esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa otettiin edelleen voimakkaasti kantaa rajojen korottamisen mahdollisista vaikutuksista harmaaseen talouteen ja talousrikollisuuteen.

”Ei ole järkevää edellyttää kaikkien pienten yritysten maksavan tilintarkastuksesta vuosittain pelkästään vain sellaisella perusteella, että sillä vähäisesti ennaltaehkäistäisiin talousrikollisuutta.” ..... ” Ruotsissa velvoitteen keventäminen kasvatti hieman harmaata taloutta sellaisilla toimialoilla, joilla sitä ilmeni jo muutenkin (mm. rakennus- ja ravintola-alalla). Ruotsissa päätettiin kuitenkin puuttua harmaan talouden ongelmiin muilla tavoilla kuin tilintarkastusrajojen muuttamisella.” (Suomen Yrittäjät, 2018)

Yrittäjiä edustaneista lausunnonantajista Suomen Yrittäjät (2018) on edelleen sitä mieltä, että kaikille pienille yrityksille pakollinen tilintarkastus on turha kustannus, jos sitä perustellaan ainoastaan vähäisellä talousrikollisuuden ennaltaehkäisyllä. Hallituksen esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa Suomen Yrittäjät (2018) huomioi myös Ruotsissa tehdyt havainnot harmaan talouden lisääntymisestä, mutta toisaalta nosti esiin sen, että Ruotsissa harmaan talouden ongelmien ratkaisemiseksi tilintarkastusvelvollisuuden rajoja ei kuitenkaan korotettu.

Viranomaisia edustaneet lausunnonantajat olivat myös hyvin pitkälti samoilla linjoilla työryhmän muistiosta antamiensa lausuntojen kanssa. Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikkö (2018a) korosti lausunnossaan sitä, että harmaan talouden ehkäiseminen tilintarkastuksen avulla on erityisesti rehellisten yritysten etu: *”Yrityksillä on asiassa suuri intressi, koska tilintarkastuksesta luopuminen vaikuttaa epärehellisen kilpailun kasvuun ja vaikeuttaa tasavertaista kilpailua markkinoilla. Epävarmuustekijät taloudellisessa informaatioissa heikentävät yritysten kykyä valita luotettavia yhteistyökumppaneita.”* (Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, 2018a)

Myös tilintarkastajia edustaneet lausunnonantajat olivat edelleen sitä mieltä, että tilintarkastuksen avulla voidaan ennaltaehkäistä harmaata taloutta. Uusista lausunnonantajista muun muassa Eero Prepula (2018) ja Kari Lydman (2018) muistuttivat lausunnoissaan edelleen, että tilintarkastus vähintäänkin lisää yrityksen toiminnan huolellisuutta. Ammattitilintarkastajat ry (2018a) korosti edelleen tilintarkastuksen roolia harmaan talouden torjunnassa, mutta toisaalta huomauttaa myös, ettei tilintarkastukseen voi estää harmaata taloutta kokonaan:

” Toki ei tilintarkastus voi sitä estää kokonaan, mutta kun ulkopuolinen taho varmentaa luvut ja nimenomaan taho, jolla itsellä on lakisääteinen vastuu toimestaan, niin tämä jos mikään on harmaan talouden estämistä.” (Ammattitilintarkastajat ry, 2018a)

Muiden lausunnonantajien osalta rajojen korottamista kannattaneiden ja rajojen korottamista vastustaneiden lausunnonantajien välillä oli mielipide-eroja rajojen korottamisen vaikutuksista harmaaseen talouteen:

”Esityksen luonnoksessa toki todetaan, että yritysten veronmaksumoraali on yleisesti ottaen hyvä. Huomioitta jää, että se on (ollut) hyvä nimenomaan siksi, että tilintarkastusinstituutio on sitä ylläpitänyt ja valvonut.” (Suomen Verokonsultit ry, 2018)

”Haittapuolena on muutoksen talousrikollisuuden mahdollisuuksia lisäävä vaikutus. Toisaalta niiden yhtiöiden osalta, jotka tarvitsevat ulkopuolista rahoitusta, on tilintarkastuksella luottamusta lisäävä vaikutus, ja mikään ei estä tällaisten yritysten tilintarkastuksen hankkimista, vaikka laki ei siihen velvoittaisikaan.” (Osakesäästäjien keskusliitto, 2018)

Rajojen korottamista vastustanut Suomen verokonsultit ry (2018) oli lausunnossaan voimakkaasti sitä mieltä, että rajojen korottaminen lisääisi epärehellisten yritysten toimintamahdollisuuksia ja korosti myös sitä, että tilintarkastuksella on ollut merkittävä rooli yritysten veronmaksumoraalin ylläpitämisessä. Rajojen korottamista kannattaneen Osakesäästäjien keskusliiton (2018) lausunto taas oli osaltaan ristiriitainen, sillä lausunnossa todettiin, että uudistus mahdollistaa talousrikollisten lisääntymisen, mutta samalla korostettiin yritysten mahdollisuuksia vapaaehtoiseen tilintarkastukseen.

5.2.4 Yleisluontoinen tarkastus vaihtoehtona

Vaikka tutkimuksen tarkoituksena ei olekaan ottaa kantaa siihen, mitä tilintarkastusvelvollisuuden rajoille olisi pitänyt tehdä, niin tutkimuksen lopuksi nostetaan hyvin lyhyesti esiin yleisluontoinen tarkastus, sillä se nousi erityisesti hallituksen esitysluonnoksista annetuissa lausunnoissa vahvasti esiin. Yleisluontoista tarkastusta käsittelevissä kohdissa on lausunnoissa myös pohdittu tilintarkastuksen nykytilannetta ja sitä, miksi nykytilaa olisi muutettava. Yleisluontoisen tarkastuksen käyttöönoton selvittämisen kannalla oli niin rajojen korottamista kannattaneita, kuin rajojen korottamista vastustaneita lausunnonantajia. Yleisluontoinen tarkastus olisi kompromissiratkaisu rajojen korottamisen ja rajojen ennallaan pitämisen välissä, josta muutamia esimerkkejä alla:

”Tilintarkastusstandardit tuntevat myös kevyemmän review-menettelyn. Se olisi monessa tapauksessa riittävä pienille yrityksille. Silloin keskeiset seikat tulisivat varmennetuiksi tilintarkastajan toimesta, mutta menettely ei sisältäisi sellaisia toimia, jotka on asetettu tilintarkastusstandardeihin suuryrityksiä silmällä pitäen.”
(Keskuskauppakamari, 2018a)

”Mikro- ja pienyritysten tilintarkastuksesta on tullut liian raskasta ja sitä on kevennettävä. Tilintarkastusrajan nosto mikroyritysrajaan ei ole oikea tapa edetä, sillä silloin unohdetaan tilintarkastuksen merkitys yhteiskunnalle ja yritysmaailman reiluille pelisäännöille. Sen sijaan tulisi selvittää mahdollisuudet siirtyä yleisluonteiseen tarkastukseen – aina pienyritysrajaan saakka - esimerkiksi Tanskan mallin mukaisesti.”
(Signia Tilintarkastus Oy, 2018)

”Suomen yrityskannan muodostuessa valtaosin hyvin pienistä yrityksistä, on perusteltua kysyä, miten hyvin tilintarkastus palvelee niiden tarpeita tai vastaisiko muunlainen tilintarkastajan työ esimerkiksi yleisluontoinen tarkastus eli review pienten yritysten tarpeisiin paremmin ja kustannustehokkaammin.” (Finanssivalvonta, 2018a)

”Harmaan talouden selvitysyksikön käsityksen mukaan on luonnollista, ettei pienen yrityksen tilintarkastus voi olla erityisen kattava eikä se tuota yhtä suurta varmuustasoa kuin suuren yrityksen tilintarkastus. Mikäli on tarvetta luoda kokonaan erillinen pienten yhtiöiden tilintarkastusta koskeva ohjeistus, on Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastuslautakunnalla mahdollisuus toimia asiassa. Tilintarkastusten heikko kannattavuus ne suorittavien yritysten näkökulmasta ei voi olla peruste lakisääteisestä tilintarkastusvelvollisuudesta luopumiselle.” (Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, 2018a)

Yrittäjiä edustaneista lausunnonantajista Keskuskauppakamari (2018a) esitti lausunnossaan kevyemmän yleisluontoisen tarkastuksen käyttöönoton selvittämistä, sillä se keventäisi tilintarkastusta pienten yritysten näkökulmasta. Samalla kannalla oli myös tilintarkastajia edustaneista tahoista Signia Tilintarkastus Oy (2018), jonka

mukaan pienten yritysten tilintarkastus on raskasta myös tilintarkastajien näkökulmasta. Tilintarkastajia edustaneista tahoista myös muun muassa Lasse Åkerblad (2018a) ja Suomen Tilintarkastajat ry (2018a) olivat lausunnoissaan yleisluontoisen tarkastuksen kannalla.

Viranomaisten näkökulmasta taas yleisluontoinen tarkastus jakoi mielipiteitä. Rajojen korottamista kannattanut Finanssivalvonta (2018a) suhtautui positiivisesti siihen, että yleisluontoinen tarkastus voitaisiin ottaa käyttöön, jos se palvelisi yritysten etua paremmin. Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikkö (2018a) puolestaan huomautti lausunnossaan, ettei tilintarkastusvelvollisuuden rajoja tule korottaa tai yleisluontoiseen tarkastukseen siirtyä pelkästään sen vuoksi, että tilintarkastus olisi tilintarkastajille heikosti kannattavaa. Tämä on mielenkiintoinen havainto, sillä tilintarkastus on tilintarkastajille liiketoimintaa, jolloin sen on oltava taloudellisesti kannattavaa. Tilintarkastusvelvollisuus velvoittaa yritykset suorittamaan tilintarkastuksen, jonka on täytettävä asetetut vaatimukset. Samanaikaisesti tilintarkastus on tilintarkastajien liiketoimintaa eli sen on oltava taloudellisesti kannattavaa. Tilintarkastuksesta on hyötyä sekä yritykselle että myös yhteiskunnalle, mutta tilintarkastuksen kustannukset tulevat kokonaan yritysten maksettavaksi. Jos pienten yritysten tilintarkastus on tällä hetkellä heikosti taloudellisesti kannattavaa, niin ainoastaan pieni osa yritysten tilintarkastuspalkkiosta on tilintarkastajan katetta. Toisaalta pienten yritysten tilintarkastukselle asetetut vaatimukset voivat olla liian suuret, jolloin myös tilintarkastuksen kustannukset ylittävät siitä saadut hyödyt. Kevyemmän yleisluontoisen tarkastuksen käyttöönotto keventäisi tilintarkastukselle asetettuja vaatimuksia, jolloin myös tilintarkastuksen kustannusten tulisi pienentyä, mutta tällöin on olemassa myös mahdollisuus, että tämä kustannussäästö siirtyy tilintarkastajien katteeseen yrityksille koituvien säästöjen sijaan.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä kappaleessa esitetään yhteenveto ja johtopäätökset tutkimuksen tuloksista. Kappaleen loppuun arvioidaan tutkimuksen onnistumista ja pohditaan tutkimuksen edetessä esiin nousseita mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

6.1 Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli tutkia mahdollisia yrityksiin kohdistuvia vaikutuksia sen seurauksena, että tilintarkastusvelvollisuuden rajoja olisi korotettu niin, että kirjanpitolain 1 luvun 4 § mukaiset mikroyritykset olisivat jääneet tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle. Tutkimuksessa oli tavoitteena selvittää, olisiko rajojen korottamisesta yrityksille muita hyötyjä kustannussäästöjen lisäksi, miten tilintarkastuksesta luopuminen vaikuttaisi yritykseen ja miten mahdollisia vaikutuksia oli perusteltu lainvalmistelun yhteydessä annetuissa lausunnoissa.

Tutkimus toteutettiin käyttämällä laadullisia tutkimusmenetelmiä. Aineiston analysointiin käytettiin diskurssianalyysia. Tutkimuksen aineistona käytettiin eri sidosryhmien antamia lausuntoja sekä tilintarkastuslain muuttamista valmistelleen työryhmän muistiosta ja hallituksen esitysluonnoksesta tilintarkastuslain muuttamisesta. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018e)

Tutkimuksen päätutkimuskysymyksenä oli: *"Millaisia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta olisi yritysten näkökulmasta?"* Johon pyrittiin löytämään vastauksia kolmen alatutkimuskysymyksen avulla, jotka olivat:

- *Millaisia yrityksiin kohdistuvia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta on esitetty annetuissa lausunnoissa?*
- *Millaisia vaikutuksia tilintarkastuksesta luopumisella on yritykseen?*
- *Miten tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen vaikutuksia on perusteltu annetuissa lausunnoissa?*

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta olisi yrityksille mahdollisesti sekä hyötyjä että haittoja. Rajojen korottamisesta olisi yrityksille hyötyä siten, että sen jälkeen yritykset saisivat itse tilintarkastuksen suorittamisesta tai suorittamatta jättämisestä. Tällä hetkellä osa yrityksistä joutuu suorittamaan tilintarkastuksen, joka on yrityksen tarpeisiin nähden liian laaja ja liian kallis. Toisaalta haittapuolena rajojen korottamisesta voisi olla mahdollinen harmaan talouden ja epärehellisen kilpailun lisääntyminen. Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisena lisääntyneestä harmaasta taloudesta esimerkkinä toimivat Ruotsin havainnot, jossa havaittiin, että muun muassa talousrikollisuus lisääntyi. (Riksrevision, 2017, 5) Toisaalta esimerkiksi Zyck et al. (2010) totesivat tutkimuksessaan, että tilintarkastajan merkitys petosten ja väärinkäytösten paljastamisessa on pieni.

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen mahdollistaisi tilintarkastuksesta luopumisen osalle tällä hetkellä tilintarkastusvelvollisista yrityksistä. Vastauksena toiseen alatutkimuskysymykseen voidaan todeta, että myös tilintarkastuksesta luopumisella voi olla yritykselle hyötyjä ja haittoja. Tilintarkastuksesta luopuminen tuottaisi yrityksille tilintarkastuskustannuksen suuruisen kustannussäästön ja hallinnollinen taakka kevenisi sen verran, että yrityksen työntekijät voivat käyttää tilintarkastuksen avustamiseen kuluneen työajan johonkin muuhun toimintaan. Toisaalta yrityksille koitua rahallinen hyöty on enimmilläänkin ainoastaan tilintarkastuskustannuksista syntyneiden säästöjen suuruinen. Myös tilintarkastuksen aiheuttaman hallinnollisen taakan suuruus jäi lausuntojen perusteella epäselväksi, kuten myös se, miten tilintarkastuksesta aiheutuva hallinnollinen taakka jakautuu yrityksen itsensä ja yrityksen mahdollisesti käyttämän ulkoisen tilitoimiston kesken.

Sekä työryhmän muistiosta että hallituksen esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa arvioitiin mahdollisiksi kustannussäästöiksi noin tuhat euroa vuodessa. Tilintarkastuksesta luopuminen tarkoittaisi kuitenkin yrityksen kannalta sitä, että se menettäisi tilintarkastuksen hyödyt. Tilintarkastus voi vähentää tahallisia ja tahattomia virheitä kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä. Tilintarkastajan antamat neuvot voivat myös tukea yrityksen kirjanpitäjien osaamista. Lisäksi lausunnoissa tuotiin myös ilmi se, että

tilintarkastuksen hyötyjen rahamääräinen mittaaminen on vaikeampaa, kuin tilintarkastuksen kustannusten.

Tilintarkastuksesta luopuminen voisi myös lopulta tulla yritykselle tilintarkastuksen suorittamista kalliimmaksi, esimerkiksi jos tilinpäätöstä joudutaan korjaamaan jälkikäteen. Lisäksi esimerkiksi rahoittaja voi vaatia tilintarkastusta, jolloin tilintarkastuksesta luopumisen jälkeen rahoituksen saaminen hidastuu ja tilintarkastus voi tulla kalliimmaksi, kun edellisen vuoden tilintarkastuksen havaintoja ei voida käyttää apuna tarkastuksessa ja sen suunnittelussa. Tilintarkastuksen kysynnän väheneminen voisi myös vähentää tilintarkastuspalveluiden alueellista saatavuutta ja sen seurauksena vaikuttaa myös muiden palveluiden saatavuuteen.

Aikaisemmissa tutkimuksissa muun muassa Kim et al. (2011), Huq et al. (2018) ja Minnis (2011) havaitsivat, että tilintarkastuksen suorittaneiden yritysten vieraan pääoman kustannukset olivat alhaisempia kuin tilintarkastamattomien yritysten. Toisaalta esimerkiksi Koren et al. (2014) päätyivät päinvastaiseen tulokseen. Clatworthy ja Peel (2013) puolestaan havaitsivat tutkimuksessaan, että tilintarkastuksen suorittamatta jättäminen lisää tilinpäätöksessä olevan virheen todennäköisyyttä. Aikaisemmissa tutkimuksissa havaittiin myös, että vapaaehtoinen tilintarkastus voi olla pakollista tilintarkastusta kalliimpi (Gandía & Huguet, 2018; Lennox & Pittman, 2011). Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen seurauksena Ruotsissa havaittiin, ettei tilintarkastuksesta luopuminen tuottanut yrityksille merkittäviä säästöjä ja yritysten kannattavuus päinvastoin jopa heikkeni. Tilintarkastuksen hintojen osalta Ruotsissa kuitenkin havaittiin, että tilintarkastuksen hintojen kehitys pysähtyi. (Riksrevision, 2017, 6, 36- 38)

Kolmannen tutkimuskysymyksen osalta eri lausunnonantajien välillä oli havaittavissa selviä eroja mahdollisiin vaikutuksiin suhtautumisessa. Kaikkien lausunnonantajien osalta voidaan todeta, että rajojen korottamista kannattaneita lausuntoja oli perusteltu huomattavasti vähemmän, kuin rajojen korottamista vastustaneita lausuntoja. Tämä johtui hyvin todennäköisesti siitä, että sekä tilintarkastuslain muuttamista valmistelleen työryhmän muistio ja hallituksen esitysluonnos tilintarkastuslain muuttamisesta oli

kirjoitettu siitä näkökulmasta, että tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta seuraa yritysten kannalta hyödyllisiä vaikutuksia.

Lausunnonantajaryhmistä yrittäjiä edustaneet lausunnonantajat kannattivat molemmissa vaiheissa rajojen korottamista ja suhtautuivat optimistisesti mahdollisiin hyötyihin. Yrittäjiä edustaneiden lausunnonantajien lausunnoissa näkökulmana oli se, että tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamista tulisi arvioida sen yrityksille tuottamien hyötyjen näkökulmasta.

Kaikki tilintarkastajia edustaneet lausunnonantajat puolestaan vastustivat rajojen korottamista. Tilintarkastajien lausunnoissa suhtauduttiin epäileväisesti mahdollisiin rajojen korottamisesta ja tilintarkastuksesta luopumisesta seuraaviin hyötyihin ja korostettiin mahdollisia haittoja. Toisin kuin yrittäjiä edustaneiden lausunnonantajien lausunnoissa, niin tilintarkastajien antamissa lausunnoissa tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen vaikutuksia tulisi arvioida ensisijaisesti yhteiskuntaan kohdistuvien vaikutusten näkökulmasta.

Viranomaisia edustaneiden lausunnonantajien ja muiden lausunnonantajien osalta molempiin ryhmiin kuului sekä rajojen korottamista kannattaneita että rajojen korottamista vastustaneita lausunnonantajia. Näiden ryhmien osalta tuloksia ei voida yleistää kattamaan koko ryhmää, vaan ryhmät jakautuivat vielä rajojen korottamista kannattaneisiin ja rajojen korottamista vastustaneisiin. Viranomaisista rajojen korottamista kannattaneet lausunnonantajat korostivat lausunnoissaan samoja havaintoja, kuin yrittäjiä edustaneet lausunnonantajat. Rajojen korottamista kannattaneiden viranomaisten lausunnoissa näkökulmana oli rajojen korottamisen hyödyt yrityksille. Rajojen korottamista vastustaneet viranomaiset puolestaan korostivat rajojen korottamisen mahdollisia viranomaisten toimintaan vaikuttavia haitallisia vaikutuksia. Rajojen korottamista vastustaneiden viranomaisten näkökulmasta rajojen korottamista tulisi arvioida yhteiskunnallisten vaikutusten näkökulmasta.

Muiden lausunnonantajien osalta mahdollisiin vaikutuksiin suhtauduttiin maltillisemmin. Suurimmassa osassa lausunnoissa todettiin, että tilintarkastuksen yhteiskunnalliset hyödyt menevät yritysten valinnanvapauden edelle, mutta lausunnoissa kuitenkin tuotiin esiin rajojen korottamisen yhteiskunnallisten vaikutusten lisäksi myös yrityksiin kohdistuneita vaikutuksia. Osassa näistä lausunnoista oli myös viitattu aikaisemmissa tutkimuksissa tehtyihin havaintoihin.

Päätutkimuskysymykseen voidaan todeta tämän tutkimuksen ja aikaisempien tutkimusten perusteella, että tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisesta voi olla yrityksille sekä hyötyjä ja haittoja. Rajojen korottaminen antaa yrityksille mahdollisuuden päättää itse tilintarkastuksen suorittamisesta, mutta toisaalta se voi mahdollistaa epärehellisen kilpailun ja harmaan talouden lisääntymisen. Rajojen korottaminen mahdollistaa tilintarkastuksesta luopumisen, jonka seurauksena yritykselle syntyy tilintarkastuskustannuksen suuruinen säästö, mutta sen lisäksi yritys myös menettää tilintarkastuksesta saatavat hyödyt. Toisaalta Ittonen (2018b) työryhmän muistiosta antamassaan lausunnossa ja Höglund ja Sundvik (2018) tutkimuksessaan nostivat esiin, että osa yrityksistä jättää jo nyt noudattamatta tilintarkastusvelvollisuuden rajoja. Tämä taas osaltaan voisi vaikuttaa siihen, että mahdolliset haittavaikutukset rajojen korottamisesta jäisivät pelättyä pienemmiksi, koska osa rajojen korottamisen seurauksena tilintarkastusvelvollisuudesta vapautuneista yrityksistä onkin ollut jo valmiiksi suorittamatta tilintarkastusta.

Tutkimuksen tulokset ovat melko yhteneväiset aikaisempien tutkimusten tulosten kanssa, mikä osaltaan johtuu siitä, että osa aineistona käytetyistä lausunnoista perustui aikaisemmissa tutkimuksissa todettuun tietoon. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen hyödyt yrityksille olisivat melko alhaiset, joten ne tukevat osaltaan hallituksen tekemää päätöstä siitä, ettei tilintarkastusvelvollisuuden rajoja koroteta mahdollisten yhteiskunnalle haitallisten vaikutusten takia (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018d). Tutkimuksessa huomioitiinkin jo lyhyesti yleisluontoinen tarkastus vaihtoehtona tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamiselle. Annetuista lausunnoista tehdyt havainnot tukevat osaltaan yleisluontoisen tarkastuksen käyttöönoton selvittämistä, jota selvittämään Työ- ja elinkeinoministeriö (2019) asetti työryhmän keväällä 2019.

Tutkimuksen aikana esiin nousi kuitenkin myös kaksi kysymystä, jotka voisi olla tarpeellista ottaa huomioon, ennen kuin tilintarkastusvelvollisuuden rajoihin tehdään muutoksia. Ensimmäinen on jo aiemmin mainittu tilintarkastusvelvollisuuden rajojen valvonta. Miten tehokkaasti tilintarkastusvelvollisuuden rajat täyttävät tehtävänsä, jos rajojen noudattamista ei valvota? Toisaalta rajojen valvominen on vaikeaa ja sekään ei varmistaisi sitä, että kaikki tilintarkastusvelvolliset yritykset suorittaisivat tilintarkastuksen, koska yritykset voisivat vältellä tilintarkastusvelvollisuutta vääristämällä tilinpäätöstä.

Toinen kysymys liittyy siihen, millaisia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuteen tehtävillä muutoksilla olisi tilintarkastuksen hinnoitteluun. Annetuissa lausunnoissa huomioitiin, että tilintarkastuksen alueellinen saatavuus voisi heikentyä, mutta muuten tilintarkastuksen hintaan kohdistuvia vaikutuksia ei juurikaan käsitelty. Jos pienten yritysten tilintarkastukselle kohdistettuja vaatimuksia kevennetään, näkyykö tilintarkastukseen käytetty pienempi työmäärä yrityksen osalta pienempänä tilintarkastuskustannuksena vai tilintarkastusyhtiön suurempana katteena?

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitteet

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on keskeinen osa jokaista tutkimusta. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi reliaabeliuksen ja validiuksen tai reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden avulla. Reliaabeliuksella mitataan tulosten toistettavuutta eli siis sitä, etteivät tutkimuksen tulokset ole sattumanvaraisia. Reliaabelius voidaan todeta esimerkiksi niin, että eri tutkijat päätyvät samaan lopputulokseen. Validius on puolestaan tutkimuksen pätevyyden arviointiin käytetty käsite. Validiuksella tarkoitetaan sitä, että käytetyt tutkimusmenetelmät mittaavat haluttua asiaa. Toisaalta laadulliseen tutkimukseen reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet soveltuvat melko huonosti ja niitä tulisikin ehkä pitää enemmän periaatteina, kuin tutkimuksen laatua sellaisenaan mittaavina käsitteinä. Tästä huolimatta myös laadullisessa tutkimuksessa on oleellista, että tutkimuksessa tehdyt havainnot ovat

toistettavissa ja tutkija on kuvannut riittävästi tekemiään valintoja, joiden avulla havainnot on muodostettu. (Hirsjärvi et al., 2009, 231; Koskinen et al., 2005, 254- 258)

Pietikäinen ja Mäntynen (2009) puolestaan toteavat kirjassaan, että diskurssientutkimuksen osalta tutkimuksen tuloksia voidaan arvioida muun muassa vastaavuuden, uskottavuuden, siirrettävyyden ja pysyvyyden näkökulmista. Vastaavuus tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tulokset ovat havaittavissa aineistosta ja uskottavuus puolestaan sitä, että myös tuloksista eri mieltä oleva lukija voi pitää tuloksia kuitenkin mahdollisina. Siirrettävyydellä ja pysyvyydellä puolestaan tarkoitetaan tulosten hyödynnettävyyttä ja sitä, millaisia merkityksiä saaduilla tuloksilla on. Myös kaikkien näiden osalta on keskeistä, että tutkimuksen toteutus ja sen aikana tehdyt valinnat on kuvattu mahdollisimman tarkasti.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan pitää hyvänä. Tulosten vastaavuutta ja uskottavuutta pyrittiin parantamaan tutkimuksessa käyttämällä runsaasti esimerkkejä, joihin havainnot perustuvat. Sovellettavuuden osalta voidaan todeta, että ilmiö, johon tuloksia voidaan soveltaa, on tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen Suomessa. Tulokset tukevat hallituksen tekemää päätöstä siitä, ettei tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen ole järkevää. Tuloksia ei kuitenkaan voida suoraan soveltaa muussa kontekstissa tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamisen vaikutuksiin, sillä tutkimuksen kohteena oli erityisesti tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen Suomessa ja lainvalmistelun etenemisellä oli suuri merkitys tutkimuksessa käytetyn aineiston sisältöön. Tutkimuksen toteuttamista ja tutkimuksessa tehtyjä valintoja on pyritty kuvaamaan mahdollisimman kattavasti, mutta tutkimukseen liittyi myös joitain rajoitteita ja haasteita, joita on kuvattu seuraavaksi.

Tutkimuksessa käytettävän aineiston määrä oli todella suuri siihen nähden, että kyseessä oli laadullinen tutkimus. Tutkimuksen aineistona käytettyjä lausuntoja ei myöskään ole kerätty erityisesti tätä tutkimusta varten, jonka vuoksi iso osa aineistosta oli tutkimuksen kannalta hyödytöntä. Tutkimuksessa käytetty aineisto oli myös hyvin monipuolista, lausunnonantajiin kuului muun muassa ministeriöitä, tilintarkastajia,

viranomaisia ja muita sidosryhmiä ja annetuissa lausunnoissa oli käsitelty aihetta useista eri näkökulmista. Tämä teki aineiston analysoinnista huomattavasti haastavampaa verrattuna siihen, että aineisto olisi kerätty kyselyiden tai haastatteluiden avulla niin, että jokaiselle vastaajalle olisi esitetty samat kysymykset. Esimerkkitekstien asettelu valittujen tarkasteluteemojen alle oli myös hyvin vaikeaa, kun jopa samassa lauseessa saatettiin käsitellä useisiin eri teemoihin soveltuneita aiheita.

Myös aineiston kaksivaiheisuus teki aineiston analyysistä haastavaa. Vaikka hallituksen esitysluonnoksen lausuntopyynnössä olikin pyydetty tuomaan esiin ainoastaan uusia havaintoja, niin myös hallituksen esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa toistui paljon samoja asioita, kuin työryhmän muistiosta annetuissa lausunnoissa. Tämä vaikutti diskurssianalyysiin siten, että hallituksen esitysluonnoksesta annettuja lausuntoja keskityttiin tarkastelemaan uusia havaintoja, jolloin on mahdollista, että joitain työryhmän muistiosta annettuihin lausuntoihin verrattuna uusia näkökulmia aiemmin tehtyihin havaintoihin jäi ottamatta huomioon. Jälkikäteen ajateltuna olisikin ehkä ollut järkevämpää keskittyä tutkimuksessa ainoastaan joko työryhmän muistiosta tai hallituksen esitysluonnoksesta annettuihin lausuntoihin. Toisaalta, silloin tutkimuksen tulokset eivät olisi enää kuvanneet koko lainvalmisteluprosessin aikana esiin tuotuja perusteluja tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottamiseksi tai niiden ennallaan pitämiseksi.

Jälkikäteen ajateltuna tutkimuksen aihetta tai tutkimuskysymyksiä olisi voinut rajata ehkä hieman tarkemmin. Tarkemmalla rajauksella käytettävän aineiston määrää olisi ollut helpompi karsia vieläkin pienemmäksi ja monipuolista aineistoa olisi pystynyt tutkimaan syvällisemminkin.

Ehkä suurin yksittäinen vaikutus tutkimuksen tuloksiin oli sillä, että tilintarkastuslain muutosta valmistelleen työryhmän muistio ja hallituksen esitysluonnos on laadittu siitä näkökulmasta, että tilintarkastus on mikroyrityksille hallinnollinen taakka ja ylimääräinen kustannus, josta tulisi luopua. Tämä näkökulma vaikutti osaltaan siihen, että rajojen korottamista vastustaneiden lausuntojen määrä oli huomattavasti

suurempi, kuin rajojen korottamista kannattaneiden lausuntojen määrä. Näistä syistä annetuissa lausunnoissa ja tutkimuksen tuloksissa korostuivat mahdolliset haittavaikutukset. Lausunnonantajaryhmien osalta tuloksia huomioitava myös se, että yrittäjiä edustaneita lausunnonantajia oli molemmissa vaiheissa ainoastaan kaksi, kun taas tilintarkastajia, viranomaisia ja muita lausunnonantajia oli huomattavasti enemmän. Muiden lausunnonantajien osalta olisi taas ollut mahdollista ryhmitellä lausunnonantajia vielä tarkemmin.

6.3 Jatkotutkimusaiheita

Tutkimuksen edetessä esiin nousi useita kiinnostavia aiheita jatkotutkimuksia varten, sillä tutkimuksen aihe oli melko laaja. Tilintarkastuksen hinnoittelu jäi kokonaan tämän tutkimuksen ulkopuolelle, mutta tutkimuksen johtopäätöksenä tilintarkastuksen hinnoittelu olisi myös yksi kiinnostava näkökulma tilintarkastusvelvollisuuden rajoihin liittyen. Tilintarkastuksen hinnoittelun lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia pienten yritysten tilintarkastuksen hallinnollista taakkaa, esimerkiksi sitä, miten mahdollinen hallinnollinen taakka jakautuu yrityksen itsensä ja sen mahdollisesti käyttämän ulkoisen tilitoimiston kesken. Muita tutkimuksen edetessä heränneitä jatkotutkimusaiheita olivat muun muassa tilintarkastuksen vaikutukset harmaan talouden torjunnassa, tilintarkastajan tehtävät ja tilintarkastuksen odotuskuilu ja tilintarkastuksesta luopumisen vaikutukset eri toimielinten vastuisiin.

Lähteet:

Abdel-Khalik, A., R. (1993) Why do private companies demand auditing? – A case for organizational loss of control. *Journal of Accounting, Auditing & Finance* 8, 1, 31-52.

Aula Research Oy (2018) Jäsenkysely tilintarkastusrajoista, Suomen Tilintarkastajat ry 19.4.2018 [Verkkodokumentti] (Viitattu 30.9.2018) Saatavilla <https://www.suomentilintarkastajat.fi/content/download/27290/880457/version/1/file/J%C3%A4senkysely+tilintarkastuksen+rajoista+tulokset.pdf>

Carey, P., Knechel, R., Tanewski, G. (2013) Costs and Benefits of Mandatory Auditing of For-profit Private and Not-for-profit Companies in Australia. *Australian Accounting Review*, 23(1), pp. 43-53.

Chow, C. W. (1982) The Demand for External Auditing: Size, Debt and Ownership Influences. *The Accounting Review*, vol. 57, No. 2, pp. 272-291.

Chung, S., Narasimhan, R. (2001) Perceived value of mandatory audits of small companies. *Managerial Auditing Journal*, 16(3), pp. 120-123.

Clatworthy, M., Peel, M. (2013) The impact of voluntary audit and governance characteristics on accounting errors in private companies. *Journal of Accounting and Public Policy*, 32(3), p. 1.

Collis, J., Jarvis, R., Skerratt, L. (2004) The demand for the audit in small companies in the UK. *Accounting and Business Research*, 34(2), pp. 87-100.

Collis, J. (2010) Audit Exemption and the Demand for Voluntary Audit: A Comparative Study of the UK and Denmark. *International Journal of Auditing*, 14(2), pp. 211-231.

DeAngelo, L. (1981) Auditor size and audit quality, *Journal of Accounting and Economics*, December, pp. 183-199.

Dedman, E., Kausar, A., Lennox, C. (2014) The Demand for Audit in Private Firms: Recent Large-Sample Evidence from the UK. *European Accounting Review*, 23(1), p. 1.

Dyck, A., Morse, A., Zingales, L. (2010) Who Blows the Whistle on Corporate Fraud? *The Journal of Finance*, Vol. 65, No. 6, pp. 2213-2253.

Esplin, A., Jamal, K., Sunder, S. (2018) Demand for and Assessment of Audit Quality in Private Companies. *Abacus*, 54(3), pp. 319-352.

Frank, K., Lowe, J., Smith, J. (2001) The expectation gap: Perceptual differences between auditors, jurors and students. *Managerial Auditing Journal*, 16(3), pp. 145-150.

Gandía, J., Huguet, D. (2018) Differences in audit pricing between voluntary and mandatory audits. *Academia Revista Latinoamericana de Administración*, 31(2), pp. 336-359.

Halonen, K. & Steiner, M. (2010) *Tilintarkastusprosessi käytännössä*. Helsinki: WSOYpro.

- Hellberg-Lindqvist, N. (2018) Työryhmän muistio tilintarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä. Työ ja elinkeinoministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 1/2018
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2009) Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi
- Horsmanheimo, P., Steiner, M-L. (2017) Tilintarkastus: Asiakkaan opas. 5. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent
- Huguet, D., Gandía, J. (2014) Cost of debt capital and audit in Spanish SMEs. *Spanish Journal of Finance and Accounting / Revista Espanola de Financiacion y Contabilidad*, 43(3), pp. 1-24.
- Humphrey, C., Turley, S., Moizer, P. (1993) Protecting against Detection: The Case of Auditors and Fraud? *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 6(1), .
- Huq, A., Hartwig, F., Rudholm, N. (2018) Do audited firms have lower cost of debt? HUI Working paper series, Number: 132
- Höglund, H., Sundvik, D. (2018) Do auditors constrain intertemporal income shifting in private companies? *Accounting and Business Research*.
- Jensen, M. & Meckling, W. (1976) Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 1976, V. 3, No. 4, pp. 305-360.
- Jokinen, A., Juhila, K., Suominen, E. (2016) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.
- Kim, J., Simunic, D., Stein, M., Yi, C., (2011) Voluntary Audits and the Cost of Debt Capital for Privately Held Firms: Korean Evidence. *Contemporary Accounting Research*, 28(2), p. 585.
- Koren, J., Kosi, U., & Valentincic, A. (2014) Does financial statement audit reduce the cost of debt of private firms? [Verkkodokumentti] [Viitattu 4.3.2019] Saatavilla <http://ssrn.com/abstract=2373987>
- Koskinen, I., Alasuutari, P., Peltonen, T. (2005) Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere: Vastapaino.
- Linnainmaa, L. (2018) Tilintarkastuksen vaihtoehdoksi pienyrityksille saatava review -menettely. *Kauppalehti* 2.11.2018. Debatti B13
- Lennox, C. & Pittman, J. (2011) Voluntary audits versus mandatory audits. *Accounting Review*, 86(5), pp. 1655-1678.
- Minnis, M. (2011) The Value of Financial Statement Verification in Debt Financing: Evidence from Private U.S. Firms. *Journal of Accounting Research*, 49(2), pp. 457-506.
- Ojala, H., Collis, J., Kinnunen, J., Niemi, L., Troberg, P., (2016) The Demand for Voluntary Audit in Micro-Companies: Evidence from Finland. *International Journal of Auditing*, 20(3), pp. 267-277.
- Patentti- ja rekisterihallitus (2016) Tilintarkastusalan markkinaseurantaraportti. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 3.11.2018]. Saatavilla:

https://www.prh.fi/stc/attachments/tilintarkastusvalvonta/Market_monitoring_yhteenvetoraaportti.pdf

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009) Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Porter, B. (1993) An empirical study of the audit expectation-performance gap. *Accounting and Business Research*, 24(93), p. 49.

Riistama, V. (1999) Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö. 2. [uud.] p. Porvoo: WSOY.

Riksrevision (2017) Avskaffandet av revisionsplikten för små aktiebolag, Riksrevision, Riksdagens internttryckeri, Tukholma, RIR 2017:35

Ruuska, R. & Raitio, J. (2018) Tilintarkastus ennaltaehkäisee harmaan talouden kasvualustoja. Kauppalehti 8.11.2018. Debatti B19

Senkow, D., Rennie, M., Rennie, R., Wong, J. (2001) The audit retention decision in the face of deregulation: Evidence from large private Canadian corporations. *Auditing*, 20(2), pp. 101-113.

ST-Akatemia (2018) Kansainväliset tilintarkastusalan standardit: Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille ja kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkastusta, yleisluontoista tarkastusta, muita varmennuspalveluja ja liitännäispalveluja koskevat standardit ja muut ohjeet : 2018. Helsinki.ST-Akatemia.

Tabone, N & Baldacchino, P. (2003) The statutory audit of owner-managed companies in Malta. *Managerial Auditing Journal*, 18(5), pp. 387-398.

Tuomi & Sarajärvi (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2016) Tilintarkastuslain muuttamista selvittävän työryhmän asettaminen [Verkkodokumentti] (Viitattu 4.10.2018) Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/37803f9e-d3b7-4b35-89be-0d362ce161f0/ASETTAMISPAATOS_20160510101500.PDF

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018a) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain 2 luvun 2 §:n muuttamisesta. Luonnos 22.8.2018 [Verkkodokumentti] (Viitattu 4.10.2018) Saatavilla https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/a6fd62f2-bdd8-4c7d-9710-07a12399b639/JULKKAISU_20180822115515.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018b) Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä tilintarkastuslain 2 luvun 2 §:n muuttamiseksi [Verkkodokumentti] (Viitattu 4.10.2018) Saatavilla https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/cad66b65-37d2-4abb-a858-c9c01b1f0446/LAUSUNTOPYYNTO_20180822115414.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018c) Työryhmän muistio tilintarkastuslain määräytyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä, lausuntoyhteenveto [Verkkodokumentti] [Viitattu 18.10.2018] Saatavilla. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b->

[f54a00de8e57/cc96ab25-330a-4084-8bef-6456076241df/JULKAISU_20180423122255.pdf](https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyoryhma-valmistelevaan-kevyempaa-tarkastusta-pienille-yrityksille-tilintarkastuksen-sijaan)

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018d) Työryhmä valmistelevaan kevyempää tarkastusta pienille yrityksille tilintarkastuksen sijaan [Verkkodokumentti] [Viitattu 17.11.2018] Saatavilla. https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyoryhma-valmistelevaan-kevyempaa-tarkastusta-pienille-yrityksille-tilintarkastuksen-sijaan

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018e) Työryhmän muistio tilintarkastuslain määrätystä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä [Verkkodokumentti] [Viitattu 19.1.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/9fb6067a-fbec-452b-a279-2fb88106ebac/RAPORTTI_20180118080000.PDF

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018f) Lausuntoyhteenveto: HE tilintarkastuslain muuttamiseksi- tilintarkastusvelvollisuuden rajat [Verkkodokumentti] [Viitattu 11.5.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ca48d2b2-f10e-4428-949c-0bd78571dc17/JULKAISU_20181116113236.pdf

Työ- ja Elinkeinoministeriö (2019) Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistelevan työryhmän asettaminen [Verkkodokumentti] [Viitattu 12.5.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3c9f73f6-1e04-4d91-8a6c-8d6e3c322a97/fe8a2df-c1e9-4074-ad34-2c84b3f18148/PAATOS_20190306122205.pdf

Virkilä, T. (2018) Kirjanpitäjä ei ole riippumaton, mutta tilintarkastajan tulee olla sitä aina. Kauppalehti 30.11.2018 Debatti B15

Wallace, W. (1980) The Economic Role of the Audit in Free and Regulated Markets Open Education Resources (OER). 2. (Viitattu 9.7.2019) Saatavilla. <https://scholarworks.wm.edu/oer/2>

Watts, R., Zimmerman, J. (1983) Agency Problems, Auditing, and the Theory of the Firm: Some Evidence. Journal of Law and Economics, Vol. 26, No. 3, (Oct., 1983), pp. 613-633

World.Tax (2018) Malta private company [Verkkodokumentti] [Viitattu 27.11.2018] Saatavilla. <https://www.world.tax/countries/malta/malta-private-company.php>

Liitteet:

Liite 1. Työryhmän muistiosta annetut lausunnot luokiteltuna (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018c)

<p>Rajojen korottamista kannattavat: Sosiaali- ja terveysministeriö Oikeusministeriö Ympäristöministeriö Liikenne- ja viestintäministeriö Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto Finanssivalvonta Keskuskauppakamari Puolustusministeriö Suomen kiinteistöliitto ry</p>	<p>Rajojen korottamista vastustavat: Valtiovarainministeriö Sisäministeriö Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö Verohallinto, Esikunta- ja oikeusyksikkö PwC Oy KPMG Oy Ab Ernst & Young Oy Revico Grant Thornton Oy Idman Vilén Grant Thornton Oy BDO Oy Nexia Oy Suomen Tilintarkastajat ry Lasse Åkerblad, HT-tilintarkastaja Ammattitilintarkastajat ry Kuntatarkastajat ry Suomen Asiakastieto Oy Suomen Asianajajaliitto Kim Ittonen, KTT, Hanken Janne Ruohonen, yritysoikeuden professori oa., Itä-Suomen yliopisto Finanssiala ry Yritystutkimus ry</p>
<p>Eivät ota kantaa: PRH:n tilintarkastuslautakunta Nasdaq Helsinki Oy Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta PRH:n tilintarkastusvalvonta Sisäiset tarkastajat ry Finnvera Oyj</p>	
<p>Ei lausuttavaa: Helsingin hallinto-oikeus Korkein hallinto-oikeus Pääomasijoittajat ry Ulkoministeriö OP ryhmä</p>	

Liite 2. Hallituksen esitysluonnoksesta annetut lausunnot luokiteltuna (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018f)

<p>Rajojen korottamista kannattivat:</p> <p>Sisäministeriö Sosiaali- ja terveysministeriö Ympäristöministeriö Finanssivalvonta Keskuskauppakamari Suomen Yrittäjät Taloushallintoliitto Sisäiset tarkastajat ry Osakesäästäjien keskusliitto Osuustoimintakeskus Pellervo ry Osuustoiminnan kehittäjät Coop Finland ry</p>	<p>Rajojen korottamista vastustivat:</p> <p>Valtiovarainministeriö Poliisihallitus Verohallinto, Esikunta ja oikeusyksikkö Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö Suomen Tilintarkastajat ry Ammattitilintarkastajat ry Julkishallinnon tarkastajat ry Valtionhallinnon tarkastajat ry Suomen kiinteistöliitto ry Finanssiala ry Suomen Verokonsultit ry Lasse Oulasvirta & Pentti Meklin, Johtamiskorkeakoulu, Tampere Revico Grant Thornton Oy Idman Vilen Grant Thornton Oy KPMG Oy Ab Nexia Oy PwC Oy Signia tilintarkastus Oy Tuokko tilintarkastus Kim Ittonen, KTT, Hanken Janne Ruohonen, yritysoikeuden professori oa., Itä-Suomen yliopisto</p> <p>Kari Lydman, KHT-tilintarkastaja Eero Prepula, KHT-tilintarkastaja Lasse Åkerblad, HT-tilintarkastaja Suomen Asianajajaliitto</p>
<p>Eivät ota kantaa:</p> <p>PRH:n tilintarkastusvalvonta PRH:n tilintarkastuslautakunta Jukka Mähönen, professori</p>	
<p>Ei lausuttavaa:</p> <p>Helsingin hallinto-oikeus Korkein hallinto-oikeus Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) Nasdaq Helsinki Oy</p>	

Liite 3. Tutkimuksessa käytetyt lausunnot työryhmän muistiosta

Rajojen korottamista kannattavat: Finanssivalvonta Keskuskauppakamari Liikenne- ja viestintäministeriö Sosiaali- ja terveysministeriö Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto Ympäristöministeriö	Rajojen korottamista vastustavat: Suomen Asiakastieto Oy Suomen Asianajajaliitto Ammattitilintarkastajat ry Finanssiala ry Kim Ittonen, KTT, Hanken KPMG Oy Ab Kuntatarkastajat ry Nexia Oy Janne Ruuhonen, yritysoikeuden professori oa., Itä-Suomen yliopisto Sisäministeriö Suomen Tilintarkastajat Valtiovarainministeriö Verohallinto, Esikunta- ja oikeusyksikkö Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö Yritystutkimus ry
---	---

Liite 4. Tutkimuksessa käytetyt lausunnot hallituksen esitysluonnoksesta

Rajojen korottamista kannattavat Finanssivalvonta Keskuskauppakamari Sisäiset tarkastajat Osakesäästäjien keskusliitto Suomen Yrittäjät	Rajojen korottamista vastustavat Ammattitilintarkastajat ry Finanssiala ry Kim Ittonen KTT, Hanken Kari Lydman, KHT tilintarkastaja Nexia Oy Sisäministeriö Suomen Tilintarkastajat ry Lasse Oulasvirta & Pentti Meklin, Johtamiskorkeakoulu, Tampere Poliisihallitus Eero Prepula, KHT-tilintarkastaja Signia tilintarkastus Oy Suomen Verokonsultit ry Verohallinto, Esikunta- ja oikeusyksikkö Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö Lasse Åkerblad, HT-tilintarkastaja
---	---

Liite 5. Tutkimuksessa käytetyt lausunnot

Ammattitilintarkastajat ry (2018a) ATT ry lausunto 1.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/4173e509-827d-4731-89e0-046cff5ff555/LAUSUNTO_20181001110000.PDF

Ammattitilintarkastajat ry (2018b) Ammattitilintarkastajat ry:n (ATT) lausunto 13.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/9443f20d-6f39-4d6c-922d-8e05ee6d056e/LAUSUNTO_20180313163000.PDF

Finanssiala ry (2018a) Finanssiala ry:n lausunto 1.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/507bf288-2b39-4f95-86f1-a7d5a8aaebc9/LAUSUNTO_20181004125000.PDF

Finanssiala ry (2018b) Finanssiala ry:n lausunto 12.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/43bad6f4-d09d-4d9f-9e4e-b926f67bb395/LAUSUNTO_20180313162000.PDF

Finanssivalvonta (2018a) Finanssivalvonnan lausunto 3.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/9b767696-ecbb-4ce0-98a5-769506c48cb7/LAUSUNTO_20181004124001.PDF

Finanssivalvonta (2018b) Finanssivalvonnan lausunto 16.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/e5b79806-4388-4cd7-9977-4c3ec0f86526/LAUSUNTO_20180320134000.PDF

Finnvera Oyj (2018) Finnvera Oyj:n lausunto 13.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/d9af594d-a15e-458e-9eb7-4b16484b1c50/LAUSUNTO_20180313164000.PDF

Ittonen, K. (2018a) Kim Ittosen lausunto 3.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/2a08f1f2-ea2b-4618-927c-dfd88493f69d/LAUSUNTO_20181004124000.PDF

Ittonen, K. (2018b) Kim Ittosen lausunto 9.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/e064b84c-cb5e-46cd-aca5-a069bff1c956/LAUSUNTO_20180313162000.PDF

Keskuskauppakamari (2018a) Keskuskauppakamarin lausunto 3.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/f5c5c6b4-5588-42b9-b478-4ef49769f29d/LAUSUNTO_20181004124000.DOCX

Keskuskauppakamari (2018b) Keskuskauppakamarin lausunto 14.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/993e171f-e935-4482-b45b-d1c76bf7cebc/LAUSUNTO_20180314120000.DOCX

KPMG Oy Ab (2018) KPMG Oy Ab:n lausunto 13.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/d54d68c7-47f6-41d0-b3b1-a3b87425fe57/LAUSUNTO_20180313163000.PDF

Kuntatarkastajat ry (2018) Kuntatarkastajat ry:n lausunto 13.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ba018e3a-e3c9-4756-b391-a33a69c8fdc9/LAUSUNTO_20180314080000.PDF

Liikenne- ja viestintäministeriö (2018) Liikenne- ja viestintäministeriön lausunto 9.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/b459ec79-3ed7-47a8-851f-9b955ff0d569/LAUSUNTO_20180313162000.DOCX

Lydman, K. (2018) Kari Lydmanin lausunto 26.9.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/f5a5ff8a-2c62-4000-9254-01f8f8527757/LAUSUNTO_20180927083000.PDF

Nexia Oy (2018a) Nexia Oy:n lausunto 21.9.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/61025f63-c8c1-469b-8950-aaf3a7516c74/LAUSUNTO_20180921124000.PDF

Nexia Oy (2018b) Nexia Oy:n lausunto 26.2.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/5428644b-58f3-4694-ab64-b7186d5d5a1d/LAUSUNTO_20180227084000.PDF

Osakesäästäjien Keskusliitto (2018) Osakesäästäjien Keskusliiton lausunto 3.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/508860db-a7e3-4834-aa22-a6d0db02cd42/LAUSUNTO_20181004124001.PDF

Oulasvirta, L. & Meklin, P (2018) Lasse Oulasvirta, Pentti Meklin, UTA Johtamiskorkeakoulu lausunto 3.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ac2dc299-02ee-4c2a-b7f1-c6bb970f81f4/LAUSUNTO_20181003095000.DOCX

Poliisihallitus (2018) Poliisihallitus lausunto 1.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/3cc97ea5-cca3-4f1b-8868-ea46215bea5c/LAUSUNTO_20181002075000.PDF

Prepula, E. (2018) Tilintarkastus PK-Finland Oy, Eero Prepulan lausunto 3.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/764ba842-8710-458c-9555-edb7be6e8fbf/LAUSUNTO_20181004124001.PDF

Ruohonen, J. (2018) Janne Ruohosen lausunto 13.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/bdfa3484-9fc8-47de-bcb4-81113a4e151d/LAUSUNTO_20180314082000.PDF

Signia Tilintarkastus Oy (2018) Signia Tilintarkastus lausunto 28.9.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/b041b337-ad65-40f9-8131-7f1bc7551f56/LAUSUNTO_20181001102000.PDF

Sisäministeriö (2018a) Sisäministeriön poliisiosaston lausunto 2.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/cfa18f53-2567-4b54-b7f2-d129ef4c8311/LAUSUNTO_20181004124000.PDF

Sisäministeriö (2018b) Sisäministeriön poliisiosaston lausunto 5.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/b327ed3e-ef99-4b18-a6cf-cc79a6e43139/LAUSUNTO_20180309072000.DOCX

Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto 12.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/607fa57e-456f-498f-be97-22b3a28dfca1/LAUSUNTO_20180313162000.PDF

Suomen Asiakastieto Oy (2018) Suomen Asiakastieto Oy lausunto 12.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/7e2594ea-9e95-4d3c-bf72-734e124c73d2/LAUSUNTO_20180313163000.PDF

Suomen Asianajajaliitto (2018) Suomen Asianajajaliiton lausunto 13.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/a1df5915-5c12-46c2-91c9-64b5f4543724/LAUSUNTO_20180313163000.DOCX

Suomen Tilintarkastajat ry (2018a) Suomen Tilintarkastajat ry lausunto 28.9.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/b2cb1273-7579-40b1-a116-3029abc0e434/LAUSUNTO_20180928105000.PDF

Suomen Tilintarkastajat ry (2018b) Suomen Tilintarkastajat ry:n lausunto 13.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ae0ef41b-d955-4442-8462-a2dd1ed2f797/LAUSUNTO_20180313165000.PDF

Suomen Verokonsultit ry (2018) Suomen Verokonsultit SVK ry:n lausunto 21.9.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/b5f6099c-dcc0-48f9-913f-d384e057d141/LAUSUNTO_20180921124000.PDF

Suomen Yrittäjät (2018) Suomen Yrittäjien lausunto 1.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ae483577-55dc-46c9-ace9-c99124e04a46/LAUSUNTO_20181004124002.PDF

Suomen Yrittäjät ja Taloushallintoliitto (2018) Suomen Yrittäjien ja Taloushallintoliiton yhteinen lausunto 13.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/e4ed1c4b-d1ca-4242-a23a-db5ca42b3a7e/LAUSUNTO_20180314080000.DOCX

Valtiovarainministeriö (2018) Valtiovarainministeriön lausunto 9.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/80b0ee75-f24d-487b-ae8c-0b7a50c4bcc6/LAUSUNTO_20180313160010.PDF

Verohallinto, Esikunta- ja oikeusyksikkö (2018a) Verohallinnon Esikunta- ja oikeusyksikön lausunto 3.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/de433add-13ca-4fa4-9f3d-bbabba02f271/LAUSUNTO_20181004124000.PDF

Verohallinto, Esikunta- ja oikeusyksikkö (2018b) Verohallinnon Esikunta- ja oikeusyksikön lausunto 22.2.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/714d66d3-90d6-4698-a0c0-262fc597755f/LAUSUNTO_20180316075000.PDF

Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö (2018b) Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikön lausunto 13.2.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ef5b916c-08ba-4b14-94ef-63f06ce87284/LAUSUNTO_20180316080000.DOCX

Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö (2018a) Verohallinnon harmaan talouden selvitysyksikön lausunto 17.9.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/c70aa1b6-0505-4a7e-b578-6cf482066cf4/LAUSUNTO_20180919075000.PDF

Ympäristöministeriö (2018) Ympäristöministeriön lausunto 2.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/a9ddf0eb-3fb1-4927-8fc3-d41db7919eb7/LAUSUNTO_20180305083000.PDF

Yritystutkimus ry (2018) Yritystutkimus ry:n lausunto 12.3.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/57e70c61-415d-4351-937c-092015379c98/LAUSUNTO_20180313162000.DOCX

Åkerblad, L. (2018a) Lasse Åkerbladin lausunto 3.10.2018 [Verkkodokumentti] [Viitattu 7.4.2019] Saatavilla. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/418ef945-754e-4566-bacc-367f811ea072/LAUSUNTO_20181004124000.PDF